

Iniciació a la Programació

(Notes de curs)

Jordi Cortadella i Albert Rubio

Setembre 2002

©Departament de Llenguatges i Sistemes Informàtics
Universitat Politècnica de Catalunya

Índex

Prefaci	v
1 Semàntica axiomàtica	1
1.1 Axiomes i regles	1
1.2 Exemples	2
1.3 Problemes	4
2 Assignació i composicions seqüencial i condicional	7
2.1 Intercanvi de valors	7
2.2 Descomposició horària	8
2.3 Valor absolut	9
2.4 Màxim de dos nombres	11
2.5 Ordenació de tres nombres	12
2.6 Problemes	12
3 Disseny inductiu	15
3.1 Introducció	15
3.2 Disseny recursiu	15
3.2.1 Exemple: potència	15
3.2.2 Exemple: suma de dígits	17
3.3 Disseny iteratiu	18
3.3.1 Composició iterativa	18
3.3.2 Raonament inductiu	19
3.3.3 Exemple: factorial	19
3.3.4 Exemple: factorització d'un nombre natural	20
4 Recursivitat i iteració amb dades escalars	23
4.1 Factorial	23
4.2 Nombres primers	24
4.3 Màxim comú divisor	25
4.4 Nombres perfectes	27
4.5 Suma de dígits	27
4.6 Arrel digital	28
4.7 Arrel quadrada	29
4.8 Canvi de base	30
4.9 Problemes	31

5 Taules	35
5.1 Suma d'elements	35
5.2 Element màxim d'una taula	37
5.3 Inversió d'una taula	38
5.4 Cerca d'un element	40
5.5 Cerca amb sentinella	42
5.6 Cerca binària o dicotòmica	43
5.7 Problemes	44
6 Ordenació de taules	47
6.1 Ordenació per inserció	48
6.2 Ordenació per selecció	50
6.3 Quick sort	51
6.4 Fusió de taules ordenades	54
6.5 Ordenació per fusió (merge sort)	56
6.6 Problemes	58
7 Matrius	61
7.1 Producte escalar	61
7.2 Suma de matrius	62
7.3 Matriu transposta	63
7.4 Matriu simètrica	64
7.5 Cerca en matriu ordenada	66
7.6 Multiplicació de matrius	67
7.7 Problemes	68
8 Seqüències	71
8.1 Operacions amb seqüències	71
8.2 Comptar <i>as</i> en una frase	72
8.3 Comptar paraules en una frase	73
8.4 Mitjana dels elements d'una seqüència	74
8.5 Cerca d'un element	75
8.6 Fusió de seqüències ordenades	76
8.7 Problemes	77
9 Algorismes numèrics	79
9.1 Exponencial	79
9.2 Cosinus	80
9.3 Zero d'una funció	81
9.4 Problemes	82
10 Generació de seqüències d'elements	85
10.1 Seqüències d'elements de $\{1..k\}$	86
10.2 Seqüències creixents d'elements de $\{1..k\}$	87
10.3 Seqüències d'elements diferents de $\{1..k\}$	88
10.4 Permutacions de n elements	90
10.5 Seqüències creixents que sumen n	91
10.6 Problemes	92

11 Recursivitat avançada	95
11.1 Les torres de Hanoi	95
11.2 Camí en un laberint (2 moviments)	97
11.3 Camí en un laberint (4 moviments)	98
11.4 Les vuit reines	100

Prefaci

Aquest document no pretén ser un llibre de programació, tot i que no està lluny de ser-ho. Aquí es recullen els principals algorismes que s'imparteixen a les classes de teoria de l'assignatura d'*Iniciació a la Programació* de la *Facultat d'Informàtica de Barcelona*.

L'objectiu principal del curs és ensenyar a l'alumne que la *Programació* és una disciplina molt relacionada amb la lògica matemàtica en la que cada parell *Especificació/Programa*, (E, P) , pot ser considerat com un teorema en el que s'ha de demostrar que P és correcte respecte a E .

Tot i que la verificació formal no és l'objectiu d'un curs introductor a la programació, es pretén que l'estudiant sigui conscient que darrera de cada programa hi ha una formalització que permet demostrar la seva correctesa.

La inducció és l'eina fonamental que s'utilitza durant el curs per raonar. Tant en el disseny iteratiu com en el recursiu, la reducció d'un problema a un altre més senzill és la base per derivar programes correctes. En ambdós casos, es proposa una mecànica que permet sistematitzar el disseny dels algorismes. D'aquesta manera, es pretén que l'estudiant redueixi el risc de proposar dissenys incorrectes i tingui un mecanisme eficaç per a respondre preguntes que sovint apareixen:

- Com haig d'inicialitzar les meves variables abans d'entrar en un bucle?
- Com sé si l'índex no sortirà fora dels límits de la taula?
- Com puc garantir que una funció no generarà un nombre infinit de crides recursives?

De vegades, la manera de respondre a aquestes preguntes és mitjançant el mecanisme de *prova i error*. Massa sovint, la manera de resoldre els problemes detectats durant l'execució consisteix en posar "pegots" al codi que solucionen localment els casos que l'algorisme no havia tractat correctament. Moltes vegades això dona lloc a algorismes poc elegants, ineficients i difícils d'entendre, tot i que aparentment funcionin correctament.

L'aplicació sistemàtica de la inducció en la programació és la base d'aquest curs. La inducció fa que la correctesa dels algorismes sigui fruit d'un raonament i no pas d'un seguit de proves triades més o menys a l'atzar. Al final del curs es pretén que l'alumne sàpiga enfrontar-se a un problema de programació utilitzant les eines de raonament que s'han anat exercitant durant el curs, reduint el risc d'error i derivant programes eficients i elegants a la vegada.

Capítol 1

Semàntica axiomàtica

En aquest capítol es presenta la semàntica axiomàtica de les instruccions que es faran servir en els algorismes d'aquest llibre. Els objectius que es pretenen assolir en aquest capítol són:

- Donar una formalització de les instruccions del llenguatge algorísmic.
- Demostrar que tot programa pot ser considerat com un objecte matemàtic sobre el que es pot fer raonament formal.

Després de la presentació dels axiomes i regles, es proposaran un exemple senzills amb els que es farà raonament formal sobre la seva correctesa. No és l'objectiu d'aquesta assignatura arribar a la demostració de la correctesa dels algorismes presentats, però sí fomentar el rigor en el raonament dels mateixos. Aquest exemple han d'ajudar a fomentar-lo.

1.1 Axiomes i regles

A continuació es presenten els axiomes i regles que formalitzen el comportament de les instruccions. La composició iterativa serà tractada amb molt més detall en el capítol 3 i, per aquesta raó, no proposarem cap exemple sobre ella en aquest capítol.

Axioma de l'assignació.

$$\{Q[x \leftarrow E]\} x := E \{Q\}$$

Regla de la composició seqüencial.

$$\frac{\{P\} S_1 \{R\}, \{R\} S_2 \{Q\}}{\{P\} S_1; S_2 \{Q\}}$$

Regles de la composició condicional.

$$\frac{\{P \wedge B\} S \{Q\}, P \wedge \neg B \Rightarrow Q}{\{P\} \text{ si } B \text{ llavors } S \text{ fsi } \{Q\}}$$

$$\frac{\{P \wedge B\} S_1 \{Q\}, \{P \wedge \neg B\} S_2 \{Q\}}{\{P\} \text{ si } B \text{ llavors } S_1 \text{ sino } S_2 \text{ fsi } \{Q\}}$$

$$\frac{\forall i : 1 \leq i \leq n : \{P \wedge \neg B_1 \wedge \dots \wedge \neg B_{i-1} \wedge B_i\} S_i \{Q\}, \quad \{P \wedge \neg B_1 \wedge \dots \wedge \neg B_n\} S_{n+1} \{Q\}}{\{P\} \text{ si } B_1 \text{ llavors } S_1 \text{ sinosi } B_2 \text{ llavors } S_2 \dots \dots \text{ sinosi } B_n \text{ llavors } S_n \text{ sino } S_{n+1} \text{ fsi } \{Q\}}$$

Regla de la composició iterativa.

$$\frac{\{I \wedge B\} S \{I\}}{\{I\} \text{ mentre } B \text{ fer } S \text{ fmentre } \{I \wedge \neg B\}}$$

Regla de conseqüència.

$$\frac{P \Rightarrow P', \{P'\} S \{Q'\}, Q' \Rightarrow Q}{\{P\} S \{Q\}}$$

1.2 Exemples

Si sabem que es compleix

$$\{c \text{ és una lletra}\} S \{x > 0\}$$

llavors també és compleix:

- $\{c \text{ és una vocal}\} S \{x > 0\}$
- $\{c \text{ és una lletra}\} S \{x \geq 0\}$
- $\{c \text{ és una vocal}\} S \{x \geq 0\}$

Exercici 1

Sabem que

$$\{x > 0\} S \{y > 0\}.$$

Indicar per quins dels següents predicats es pot garantir la seva certesa.

$\{x \geq 0\} S \{y > 0\}$	NO
$\{x = 3\} S \{y \geq 0\}$	SI
$\{x > 0 \wedge x \text{ és parell}\} S \{\text{cert}\}$	SI
$\{x > 0 \wedge x \text{ és parell}\} S \{y \text{ és parell}\}$	NO
$\{x > 0\} S \{y = 3\}$	NO
$\{x^3 > 0\} S \{y^2 > 0\}$	SI
$\{x^2 > 0\} S \{y^3 > 0\}$	NO
$\{x > 0\} S \{y = -3 \vee y \geq 0\}$	SI
$\{\text{cert}\} S \{y \geq 0\}$	NO

Exercici 2

Donat el següent fragment de codi,

```
{Pre: ?}
y := 2 * x;
x := y + 6;
{Post: x = 0}
```

trobar la precondition més feble que el faci correcte.

Per a resoldre l'exercici es pot fer servir l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició i anant enrera.

```
{Pre: 2x + 6 = 0} ≡ {x = -3}
y := 2 * x;
{y + 6 = 0}
x := y + 6;
{Post: x = 0}
```

Exercici 3

Donat el següent fragment de codi,

```
{Pre: ?}
y := 2 * x;
z := y + 6;
y := z + x;
z := y div 3;
x := z - x;
{Post: x = 2}
```

trobar la precondition més feble que el faci correcte. Es fa servir l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició i anant enrera.

```
{Pre: ((2x + 6 + x) div 3) - x = 2}
y := 2 * x;
{((y + 6 + x) div 3) - x = 2}
z := y + 6;
{((z + x) div 3) - x = 2}
y := z + x;
{(y div 3) - x = 2}
z := y div 3;
{z - x = 2}
x := z - x;
{Post: x = 2}
```

La precondition obtinguda es pot simplificar de la següent manera:

$$\begin{array}{l}
\{(2x + 6 + x) \text{ div } 3 - x = 2\} \equiv \\
\{(3x + 6) \text{ div } 3 - x = 2\} \equiv \\
\{x + 2 - x = 2\} \equiv \\
\{2 = 2\} \equiv \\
\{\text{cert}\}
\end{array}$$

D'on es dedueix que la postcondició $x = 2$ es complirà per a qualsevol precondition.

1.3 Problemes

1.1 Determinar el resultat de les expressions numèriques següents:

$$\begin{array}{ll}
3 + 7 \text{ div } 3 * 2 - 15 & 9 - (86/4) * 3 + 4 \\
32 \text{ mod } 4 + 12 - 4 * 3 & 42 \text{ div } 8 - 3 * 14 + 6
\end{array}$$

1.2 Si els valors de les variables a , b i c són, respectivament, *fals*, *fals* i *cert*, determinar el valor de les expressions lògiques següents:

$$\begin{array}{ll}
c \wedge \neg a \vee b & \neg(a \vee b) \wedge c \\
a \vee b \vee c & \neg a \wedge \neg b \wedge c
\end{array}$$

1.3 Si $m = 5$, $n = -9$, $a = \textit{fals}$ i $b = \textit{cert}$, determinar el valor de les expressions següents, o dir si provoquen alguna mena d'error.

a) $m \geq n$	b) $m * m < n * n$
c) $(m < n) \neq (a \vee b)$	c) $a \vee b < b$
e) $\neg(m \geq 1 \text{ div } (10 + n))$	f) $\neg m \geq 1 \text{ div } (10 + n)$
g) $\neg(m \geq 1 \text{ div } (9 + n))$	h) $m = n = a = b$
i) $m = (n = a) = b$	j) $m = n = (a = b)$

1.4 Escriure expressions booleanes per a les següents especificacions:

- Donades dues parelles d'enters que representen el vèrtex superior esquerre i el vèrtex inferior dret d'un rectangle amb costats paral·lels als eixos de coordenades, determinar si un tercer punt (x, y) és dins del rectangle.
- Determinar si un nombre positiu representa un any de traspàs. Un any és de traspàs si és múltiple de 4, excloent-ne els múltiples de 100 que no ho són de 400; 1964, 2004 i 2400 són de traspàs, però 1977 i 2100 no.
- Determinar si dos intervals tancats $[a, b]$ i $[c, d]$ s'intersequen. I si els intervals són oberts?
- Determinar si un natural n de com a molt quatre xifres és cap-i-cua.
- Determinar si tres punts del pla de coordenades (a, b) , (c, d) i (e, f) són damunt d'una mateixa recta o no. Suposar que totes les coordenades són enteres i fer servir només operacions enteres.

1.5 Donar especificacions informals i/o formals per als problemes següents:

1. Donat un nombre enter x no negatiu que representa un període de temps en segons, trobar l'equivalent en dies, hores, minuts i segons.
2. Donats dos enters positius a i b , calcular el màxim comú divisor.
3. Donats dos enters positius a i b , calcular el mínim comú múltiple.
4. Donat un natural n , determinar si és primer.
5. Donat un natural n , calcular el nombre primer més petit que sigui més gran o igual que n .
6. Ordenar tres nombres enters a , b i c i deixar el seu valor a les variables p , s i t .
7. Donat el natural x , determinar quantes xifres té.

Capítol 2

Assignació i composicions seqüencial i condicional

En aquest capítol es presenten alguns algorismes que es poden resoldre únicament amb sentències d'assignació, composició seqüencial i composició condicional. Donada la seva senzillesa, s'intentarà demostrar la correctesa d'alguns d'ells.

2.1 Intercanvi de valors

Dissenyar un fragment de codi que intercanviï el valor de dues variables a i b de tipus T .

Especificació

$\begin{array}{l} \mathbf{var} \ a, b: T; \\ \{\mathbf{Pre}: \ a = A, b = B\} \\ \{\mathbf{Post}: \ a = B, b = A\} \end{array}$

Solució

Es fa servir una variable auxiliar per emmagatzemar un valor intermedi.

$\begin{array}{l} \mathbf{var} \ aux: T; \\ aux := a; \\ a := b; \\ b := aux; \end{array}$
--

Demostració de correctesa

La correctesa es pot demostrar aplicant l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició i anant enrera cap a la precondició.

$\{b = B, a = A\}$
$aux := a; \quad \uparrow$
$\{b = B, aux = A\}$
$a := b; \quad \uparrow$
$\{a = B, aux = A\}$
$b := aux; \quad \uparrow$
$\{\text{Post: } a = B, b = A\}$

D'aquí es veu immediatament que la precondició implica el predicat inicial obtingut (són equivalents).

Encapsulament amb una acció

El fragment anterior es fa servir sovint en programació. Es pot encapsular amb una acció de la següent manera:

acció <i>intercanvi</i> (e/s $a: T$, e/s $b: T$)
{Pre: $a = A, b = B$ }
{Post: $a = B, b = A$ }
var $aux: T$;
$aux := a; a := b; b := aux$;
facció

2.2 Descomposició horària

Dissenyar un fragment de codi tal que donat un natural n que representa un nombre de segons, produeixi tres naturals h , m i s que representin el desgloss de n en hores, minuts i segons.

Especificació

var $n, h, m, s: \text{nat}$;
{Pre: —}
{Post: $n = 3600h + 60m + s, 0 \leq m < 60, 0 \leq s < 60$ }

Solució

var $t: \text{nat}$;
$s := n \text{ mod } 60$;
$t := n \text{ div } 60$;
$m := t \text{ mod } 60$;
$h := t \text{ div } 60$;

Demostració de correctesa

La correctesa es pot demostrar aplicant l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició. Comencem per les dues darreres instruccions:

$$\begin{array}{l}
\{n = 3600(t \operatorname{div} 60) + 60(t \operatorname{mod} 60) + s, 0 \leq (t \operatorname{mod} 60) < 60, 0 \leq s < 60\} \\
m := t \operatorname{mod} 60; \quad \uparrow \\
\{n = 3600(t \operatorname{div} 60) + 60m + s, 0 \leq m < 60, 0 \leq s < 60\} \\
h := t \operatorname{div} 60; \quad \uparrow \\
\{\text{Post: } n = 3600h + 60m + s, 0 \leq m < 60, 0 \leq s < 60\}
\end{array}$$

El predicat obtingut es pot simplificar. En primer lloc,

$$0 \leq (t \operatorname{mod} 60) < 60 \equiv \text{cert}$$

donat que l'operació mòdul compleix aquesta propietat. Per una altra part tenim

$$3600(t \operatorname{div} 60) = 60 \cdot 60 \cdot (t \operatorname{div} 60) = 60(t - t \operatorname{mod} 60)$$

i així ens queda

$$n = 60(t - t \operatorname{mod} 60 + t \operatorname{mod} 60) + s = 60t + s$$

amb el predicat

$$n = 60t + s, 0 \leq s < 60$$

Ara apliquem l'axioma de l'assignació per a la següent instrucció:

$$\begin{array}{l}
\{n = 60(n \operatorname{div} 60) + s, 0 \leq s < 60\} \\
t := n \operatorname{div} 60; \quad \uparrow \\
\{n = 60t + s, 0 \leq s < 60\}
\end{array}$$

i de nou podem simplificar fent la substitució:

$$60(n \operatorname{div} 60) = n - n \operatorname{mod} 60$$

i ens queda

$$n = n - n \operatorname{mod} 60 + s, 0 \leq s < 60$$

o també

$$s = n \operatorname{mod} 60, 0 \leq s < 60$$

on veiem que el segon predicat és redundant donat que el primer ja l'implica. I així queda

$$s = n \operatorname{mod} 60$$

Finalment apliquem l'axioma de l'assignació a la darrera instrucció:

$$\begin{array}{l}
\{n \operatorname{mod} 60 = n \operatorname{mod} 60\} \\
s := n \operatorname{mod} 60; \quad \uparrow \\
\{s = n \operatorname{mod} 60 + s\}
\end{array}$$

El predicat obtingut és equivalent, igual que la precondition del problema. Per tant, queda demostrada la correctesa de l'intercanvi de valors.

2.3 Valor absolut

Dissenyar un fragment de codi que calculi el valor absolut d'un nombre enter.

Especificació

```

var  $x, abs$ : enter;
{Pre: —}
{Post:  $abs = |x|$ }

```

Solució

```

si  $x \geq 0$  llavors  $abs := x$ ; sino  $abs := -x$ ; fsi;

```

Demostració de correctesa

Cal aplicar la regla de la composició condicional. Aixó comporta demostrar dues coses:

- a) $\{\text{Pre} \wedge x \geq 0\} \text{abs} := x \{\text{Post}\}$
- b) $\{\text{Pre} \wedge x < 0\} \text{abs} := -x \{\text{Post}\}$

Demostrem només la primera, donat que la segona és molt semblant. Cal demostrar

```

{Pre  $\wedge x \geq 0$ }
 $abs := x$ ;
{ $abs = |x|$ }

```

Aplicant l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició s'obté

```

{ $x = |x|$ }
 $abs := x$ ;
{ $abs = |x|$ }

```

i d'aquí es demostra la correctesa aplicant la regla de la conseqüència donat que la precondition de l'assignació implica el predicat obtingut¹:

$$x \geq 0 \Rightarrow x = |x|$$

Encapsulament en una funció

El càlcul del valor absolut s'utilitza sovint en programació. Es pot encapsular en una funció tal com es mostra a continuació:

```

funció  $abs$  ( $x$ : enter) retorna  $a$ : enter
{Pre: —}
{Post:  $a = |x|$ }
    si  $x \geq 0$  llavors  $a := x$ ; sino  $a := -x$ ; fsi;
    retorna  $a$ ;
ffunció

```

¹Cal notar que $(\text{Pre} \wedge x \geq 0)$ és equivalent a $(x \geq 0)$.

2.4 Màxim de dos nombres

Dissenyar un fragment de codi que calculi el màxim de dos nombre enters.

Especificació

```

var a, b, m: enter;
{Pre: —}
{Post: m = max(a, b)}
```

Solució

```

si a > b llavors m := a; sino m := b; fsi;
```

Demostració de correctesa

Cal aplicar la regla de la composició condicional. Aixó comporta demostrar dues coses:

- a) {Pre $\wedge$ $a > b$ } $m := a$ {Post}
- b) {Pre $\wedge$ $a \leq b$ } $m := b$ {Post}

Demostrarem només la primera, donat que la segona és molt semblant. Cal demostrar

```

{Pre  $\wedge$  a > b}
m := a;
{m = max(a, b)}
```

Aplicant l'axioma de l'assignació a partir de la postcondició s'obté

```

{a = max(a, b)}
m := a;  $\uparrow$ 
{m = max(a, b)}
```

i d'aquí es demostra la correctesa aplicant la regla de la conseqüència donat que la precondition de l'assignació implica el predicat obtingut:

$$a > b \Rightarrow a = \max(a, b)$$

Encapsulament en una funció

El càlcul del màxim de dos nombres es pot encapsular en una funció tal com es mostra a continuació:

```

funció màxim (a: enter, b: enter) retorna m: enter
{Pre: —}
{Post: m = max(a, b)}
    si a > b llavors m := a; sino m := b; fsi;
    retorna m;
ffunció
```

2.5 Ordenació de tres nombres

Dissenyar un fragment de codi que ordeni tres nombres enters a , b i c , i els assigni a les variables p , s i t (primer, segon i tercer, en ordre creixent).

Especificació

```

var  $a, b, c, p, s, t$ : enter;
{Pre: cert}
{Post:  $(p, s, t)$  és una permutació de  $(a, b, c)$ ,  $p \leq s \leq t$ }

```

Solució

Fem servir l'acció *intercanvi* presentada a la pàgina 8.

```

 $p := a$ ;  $s := b$ ;  $t := c$ ;
si  $p > s$  llavors intercanvi( $p, s$ ); fsi;
si  $s > t$  llavors
    intercanvi( $s, t$ );
    si  $p > s$  llavors intercanvi( $p, s$ ); fsi;
fsi;

```

Es deixa al lector la demostració de la correctesa d'aquest algorisme.

Solució sense sentències condicionals

La següent solució només utilitza assignacions, operacions de suma i resta i crides a la funció *màxim* presentada a la pàgina 11. No utilitza cap sentència condicional, a excepció de la que conté la funció *màxim*.

```

 $p := -\text{màxim}(-a, \text{màxim}(-b, -c)); \{ \text{Una manera de calcular el mínim} \}$ 
 $t := \text{màxim}(a, \text{màxim}(b, c));$ 
 $s := a + b + c - p - t; \{ \text{Una manera de calcular l'element restant} \}$ 

```

2.6 Problemes

- 2.1 Dissenyar un algorisme que, donat un nombre enter x no negatiu que representa un període de temps en segons, calculi l'equivalent en dies, hores, minuts i segons.
- 2.2 Dissenyar un algorisme que calculi el valor absolut de la diferència de dos nombres enters donats.
- 2.3 Dissenyar un algorisme que, donada una expressió horària en el format (hores, minuts i segons), hi afegixi un segon i retorni el resultat en el mateix format.
- 2.4 Dissenyar un algorisme que, donada una quantitat en pessetes, la descompongui en un nombre mínim de monedes de cinc-centes, cent, vint-i-cinc, cinc i una peseta.

- 2.5** Dissenyar un algorisme que, donat un nombre natural més petit que 128, ens doni la seva representació en binari. Cal tenir en compte que la representació binària no tindrà més de 7 dígits.

Capítol 3

Disseny inductiu

3.1 Introducció

Aquest capítol presenta una metodologia per a dissenyar programes recursius i iteratius. En les dues seccions que segueixen, es mostren de forma independent el disseny recursiu i l'iteratiu, amb el raonament inductiu com a factor comú.

L'estil d'ambdues parts és lleugerament diferent, però l'objectiu és el mateix: usar la inducció en el disseny. A més, en ambdós casos es presenten aquells aspectes que l'estudiant ha de raonar/justificar en la seva solució, i com aquest raonament l'ajuda en el disseny. Aquests apartats venen marcats per la semàntica (axiomàtica) del llenguatge.

3.2 Disseny recursiu

Per simplificar, podem dir que un programa recursiu és senzillament un condicional amb una crida a funció. L'única particularitat és que la funció cridada és la que estem dissenyant. L'estructura de una solució recursiva té sempre tres apartats:

1. *Casos senzills*. Detectar un o més casos senzills (no recursius) i resoldre'ls.
2. *Casos recursius*. Considerar els casos recursius i resoldre'ls (usant inducció).
3. *Acabament*. Raonar sobre l'acabament del programa recursiu, és a dir, indicar què es va fent més petit en cada crida recursiva. Si no és massa complicat, es pot usar (informalment) el concepte de funció de fita.

Aquests tres apartats estan tots relacionats entre si. En molts casos, pensarem primer el/s cas/os recursiu/s i després els senzills, encara que finalment en la solució posem primer els casos senzills. Per altra banda, normalment, quan decidim quina crida recursiva fem, ja tenim al cap que és el que decreix.

De tota manera, és important explicitar aquests tres apartats per que indiquen què s'ha de comprovar/raonar en un programa recursiu.

3.2.1 Exemple: potència

Veguem un classic primer exemple de problema senzill amb la seva solució raonada informalment. L'exemple a tractar és el de calcular la potència de dos naturals mitjançant productes. Considerem la següent especificació.

```
funció pot ( a, b : nat) retorna p : nat
{Pre: a > 0}
{Post: p = ab}
```

1. *Cas senzill.* Agafem $b = 0$. En aquest cas tenim que a^b és 1.
2. *Cas recursiu.* Considerem com a cas recursiu el cas complementari, és a dir, $b > 0$. Així tenim:

```
funció pot ( a, b : nat) retorna p : nat
{Pre: a > 0}
{Post: p = ab}
  si b = 0 llavors p := 1;
  sino ??
  fsi;
  retorna p;
ffunció
```

Pensem ara una crida recursiva, amb paràmetres que satisfacin la precondition (en aquest cas particular no cal satisfer res), que siguin correctes (com a expressió del tipus requerit) i que ens facin decreïxer algun paràmetre (per a garantir l'acabament). Un candidat evident és: $p := \text{pot}(a, b - 1)$. En aquest cas, com $b > 0$ tenim que $b - 1$ és un natural, i el decreixement el tenim en el segon paràmetre. Així doncs, per inducció, després de la crida recursiva tenim que

$$p = a^{b-1}$$

i per tant, per obtenir a^b , el que ens queda per fer és multiplicar p per a .

El raonament podria ser el següent:

Fem la crida recursiva $p := \text{pot}(a, b - 1)$, que té paràmetres correctes, ja que $b > 0$ (i satisfà la precondition).

Després de la crida (per inducció) tenim $p = a^{b-1}$ i per tant, el que ens queda per fer és multiplicar p per a .

La solució final queda així.

```
funció pot ( a, b : nat) retorna p : nat
{Pre: a > 0}
{Post: p = ab}
  si b = 0 llavors p := 1;
  sino
    p := pot (a, b - 1);
    {p = ab-1}
    p := p * a;
  fsi;
  retorna p;
ffunció
```


3. *Acabament.* Com ja hem dit, decreix el segon paràmetre b .

3.2.2 Exemple: suma de díigits

El problema és, donat un número natural, retornar la suma dels seus díigits. L'especificació és

funció *sumadígits* ($n : nat$) **retorna** $s : nat$
 {Pre: —}
 {Post: $s = \text{“suma dels díigits d’}n \text{ representat en base }10\text{”}$ }

En aquest cas, per trobar la solució és millor pensar primer el cas recursiu. Per això resulta molt útil fer-se una representació gràfica del problema. Considerem que n té com a díigits $a_m a_{m-1} \dots a_1 a_0$, així el que volem aconseguir és

$$a_m + a_{m-1} + \dots + a_1 + a_0$$

Això ens fa pensar en una possible crida recursiva:

$$\underbrace{a_m + a_{m-1} + \dots + a_1 + a_0}$$

que ens permetria obtenir la suma dels díigits $a_m a_{m-1} \dots a_1$. És fàcil veure que el número que té aquest dígit és $n \text{ div } 10$. Per tant, fem la crida recursiva *sumadígits*($n \text{ div } 10$), doncs per inducció obtenim

$$a_m + a_{m-1} + \dots + a_1$$

i només ens cal sumar a_0 , és a dir $n \text{ mod } 10$, per tenir la suma de tots els díigits.

Ara, hem de fer notar que $n \text{ div } 10$ és més petit que n només si $n > 0$, i per tant hem de tractar el cas $n = 0$ com a cas senzill, que té 0 com a suma dels díigits.

La solució raonada segueix els tres apartats esmentats anteriorment.

1. *Cas senzill.* Agafem $n = 0$. En aquest cas, la suma dels díigits és 0.
2. *Cas recursiu.* Agafem el complementari, per tant $n > 0$, i fem la crida recursiva $s := \text{sumadígits}(n \text{ div } 10)$. Així tenim:

funció *sumadígits* ($n : nat$) **retorna** $s : nat$
 {Pre: —}
 {Post: $s = \text{“suma dels díigits d’}n \text{ representat en base }10\text{”}$ }

si $n = 0$ **llavors** $s := 0$;
sino
    $s := \text{sumadígits}(n \text{ div } 10)$;
   { s conté la suma dels díigits de $n \text{ div } 10$ }
   ??

fsi;
retorna s ;
ffunció

Com que tenim

$$a_m + a_{m-1} + \dots + a_1$$

només ens cal sumar a_0 , és a dir $n \bmod 10$, per tenir la suma de tots els dígit.

```

funció sumadígits ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $s : \text{nat}$ 
{Pre: —}
{Post:  $s = \text{“suma dels dígit d’}n \text{ representat en base }10\text{”}$ }
  si  $n = 0$  llavors  $s := 0$ ;
  sino
     $s := \text{sumadígits}(n \text{ div } 10)$ ;
    { $s$  conté la suma dels dígit de  $n \text{ div } 10$ }
     $s := s + (n \bmod 10)$ ;
  fsi;
  retorna  $s$ ;
ffunció

```

3. *Acabament.* Com que $n > 0$, tenim que $n \text{ div } 10$ és menor que n .

3.3 Disseny iteratiu

3.3.1 Composició iterativa

La sintaxi de la iteració és la clàssica.

mentre B **fer** S **fmentre**

La semàntica axiomàtica de la iteració està basada en el principi d'inducció. La forma més simple d'expressar la semàntica de la iteració es la següent. Si I és una propietat invariant, és a dir

$$\{I \wedge B\} S \{I\}$$

i alguna cosa decreix quan executem el cos del bucle S llavors tenim que

$$\{I\} \text{ mentre } B \text{ fer } S \text{ fmentre } \{I \wedge \neg B\}$$

El decreixement en cada volta ens permet garantir que sortirem del bucle en algun moment i, per tant, només farem un nombre finit de passes de la iteració. De fet, encara que està amagat, l'acabament de la iteració és el que ens permet usar la inducció, i garantir que, si en un pas re-satisfem l'invariant, la resta de passes (que són una menys que abans) faran bé la seva feina, i ens portaran a la postcondició $\{I \wedge \neg B\}$.

Ara bé, per regla general, en un disseny iteratiu el que tenim és una precondition i una post-condició donada, i sempre cal fer algunes inicialitzacions. Així que, resulta molt útil per al disseny, i a més com a exercici, extreure, a partir de la semàntica de la iteració i de les altres instruccions del llenguatge, les condicions que s'han de satisfer en aquest cas. És a dir que s'ha de satisfer per que el següent algorisme recursiu sigui correcte.

```

{P}
Ini;
mentre B fer S fmentre
{Q}

```

Segons la semàntica de la iteració cal

1. Trobar un invariant I i una condició B tals que $\{I \wedge B\}S\{I\}$.
2. Garantir que $I \wedge \neg B \Rightarrow Q$.
3. Garantir que $\{P\}Ini\{I\}$.
4. Garantir el decreixement a cada iteració del bucle.

3.3.2 Raonament inductiu

A partir de la semàntica axiomàtica anteriorment presentada, el raonament inductiu dirigit al disseny iteratiu el podríem descomposar en les següent fases:

1. Definir l'estat del programa en un punt intermig del problema. Per exemple, suposem que hem fet una part de la feina que s'ha de fer. Podem caracteritzar l'estat? Aquesta caracterització és la que tradicionalment coneixem com a *invariant*.
2. Deducir com podem caracteritzar l'estat en que la resolució del problema ha acabat. Aixó és el que ens determinarà la *condició d'acabament del bucle*.
3. Deducir que cal fer per *progressar* en la resolució del problema de manera que es *conservi l'invariant*. Aixó és el que ens determinarà el cos del bucle.
4. Demostrar que l'execució d'una iteració del bucle ens acosta a la condició d'acabament del bucle. Si cal, podem fer servir una funció de fita per formalitzar-ho. Aixó ens demostrarà que a la condició d'acabament s'hi arribarà amb un nombre finit d'iteracions (*el bucle acaba*).
5. Deducir com podem caracteritzar l'estat abans de començar el bucle de manera que es compleix l'invariant. Aixó és el que ens determinarà la *inicialització* del bucle.

Igualment que en el disseny recursiu, pot ser que l'ordre en el que es consideren aquests apartats no sigui el que s'indica. En general, la primera fase serà sempre la de trobar l'invariant, però també pot ser que al considerar les següents fases haguem d'afinar l'invariant.

La forma més natural i senzilla d'obtenir invariants, que expressin aquest càlcul intermig, és via la introducció de noves variables (locals). Aquesta és la part més creativa del procés inductiu.

3.3.3 Exemple: factorial

Dissenyar una funció que calculi el factorial d'un nombre $n > 0$.

Especificació:

```

funció factorial ( $n : nat$ ) retorna  $f : nat$ 
{Pre: —}
{Post:  $f = n!$ }

```

Raonament inductiu

Anem a aplicar el raonament inductiu al problema anterior.

- **Invariant.** Suposem que hem calculat el factorial fins a un cert nombre $i \leq n$. Tindrem el següent invariant:

$$f = i! \wedge 0 \leq i \leq n.$$

- **Condicció d'acabament.** Haurem acabat quan tinguem el factorial de n , és a dir, $i = n$. Això farà que $f = n!$.
- **Cos del bucle.** Donat que $i \neq n$, cal progressar i mantenir l'invariant. El progrés es garanteix amb " $i := i + 1$ ", mentre que l'invariant es manté amb " $f := f * i$ ".
- **Inicialització.** Cal fer $i = 0$, l'únic valor possible per que es compleixi l'invariant al principi per a qualsevol valor de n . Això comporta $f = 1$.
- **Demostració d'acabament.** A cada iteració s'incrementa i . En algun moment arribarà a ser n .

Solució

```

funció factorial (n : nat) retorna f : nat
{Pre: —}
{Post: f = n!}
  var i: nat;
  i := 0; f := 1;
  {Inv: f = i!  $\wedge$   $0 \leq i \leq n$ }
  mentre i  $\neq$  n fer
    i := i + 1; f := f * i;
  fmentre;
  retorna f;
ffunció

```

3.3.4 Exemple: factorització d'un nombre natural

Dissenyar una acció que escrigui la descomposició en nombres primers del paràmetre $n > 1$ que rep el programa. Per exemple, si $n = 24$, el programa ha d'escriure

2 2 2 3

Especificació

```

acció factoritzar (ent n: nat)
{Pre: n > 1}
{Post: Ha escrit la descomposició en factors primers de n}

```

Raonament inductiu

1. **Invariant.** Considerem que ja hem escrit uns quants factors primers $f_1, f_2, \dots, f_k$, tal que $f_1 \leq f_2 \leq \dots \leq f_k$. A més tenim que $f_1 \cdot f_2 \cdot \dots \cdot f_k \cdot x = n$, on x és la part que ens queda per factoritzar. A més, sabem que hem escrit tots els factors f_i tal que $f_i < f$, on f és una variable que ens recorda fins on hem provat de trobar factors.
2. **Condicció d'acabament.** No ens ha de quedar res per factoritzar. Això vol dir que $x = 1$. La condició del bucle serà la complementari, $x \neq 1$.
3. **Cos del bucle.** Poden passar dues coses:
  - f és un factor de x . En aquest cas, podem escriure f i recalculer la part que ens queda per factoritzar (dividim x per f). D'aquesta manera hem progressat (hem escrit un factor més i hem reduït la part per factoritzar) i seguim mantenint l'invariant. Cal tenir en compte que f pot tornar a ser un factor del nou valor d' x . Per aquesta raó l'hem de mantenir al mateix valor.
  - f no és un factor d' x . En aquest cas, podem incrementar f . Això garanteix progrés (anem acostant f a x) i també manté l'invariant.
4. **Inicialització.** L'invariant ens diu que x és la part que ens queda per factoritzar i que s'han escrit tots els factors més petits que f . Al principi tindrem que ens queda per factoritzar tot el nombre ($x = n$) i que el factor més petit serà més gran o igual a 2 ($f = 2$).
5. **Demostració d'acabament.** En aquest cas, es garanteix o bé que x disminueix o bé que f augmenta. En tot cas, mai passarà que $f > x$ essent $x \neq 1$. Altrament, voldria dir que hi ha factors de n (els que té la x) que són menors que f i que no hem escrit, cosa que contraduï l'invariant. Per tant, sempre decreix la distància entre x i f , i aquesta distància és més gran o igual que zero mentre es satisfà la condició del bucle. De fet, quan f es trobi amb x sabem que el valor d' x es tornarà 1 i el programa acabarà.

Una observació important d'aquest algorisme és la següent: el fet que cada vegada escrivim el **factor més petit** de la part sense factoritzar garanteix que aquest factor sigui primer. La demostració és pot fer fàcilment per contradicció.

Solució

```

acció factoritzar (ent  $n$ : nat)
{Pre:  $n > 1$ }
{Post: Ha escrit la descomposició en factors primers de  $n$ }
  var  $x$ : nat; {Nombre que ens queda per factoritzar}
       $f$ : nat; {Factor actual}

  {Inicialitzem de manera que es compleixi l'invariant al principi}
   $x := n$ ;  $f := 2$ ;

  {Inv: S'han escrit els factors tals que multiplicats per  $x$  ens donen  $n$ .
      A més, s'han escrit tots els factors mes petits que  $f$ }
  mentre  $x \neq 1$  fer
    si  $x \bmod f = 0$  llavors
      escriure( $f$ );  $x := x \text{ div } f$ ;
      {Mantenim l'invariant i progressem ( $x$  disminueix)}
    sino
       $f := f + 1$ ;
      {Mantenim l'invariant i progressem ( $f$  s'acosta a  $x$ )}
    fsi;
  fmentre;
facció

```

Capítol 4

Recursivitat i iteració amb dades escalars

La utilització del mètode inductiu per al disseny d'algorismes recursius i iteratius és l'objectiu principal d'aquest capítol. Els problemes tractats només utilitzen dades escalars. Es presenten tant algorismes iteratius com recursius, incloent el raonament inductiu que permet derivar el disseny proposat.

4.1 Factorial

Dissenyar una funció que calculi el factorial d'un nombre $n > 0$. Una versió iterativa d'aquest problema es pot trobar a la Secció 3.3.3 (pàg. 19). Aquí es presenta una solució recursiva.

Especificació:

```
funció factorial ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $f : \text{nat}$   
{Pre: —}  
{Post:  $f = n!$ }
```

Solució recursiva

- Cas senzill: per $n \leq 1$, $n! = 1$.
- Cas recursiu: per $n > 1$, $n! = n \cdot (n - 1)!$.
- Demostració d'acabament. A cada crida recursiva es decrementa el paràmetre. En algun moment arribarà a ser 1 i acabarà.

```
funció factorial ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $f : \text{nat}$   
{Pre: —}  
{Post:  $f = n!$ }  
  si  $n \leq 1$  llavors  $f := 1$ ;  
  sino  $f := n * \text{factorial}(n - 1)$ ;  
  fsi;  
  retorna  $f$ ;  
ffunció
```

4.2 Nombres primers

Dissenyar una funció que determini si un nombre $n > 0$ és primer.

Especificació:

```
funció primer ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $p : \text{booleà}$ 
{Pre:  $n > 0$ }
{Post:  $p = \text{“}n \text{ és un nombre primer”}$ }
```

Comentaris

L'algorisme que es proposa va explorant divisors a partir del 2. La condició d'acabament de l'algorisme aprofita el fet que tot nombre no primer té un divisor que no és més gran que la seva arrel quadrada.

Solució iterativa

- Invariant: cap natural superior o igual a 2 i inferior a k divideix n .
- Condició d'acabament: quan trobi un divisor ($n \bmod k = 0$) o quan ja no en pugui trobar més ($k > \sqrt{n}$). La condició $k > \sqrt{n}$ es pot reescriure com $k * k > n$.
- Cos del bucle: donat que k no divideix a n i $k \leq \sqrt{n}$ (altrament no entrariem al bucle), podem fer " $k := k+1$ " per mantenir l'invariant i progressar.
- Inicialització: $k = 2$ fa que l'invariant es compleixi a l'inici del bucle.
- Demostració de l'acabament: el valor de k creix a cada iteració. En cas de no trobar cap divisor, tard o d'hora s'arribarà a complir $k > \sqrt{n}$.

```
funció primer ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $p : \text{booleà}$ 
{Pre:  $n > 0$ }
{Post:  $p = \text{“}n \text{ és un nombre primer”}$ }
  var  $k : \text{nat}$ ;
   $k := 2$ ;
  {Inv:  $\forall d : 2 \leq d < k : n \bmod d \neq 0$ }
  mentre  $k * k \leq n \wedge n \bmod k \neq 0$  fer
     $k := k + 1$ ;
  fmentre;
  retorna  $k * k > n$ ;
ffunció
```

Solució recursiva

La solució recursiva es basa en una inducció sobre els possibles divisors de n . Per això es dissenya una funció auxiliar que ens diu si el nombre n té algun divisor més gran que d . Amb la següent especificació:

funció *té_divisors* ($n : \text{nat}, d : \text{nat}$) **retorna** $td : \text{booleà}$
 {Pre: $n > 0, d > 1, n$ no té cap divisor a l'interval $[2, d - 1]$ }
 {Post: $td = \text{"}n \text{ té algun divisor a l'interval } [d, n - 1]\text{"}$ }

El raonament per a dissenyar aquesta funció és el següent:

- Casos senzills:
  - $d > \sqrt{n}$. Donat que n no té cap divisor a $[2, d - 1]$ tampoc en podrà tenir cap a l'interval $[d, n - 1]$.
  - $n \bmod d = 0$. Ja hem trobat un divisor.
- Cas recursiu: $n \bmod d \neq 0$. Hi haurà divisors si n'hi ha a l'interval $[d + 1, n - 1]$.
- Demostració d'acabament. A cada crida s'incrementa d . Tard o d'hora arribarà al cas senzill $d > \sqrt{n}$

funció *té_divisors* ($n : \text{nat}, d : \text{nat}$) **retorna** $td : \text{booleà}$
 {Pre: $n > 0, d > 1, n$ no té cap divisor a l'interval $[2, d - 1]$ }
 {Post: $td = \text{"}n \text{ té algun divisor a l'interval } [d, n - 1]\text{"}$ }
   si $d * d > n$ **llavors** $td := \text{fals}$;
   sinosi $n \bmod d = 0$ **llavors** $td := \text{cert}$;
   sino $td := \text{té\_divisors}(n, d + 1)$;
   fsi;
   retorna td ;
ffunció

Finalment cal fer la crida inicial per saber si un nombre és primer. Cal mirar si té divisors a l'interval $[2, n - 1]$.

funció *primer* ($n : \text{nat}$) **retorna** $p : \text{booleà}$
 {Pre: $n > 0$ }
 {Post: $p = \text{"}n \text{ és un nombre primer}\text{"}$ }
   retorna $\neg \text{té\_divisors}(n, 2)$;
ffunció

4.3 Màxim comú divisor

Dissenyar un algorisme que calculi el màxim comú divisor de dos nombres naturals.

Comentaris

La solució proposada es basa en l'algorisme d'Euclides:

$$\text{mcd}(a, b) = \begin{cases} b & \text{per } a = 0 \\ \text{mcd}(b \bmod a, a) & \text{per } a \neq 0 \end{cases}$$

Especificació

```
funció mcd (a: nat, b: nat) retorna m: nat
{Pre: —}
{Post:  $m = \text{mcd}(a, b)$ }
```

Solució iterativa

- Invariant: $\text{mcd}(a, b) = \text{mcd}(A, B)$, on A i B són els valors inicials d' a i b , respectivament.
- Condició d'acabament: $a = 0$ (segons algorisme d'Euclides).
- Cos del bucle: apliquem l'algorisme d'Euclides per mantenir l'invariant. Per progressar, fem que a sempre sigui el més petit dels dos nombres.
- Inicialització: l'invariant és compleix a l'entrada de la funció. No cal afegir cap inicialització.
- Demostració de l'acabament: donat que $b \bmod a < a$ quan $a > 0$, després de la primera iteració sempre tenim que $a < b$. A partir de llavors a sempre decreix en fer-se l'assignació " $a := b \bmod a$ ". Aixó fa que, tard o d'hora, a arribi a ser zero.

```
funció mcd(a: nat, b: nat) retorna m: nat
{Pre:  $a = A, b = B$ }
{Post:  $m = \text{mcd}(a, b)$ }
  {Inv:  $\text{mcd}(a, b) = \text{mcd}(A, B)$ }
  mentre  $a \neq 0$  fer
    var aux: nat;
    aux := a; a := b mod a; b := aux;
  fmentre;
  retorna b;
ffunció
```

Solució recursiva

Fem l'anàlisi per casos:

- Cas senzill: $a = 0$, el mcd és b .
- Cas recursiu: $a \neq 0$, el mcd és $\text{mcd}(b \bmod a, a)$.
- Demostració d'acabament: semblant a la demostració pel cas iteratiu. El valor del primer paràmetre sempre decreix després de fer la primera crida. En algun moment s'arribarà al cas senzill $a = 0$.

```
funció mcd(a: nat, b: nat) retorna m: nat
{Pre: —}
{Post:  $m = \text{mcd}(a, b)$ }
  si  $a = 0$  llavors m := b;
  sino m := mcd (b mod a, a);
  fsi;
  retorna m;
ffunció
```

4.4 Nombres perfectes

Dissenyar una funció que determini si un natural $n > 0$ és perfecte. Un nombre n és perfecte si és igual a la suma dels seus divisors tret d'ell mateix (p.ex. $n = 6$ és perfecte perquè $n = 1 + 2 + 3$).

Especificació

funció perfecte ($n : \text{nat}$) **retorna** $p : \text{booleà}$
 {Pre: $n > 0$ }
 {Post: $p = \text{"n és perfecte"}$ }

Solució Iterativa

- Invariant: sum conté la suma dels divisors de n a l'interval $[1, d - 1]$.
- Condició d'acabament: que no sigui possible trobar més divisors ($d \leq n \text{ div } 2$) o que la suma dels trobats fins ara sigui superior a n ($sum > n$).
- Cos del bucle: per mantenir l'invariant cal sumar d a sum si d divideix a n . Per progressar, cal incrementar d .
- Inicialització: $d := 1$ (no s'ha provat cap divisor) i $sum := 0$ (la suma dels divisors és zero). D'aquesta manera es compleix l'invariant al principi del bucle.
- Demostració de l'acabament: d creix en cada iteració. no pot creixer indefinidament sense arribar a $d > n \text{ div } 2$.

funció perfecte($n : \text{nat}$) **retorna** $p : \text{booleà}$
 {Pre: $n > 0$ }
 {Post: $p = \text{"n és perfecte"}$ }
var $sum, d : \text{nat};$
 $sum := 0; d := 1;$
 {Inv: sum conté la suma dels divisors d' n a l'interval $[1, d - 1]$ }
mentre $d \leq n \text{ div } 2 \wedge sum \leq n$ **fer**
     si $n \text{ mod } d = 0$ **llavors** $sum := sum + d;$ **fsi**
      $d := d + 1;$
fmentre;
retorna $sum = n;$
ffunció

4.5 Suma de dígit

Dissenyar una funció que calculi la suma dels dígit d'un natural n representat en base 10. Una versió recursiva d'aquest problema es pot trobar a la Secció 3.2.2 (pàg. 17). Aquí es presenta una versió iterativa.

Especificació

```
funció sumadígits (n : nat) retorna s: nat
{Pre: —}
{Post: s = “suma dels dígets d'n representat en base 10”}
```

Solució iterativa

- Invariant: *s* conté la suma dels dígets de menys pes tractats fins ara i *n* conté els dígets de més pes que encara no s'han tractat.
- Condició d'acabament: $n = 0$ (no queden dígets per tractar).
- Cos del bucle: per tal de conservar l'invariant, en cada iteració s'actualitza el valor de *s* sumant un nou dígit que s'elimina de *n*.
- Inicialització: no s'ha sumat encara cap dígit ($s = 0$).
- Demostració de l'acabament: en cada iteració s'elimina un dígit amb l'operació *mod*, amb la qual cosa es garanteix que *n* es farà zero en algun moment.

```
funció sumadígits (n : nat) retorna s: nat
{Pre: —}
{Post: s = “suma dels dígets d'n representat en base 10”}
  s := 0;
  {Inv: s conté la suma dels dígets de menys pes tractats fins ara
        i n conté els dígets de més pes encara no tractats}
  mentre n > 0 fer
    s := s + n mod 10;
    n := n div 10;
  fmentre;
  retorna s;
ffunció
```

4.6 Arrel digital

Dissenyar una funció que retorni l'arrel digital d'un nombre natural. L'arrel digital és un nombre de només un dígit decimal que s'obté de la suma successiva dels dígets del nombre inicial. Per exemple, l'arrel digital de 83756 és 2 ($8+3+7+5+6=29$, $2+9 = 11$, $1+1 = 2$).

Comentari

Per a resoldre aquest problema es fa servir la funció *sumadígits* presentada a la Secció 4.5.

Especificació

```
funció arreldigital (n : nat) retorna a: nat
{Pre: —}
{Post: a = “arrel digital de n”}
```

Solució recursiva

- Cas senzill: quan n només té un dígit l'arrel digital és n .
- Cas recursiu: l'arrel digital de n és igual a l'arrel digital de $n \text{ div } 10$ (dígit de més a l'esquerra) més $n \text{ mod } 10$ (dígit de més a la dreta).
- Acabament: en cada crida recursiva disminueix el nombre de dígit.

```

funció arreldigital ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $a : \text{nat}$ 
{Pre: —}
{Post:  $a = \text{“arrel digital d’}n\text{”}$ }
  si  $n < 10$  llavors  $a := n$ ;
  sino  $a := \text{arreldigital} (\text{sumadígits} (n))$ ;
  retorna  $a$ ;
ffunció

```

Una altra solució recursiva

La següent solució no necessita la funció *sumadígits*. Es deixa pel lector el raonament que justifica l'algorisme.

```

funció arreldigital ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $a : \text{nat}$ 
{Pre: —}
{Post:  $a = \text{“arrel digital d’}n\text{”}$ }
  si  $n < 10$  llavors  $a := n$ ;
  sino  $a := \text{arreldigital} (\text{arreldigital} (n \text{ div } 10) + n \text{ mod } 10)$ ;
  retorna  $a$ ;
ffunció

```

4.7 Arrel quadrada

Dissenyar una funció que retorni la part entera de l'arrel quadrada d'un nombre natural n .

Especificació

```

funció arrelquadrada ( $n : \text{nat}$ ) retorna  $a : \text{nat}$ 
{Pre: —}
{Post:  $a = \lfloor \sqrt{n} \rfloor$ }

```

Solució iterativa

Per a deduir l'invariant del bucle reescriurem la postcondició de la funció de la següent manera:

$$a^2 \leq n < (a + 1)^2$$

La estratègia de l'algorisme consistirà en anat provant nombres naturals succesivament fins que en trobem un tal que el seu quadrat sigui superior a n . El natural anterior serà l'arrel quadrada que cerquem.

- Invariant. Tots els nombres que hem provat anteriorment tenen un quadrat no superior a n :

$$(a - 1)^2 \leq n$$

- Condició d'acabament: quan trobem un nombre tal que el seu quadrat sigui superior a n ($a * a > n$).
- Cos del bucle: cal provar el natural següent ($a := a + 1$).
- Inicialització: donat que $n \geq 0$, el valor $a = 1$ ja fa complir l'invariant.
- Demostració d'acabament: el fet que a s'incrementi a cada iteració garanteix que la condició d'acabament es farà certa en algun moment.

```

funció arrelQuadrada ( $n : nat$ ) retorna  $a : nat$ 
{Pre: —}
{Post:  $a^2 \leq n < (a + 1)^2$ }
   $a := 1$ ;
  {Inv:  $(a - 1)^2 \leq n$ }
  mentre  $a * a \leq n$  fer
     $a := a + 1$ ;
  fmentre;
  {( $a - 1$ )2  $\leq n < a^2$ }
  retorna  $a - 1$ ;
ffunció

```

Per a una versió recursiva veure el problema 17 d'aquest capítol.

4.8 Canvi de base

Dissenyar una acció que escrigui un nombre natural n en una base b .

Especificació

```

acció canvi_base (ent  $n, b : nat$ )
{Pre:  $2 \leq b \leq 9$ }
{Post: Ha escrit el nombre  $n$  en base  $b$  sense cap zero al davant.}

```

Comentaris

L'especificació indica que la representació de n en base b s'escriu sense zeros al davant. Això vol dir que pel cas $n = 0$ no s'escriurà cap dígit. En el cas que es volgués escriure un '0', s'hauria de fer un tractament especial abans de cridar a l'acció.

La representació d'un nombre n en base b es pot caracteritzar amb la següent equació:

$$n = d_k \cdot b^k + d_{k-1} \cdot b^{k-1} + \dots + d_2 \cdot b^2 + d_1 \cdot b + d_0$$

on d_k és el dígit de més pes i d_0 el de menys pes. Per a resoldre aquest problema es farà servir l'acció "escriure(x)", que permet escriure un nombre natural x .

Solució recursiva

- Cas senzill ($n = 0$): no cal fer res.
- Cas recursiu ($n > 0$): podem transformar l'equació anterior en la següent:

$$n = b \cdot \underbrace{(d_k \cdot b^{k-1} + d_{k-1} \cdot b^{k-2} + \dots + d_2 \cdot b + d_1)}_{n \text{ div } b} + \underbrace{d_0}_{n \text{ mod } b}$$

D'aquesta manera, l'escriptura de n en base b es pot desglosar en dos subproblemes:

- l'escriptura de $n \text{ div } b$ (dígit de més pes) seguida de
  - l'escriptura de $n \text{ mod } b$ (dígit de menys pes)
- Demostració d'acabament: a cada crida recursiva es divideix el paràmetre n per b , eliminant un dígit en base b . En algun moment el paràmetre s'arribarà a fer zero (cas senzill).

```

acció canvi_base (ent  $n, b : \text{nat}$ )
{Pre:  $2 \leq b \leq 9$ }
{Post: Ha escrit el nombre  $n$  en base  $b$  sense cap zero al davant.}
  si  $n > 0$  llavors
    canvi_base ( $n \text{ div } b, b$ );
    escriure ( $n \text{ mod } b$ );
  fsi;
facció

```

4.9 Problemes

4.1 Dissenyar una funció anomenada **prod** que, donats dos nombres naturals x i y , retorni el producte $p = x * y$. Es pot fer servir la suma i la resta d'enters en l'algorisme, però no el producte (en els dos darrers casos es permetrà el producte i divisió per 2). Dissenyar les següents variants de la funció:

- Versió iterativa, amb invariant

$$\{\text{Inv} : p = a * k \wedge 0 \leq k \leq b\}$$

- Versió recursiva, fent la crida a **prod**($a, b - 1$)
- Versió recursiva, fent la crida a **prod**($2 * a, b \text{ div } 2$)
- Versió iterativa, similar a la darrera versió recursiva, amb invariant

$$\{\text{Inv} : a * b = c * d + p\}$$

i inicialitzacions

$$c := a; \quad d := b; \quad p := 0;$$

4.2 Dissenyar un algorisme que, donats dos enters x i y , amb $y \geq 0$, calculi l'enter x^y . Es poden fer servir sumes, restes, productes i divisions enteres, però no operacions amb nombres reals ni exponenciació.

- 4.3** Dissenyar un algorisme que, donats dos enters positius, calculi el quocient i el residu de la seva divisió entera, utilitzant només els operadors aritmètics de suma i resta.
- 4.4** Dissenyar un algorisme que trobi el nombre de xifres d'un natural donat x .
- 4.5** Dissenyar un algorisme que retorni el número resultant d'invertir les xifres d'un natural donat x .
- 4.6** Donats dos nombres naturals x i y , dissenyar una funció que retorni un valor booleà que sigui *cert* si x és un sufix de y en la seva representació en base 10, i retorni *fals* altrament. Considerar que el 0 és un nombre "sense díigits" i, per tant, és sufix de qualsevol altre nombre. Exemples: 32 és sufix de 5632, però 514 no és sufix de 1524.
- 4.7** Dissenyar un algorisme que ens digui si un natural donat és múltiple de 3. El programa només pot usar la suma (sobre naturals) i el mòdul i la divisió per 10. Cal basar-se en la següent propietat:

Un número és múltiple de 3 quan la suma dels seus díigits és múltiple de 3.

- 4.8** Donat un natural n , anomenem $sp(n)$ la suma dels díigits de les posicions parells i $si(n)$ la suma dels díigits de les posicions imparells, considerant el dígit de menys pes com el de la posició 0. Per saber si n és múltiple d'11 es pot fer servir la següent regla:

Un natural n és múltiple d'11 si $|sp(n) - si(n)|$ és múltiple d'11.

Dissenyar una funció que digui si un natural és múltiple d'11 fent servir la regla anterior.

- 4.9** Dissenyar un algorisme que donat un natural n (considerat en base 10) ens retorni un número m (que només conté 0's i 1's) que representa n en base 2.
- 4.10** Generalitzar el problema anterior a qualsevol base b més gran o igual que 2.
- 4.11** Dissenyar un algorisme que calculi el quadrat d'un enter donat fent servir només sumes, aprofitant la igualtat $(x + 1)^2 = x^2 + 2x + 1$. Fer servir una idea similar per a calcular el cub d'un enter donat.
- 4.12** Dissenyar un algorisme que, donats dos naturals a i un real b , trobi la part entera del logaritme d' a en base b . Recordem que el logaritme de x en base b és el número y tal que $b^y = x$.
- 4.13** Dissenyar un algorisme que, donat un natural diferent de zero, en trobi el divisor més gran, exclòs ell mateix, i el divisor més petit exclòs l'1. Cal tenir cura del cas que el número sigui primer.
- 4.14** Dissenyar un algorisme que calcula el mínim comú múltiple de dos naturals diferents de zero. Ajut: utilitzar el càlcul del màxim comú divisor.
- 4.15** Un nombre natural s'anomena *perfecte* quan és igual a la suma de tots els seus divisors, primers o no primers, llevat d'ell mateix. Per exemple, 28 és perfecte perquè $28 = 1 + 2 + 4 + 7 + 14$. Dissenyar un algorisme que digui si un natural és perfecte o no.

4.16 Dissenyar algorismes que, donats enters no negatius n i m , calculin el nombre combinatori

$$\binom{n}{m} = \frac{n!}{m!(n-m)!}.$$

Donar diverses solucions triant diversos casos bàsics per al raonament inductiu. Els algorismes han de ser tals que els resultats intermitjos no siguin molt més grans que el resultat final.

4.17 La següent funció calcula la part entera de l'arrel quadrada d'un nombre natural n (veure versió iterativa a la secció 4.7). Demostrar que la funció compleix l'especificació.

Suggeriment: fer la demostració calculant els predicats R , S i Q del cos de la funció.

```

funció arrel_quadrada ( $n : nat$ ) retorna  $a : nat$ 
{Pre: —}
{Post:  $a^2 \leq n < (a + 1)^2$ }
  si  $n = 0$  llavors  $a := 0$ ;
  sino
     $a := arrel\_quadrada (n \text{ div } 4)$ ;
    {R}
     $a := 2 * a$ ;
    {S}
    si  $(a + 1) * (a + 1) \leq n$  llavors  $a := a + 1$  fsi;
    {Q}
  fsi;
retorna  $a$ ;
ffunció

```


Capítol 5

Taules

En aquest capítol es presenten algorismes que treballen sobre taules. En molt d'ells, es proposen tant solucions iteratives com recursives.

5.1 Suma d'elements

Dissenyar una funció que calculi la suma dels elements d'una taula $t[1..N]$ d'enters.

Especificació

funció *suma_taula* (*t*: **taula**[1..*N*] **de** enter) **retorna** *s*: enter
{Pre: $N > 0$ }
{Post: $s = \sum_{k=1}^N t[k]$ }

Solució iterativa

- Invariant: s conté la suma dels elements de $t[1..i-1]$, amb $1 \leq i \leq N+1$.

$$s = \underbrace{t[1] \ t[2] \ \dots \ t[i-1]}_{i-1} \ t[i] \ \dots \ t[N]$$
$$s = \sum_{k=1}^{i-1} t[k]$$

- Condició d'acabament: s'hauran sumat tots els elements quan $i = N+1$.
- Cos del bucle: cal progressar ($i:=i+1$) i mantenir l'invariant ($s := s+t[i]$, abans d'incrementar i).
- Inicialització: el valor $i = 1$ és l'únic que garanteix l'invariant per a qualsevol valor de N . Això comporta que $s = 0$.
- Demostració de l'acabament: l'increment de i a cada iteració garanteix que tard o d'hora arribarà a valer $N+1$.

```

funció suma_taula (t: taula[1..N] de enter) retorna s: enter
{Pre:  $N > 0$ }
{Post:  $s = \sum_{k=1}^N t[k]$ }
  var i: nat;
  i := 1; s := 0;
  {Inv:  $s = \sum_{k=1}^{i-1} t[k]$ ,  $1 \leq i \leq N + 1$ }
  mentre  $i \neq N + 1$  fer
    s := s + t[i];
    i := i + 1;
  fmentre;
  retorna s;
ffunció

```

Solució recursiva

Per a una solució recursiva cal dissenyar una funció auxiliar que generalitzi el problema que volem resoldre i utilitzi una variable d'inducció. Així doncs, dissenyarem una funció que calculi la suma dels i primers elements de la taula. Aquesta funció tindrà la següent especificació.

```

funció suma_taula_rec (t: taula[1..N] de enter, i: nat) retorna s: enter
{Pre:  $N > 0, 1 \leq i \leq N$ }
{Post:  $s = \sum_{k=1}^i t[k]$ }

```

- Cas senzill: $i = 1$, només cal sumar un element.
- Cas recursiu: $i > 1$, la suma és pot expressar com

$$s = \sum_{k=1}^{i-1} t[k] + t[i]$$

$$\underbrace{t[1] + t[2] + \dots + t[i-1]}_{\text{suma\_taula\_rec}(t, i-1)} + t[i]$$

- Demostració d'acabament: a cada crida es decrementa el valor del paràmetre i . En algun moment arribarà al cas senzill $i = 1$.

```

funció suma_taula_rec (t: taula[1..N] de enter, i: nat) retorna s: enter
{Pre:  $N > 0, 1 \leq i \leq N$ }
{Post:  $s = \sum_{k=1}^i t[k]$ }
  si  $i = 1$  llavors s := t[1];
  sino s := suma_taula_rec (t, i - 1) + t[i];
  fsi;
  retorna s;
ffunció

```

Finalment cal dissenyar la funció que calcula la suma de tots els elements de la taula.

funció *suma_taula* (*t*: *taula*[1..*N*] **de** *enter*) **retorna** *s*: *enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $s = \sum_{k=1}^N t[k]$ }
     retorna *suma_taula_rec* (*t*,*N*);
ffunció

5.2 Element màxim d'una taula

Dissenyar una funció que calculi el valor de l'element màxim d'una taula $t[1..N]$ d'enters.

Especificació

funció *màxim* (*t*: *taula*[1..*N*] **de** *enter*) **retorna** *m*: *enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $m = \max_{k=1..N} t[k]$ }

Solució iterativa

- Invariant: $m = \max_{k=1..i-1} t[k]$, $1 \leq i \leq N + 1$

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \cdots \ t[i-1]}_{m = \max_{k=1..i-1} t[k]} \ t[i] \ \cdots \ t[N]$$

- Condició d'acabament: s'ha calculat el màxim per a tota la taula ($i = N + 1$).
- Cos del bucle: cal mantenir l'invariant per una posició més de la taula. Si l'element $t[i]$ és més gran que m s'ha d'actualitzar m . L'invariant s'ha de fer valer per una posició més ($i := i + 1$).
- Inicialització: cal inicialitzar m amb un valor de la taula, altrament podria ser més gran que qualsevol valor i donar un resultat erroni. Per això podem fer " $m := t[1]$ " i " $i := 2$ ".
- Demostració de l'acabament: l'increment de i a cada iteració garanteix que tard o d'hora arribarà a valer $N + 1$.

funció *màxim* (*t*: *taula*[1..*N*] **de** *enter*) **retorna** *m*: *enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $m = \max_{k=1..N} t[k]$ }
     m := *t*[1]; *i* := 2;
     {Inv: $m = \max_{k=1..i-1} t[k]$, $1 \leq i \leq N + 1$ }
     mentre $i \neq N + 1$ **fer**
         si $t[i] > m$ **llavors** *m* := *t*[*i*]; **fsi**;
         i := *i* + 1;
     fmentre;
     retorna *m*;
ffunció

Solució recursiva

Per a una solució recursiva cal dissenyar una funció auxiliar que generalitzi el problema que volem resoldre i utilitzi una variable d'inducció. Així doncs, dissenyarem una funció que calculi el màxim dels i primers elements de la taula. Aquesta funció tindrà la següent especificació.

funció *màxim_rec* (*t*: **taula**[1..*N*] **de** *enter*, *i*: *nat*) **retorna** *m*: *enter*
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N$ }
 {Post: $m = \max_{k=1..i} t[k]$ }

- Cas senzill: $i = 1$, el màxim és l'element $t[1]$.
- Cas recursiu: $i > 1$, el màxim es pot expressar com

$$m = \max(\max_{k=1..i-1} t[k], t[i])$$

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \cdots \ t[i-1]}_{\text{màxim\_rec}(t, i-1)} \ t[i]$$

- Demostració d'acabament: a cada crida es decrementa el valor del paràmetre i . En algun moment arribarà al cas senzill $i = 1$.

funció *màxim_rec* (*t*: **taula**[1..*N*] **de** *enter*, *i*: *nat*) **retorna** *m*: *enter*
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N$ }
 {Post: $m = \max_{k=1..i} t[k]$ }
si $i = 1$ **llavors** $m := t[1]$;
sino
      $m := \text{màxim\_rec}(t, i - 1)$;
     si $t[i] > m$ **llavors** $m := t[i]$; **fsi**;
fsi;
retorna m ;
ffunció

Finalment cal dissenyar la funció que calcula el màxim de tots els elements de la taula.

funció *màxim* (*t*: **taula**[1..*N*] **de** *enter*) **retorna** *m*: *enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $m = \max_{k=1..N} t[k]$ }
     retorna $\text{màxim\_rec}(t, N)$;
ffunció

5.3 Inversió d'una taula

Dissenyar una acció que inverteixi el contingut d'una taula. Invertir una taula vol dir posar el primer element a la darrera posició, el segon a la penúltima, etc.

Especificació

acció *invertir* (e/s *t*: **taula**[1..*N*] **de** enter)
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $t_s = \text{invertir}(t_e)$ }

on t_e i t_s fan referència als valors de la taula a l'entrada i la sortida de l'acció, respectivament. La postcondició es pot reescriure més formalment de la següent manera:

$$\forall k : 1 \leq k \leq N : t_s[k] = t_e[N - k + 1]$$

Solució iterativa

- Invariant: s'han invertit les posicions $t[1..i - 1]$ amb les posicions $t[N - i + 2..N]$, amb $1 \leq i \leq (N + 1) \text{ div } 2$.

$$\underbrace{t[1] \ \cdots \ t[i - 1]}_{\text{invertit}} \ t[i] \ \cdots \ t[N - i + 1] \ \underbrace{t[N - i + 2] \ \cdots \ t[N]}_{\text{invertit}}$$

- Condició d'acabament: quan $i \geq N - i + 2$. Aixó és equivalent a la condició $i \geq \frac{N}{2} + 1$, que en el domini dels enters es pot demostrar que és equivalent a $i \geq (N + 1) \text{ div } 2$.
- Cos del bucle: per mantenir l'invariant cal intercanviar els elements $t[i]$ i $t[N - i + 1]$ i fer créixer l'index i en una unitat.
- Inicialització: al principi no hi ha res invertit ($i = 1$).
- Demostració de l'acabament: l'increment de i a cada iteració garanteix que tard o d'hora es complirà la condició d'acabament.

A l'algorisme farem servir l'acció *intercanvi*. La implementació d'aquesta acció es pot trobar a la Secció 2.1 (pàg. 8).

acció *invertir* (e/s *t*: **taula**[1..*N*] **de** enter)
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $t_s = \text{invertir}(t_e)$ }
var *i*: nat;
i := 1;
 {Inv: S'han invertit les posicions $t[1..i - 1]$ amb les posicions $t[N - i + 2..N]$,
 $1 \leq i \leq (N + 1) \text{ div } 2$ }
mentre $i < (N + 1) \text{ div } 2$ **fer**
     intercanvi ($t[i], t[N - i + 1]$);
     i := *i* + 1;
fmentre;
facció

Solució recursiva

Per a una solució recursiva dissenyarem una acció que inverteixi qualsevol subinterval de la taula. Tindrà la següent especificació:

acció *invertir_rec* (e/s *t*: **taula**[1..*N*] de enter; ent *i*, *j*: nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N, 1 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] = \text{invertir}(t_e[i..j])$ }

Cal notar que l'anterior especificació permet rebre subintervalls buits (quan $i > j$). El raonament recursiu és com segueix:

- Cas senzill: l'interval té menys de dos elements ($i \geq j$). En aquest cas no cal fer res.
- Cas recursiu ($i < j$): en aquest cas es poden intercanviar els elements $t[i]$ i $t[j]$, i a continuació invertir el subinterval $t[i + 1..j - 1]$.
- Demostració d'acabament: a cada crida recursiva es decrementa el tamany del subinterval a invertir. Tard o d'hora s'arribarà a un interval amb menys de dos elements.

acció *invertir_rec* (e/s *t*: **taula**[1..*N*] de enter; ent *i*, *j*: nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N, 1 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] = \text{invertir}(t_e[i..j])$ }
   si $i < j$ **llavors**
     intercanvi ($t[i], t[j]$);
     invertir_rec ($t, i + 1, j - 1$);
   fsi;
facció

Finalment cal dissenyar l'acció que fa la crida inicial per a invertir tota la taula.

acció *invertir* (e/s *t*: **taula**[1..*N*] de enter)
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $t_s = \text{invertir}(t_e)$ }
   invertir_rec ($t, 1, N$);
facció

5.4 Cerca d'un element

Dissenyar una funció que cerqui un element en una taula i ens digui si l'ha trobat i on l'ha trobat.

Especificació

funció *cerca* (*t*: **taula**[1..*N*] de enter, *x*: enter)
   retorna (*trobat*: booleà, *i*: nat)
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $\text{trobat} \Leftrightarrow x \in t, \text{trobat} \Rightarrow t[i] = x$ }

En un abús de notació, fem servir $x \in t$ per indicar

$$\exists k : 1 \leq k \leq N : t[k] = x$$

Solució iterativa

- Invariant: $x \notin t[1..i-1]$, $trobat \Rightarrow t[i] = x$, $1 \leq i \leq N+1$.

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \cdots \ t[i-1]}_{x \notin t[1..i-1]} \ t[i] \ \cdots \ t[N]$$

- Condició d'acabament: o bé trobem l'element ($trobat=cert$), o bé arribem al límit de la taula ($i = N+1$). Així doncs, la condició d'acabament és

$$trobat \vee i = N+1$$

- Cos del bucle: si $t[i] = x$, ja hem trobat l'element i cal actualitzar la variable $trobat$. Si $t[i] \neq x$, llavors cal progressar ($i:=i+1$). En ambdós casos es manté l'invariant. Cal notar que en trobar l'element no s'ha d'incrementar la variable i per mantenir l'invariant ($trobat \Rightarrow t[i] = x$).
- Inicialització: cal que $i = 1$ per complir l'invariant per a qualsevol valor de N . Fent $trobat = fals$ es compleix l'invariant.
- Demostració de l'acabament: a cada iteració, excepte una, s'incrementa i . Aixó fa que cada vegada s'acosti al cas $i = N+1$. En cas de no incrementar i , vol dir que s'ha trobat l'element i el bucle també acaba.

```

funció cerca (t: taula[1..N] de enter, x: enter)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre: N > 0}
{Post: trobat  $\Leftrightarrow$   $x \in t$ , trobat  $\Rightarrow$   $t[i] = x$ }
    var i : nat;
    i := 1; trobat := fals;
    {Inv:  $x \notin t[1..i-1]$ , trobat  $\Rightarrow$   $t[i] = x$ ,  $1 \leq i \leq N+1$ }
    mentre  $\neg$ trobat  $\wedge$   $i \neq N+1$  fer
        si  $t[i] = x$  llavors trobat := cert;
        sino i := i + 1;
    fsi;
    fmentre;
    retorna (trobat,i);
ffunció

```

Solució recursiva

Cal dissenyar una funció auxiliar que generalitzi el problema que volem resoldre.

```

funció cerca_rec (t: taula[1..N] de enter, x: enter, k: nat)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre: N > 0,  $1 \leq k \leq N$ }
{Post: trobat  $\Leftrightarrow$   $x \in t[1..k]$ , trobat  $\Rightarrow$   $t[i] = x$ }

```

- Cas senzill: $k = 1$, la cerca és immediata (només cal mirar $t[1]$).

- Cas recursiu: $k > 1$, es pot desglosar en dues cerques
  - la cerca a l'element k , i en el cas de no trobar l'element
  - la cerca als elements $1..k - 1$ (crida recursiva).
- Demostració d'acabament: a cada crida recursiva es decrementa el paràmetre k . Tard o d'hora arribarà al valor $k = 1$ (cas senzill).

```

funció cerca_rec (t: taula[1..N] de enter, x: enter, k: nat)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre:  N > 0, 1 ≤ k ≤ N}
{Post: trobat ⇔ x ∈ t[1..k], trobat ⇒ t[i] = x}
    si k = 1 llavors trobat := t[1] = x; i:=1;
    sino
        si t[k] = x llavors trobat := cert; i:=k;
        sino (trobat,i) := cerca_rec (t,x,k - 1);
    fsi;
fsi;
retorna (trobat,i);
ffunció
  
```

Finalment cal dissenyar la funció que resol el problema inicial.

```

funció cerca (t: taula[1..N] de enter, x: enter)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre:  N > 0}
{Post: trobat ⇔ x ∈ t, trobat ⇒ t[i] = x}
    retorna cerca_rec(t,x,N);
ffunció
  
```

5.5 Cerca amb sentinella

La cerca amb sentinella és una variant de la cerca que permet un disseny iteratiu més eficient. Per poder fer una cerca amb sentinella cal garantir que l'element cercat es trobi a la taula. Si no és així, cal afegir-lo en una posició auxiliar, normalment la darrera de la taula.

Especificació

```

funció cerca_sentinella (t: taula[1..N+1] de enter, x: enter)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre:  N > 0}
{Post: trobat ⇔ x ∈ t[1..N], trobat ⇒ t[i] = x}
  
```

Solució iterativa

- Invariant: $t[N + 1] = x$, $x \notin t[1..i - 1]$, $1 \leq i \leq N + 1$.

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \cdots \ t[i - 1]}_{x \notin t[1..i - 1]} \ t[i] \ \cdots \ t[N] \ \underbrace{t[N + 1]}_x$$

- Condició d'acabament: quan trobem l'element ($t[i] = x$).
- Cos del bucle: com que estem dins del bucle, tenim que $t[i] \neq x$. Així doncs, podem mantenir l'invariant per una posició més fent " $i := i + 1$ ".
- Inicialització: per complir l'invariant cal posar l'element a la posició auxiliar ($t[N + 1] := x$) i definir $i = 1$.
- Demostració de l'acabament: a cada iteració s'incrementa i . En el pitjor dels casos i arribarà a ser $N + 1$ i es complirà la condició d'acabament, donat que $t[N + 1] = x$.

```

funció cerca_sentinella (t: taula[1..N+1] de enter, x: enter)
    retorna (trobat: booleà, i: nat)
{Pre: N > 0}
{Post: trobat  $\Leftrightarrow x \in t[1..N]$ , trobat  $\Rightarrow t[i] = x$ }
    t[N + 1] := x; i := 1;
    {Inv: t[N + 1] = x, x  $\notin t[1..i - 1]$ , 1  $\leq i \leq N + 1$ }
    mentre t[i]  $\neq x$  fer
        i := i + 1;
    fmentre;
    retorna (i  $\neq N + 1$ , i);
ffunció

```

5.6 Cerca binària o dicotòmica

La cerca binària o dicotòmica és un algorisme eficient de cerca sobre taules ordenades, basat en la tècnica genèrica de disseny coneguda com *dividir i vèncer*.

Especificació

```

funció cerca_binària (t: taula[1..N] de enter, x: enter) retorna i: nat
{Pre: t està ordenada creixentment, N > 0}
{Post: 1  $\leq i \leq N$ , x  $\in t \Leftrightarrow t[i] = x$ }

```

Solució iterativa

- Invariant: $1 \leq inf \leq sup \leq N$, $x \in t \Leftrightarrow x \in t[inf..sup]$
- Condició d'acabament: quan l'interval de cerca tingui només un element ($inf = sup$).
- Cos del bucle: es compara el valor del mig de l'interval de cerca amb l'element cercat i es redueix l'interval per la meitat, eliminant el subinterval on no pugui pertànyer l'element.
- Inicialització: inf i sup defineixen l'interval $[1..N]$.
- Demostració d'acabament: a cada iteració es redueix la distància entre inf i sup . Per tant, tard o d'hora arribaran a ser iguals.

```

funció cerca_binària (t: taula[1..N] de enter, x : enter) retorna i: nat
{Pre: t està ordenada creixentment,  $N > 0$ }
{Post:  $1 \leq i \leq N$ ,  $x \in t \Leftrightarrow t[i] = x$ }
  var inf, sup: nat;
  inf := 1; sup := N;
  {Inv:  $inf \leq sup$ ,  $x \in t \Leftrightarrow x \in t[inf..sup]$ }
  mentre inf  $\neq$  sup fer
    var k: nat;
    k := (inf + sup) div 2;
    si  $t[k] < x$  llavors inf := k + 1;
    sino sup := k;
    fsi;
  fmentre;
  retorna inf;
ffunció

```

La demostració d'acabament de la cerca dicotòmica ha de tenir en compte el fet que la divisió d'enters és per defecte. Depenent de com es dissenyés el cos del bucle, l'acabament no es podria garantir. Per exemple, el següent cos del bucle no garantiria l'acabament.

```

k := (inf + sup) div 2;
si  $t[k] \leq x$  llavors inf := k;
sino sup := k - 1;
fsi;

```

Suposem, per exemple, que $inf = 3$ i $sup = 4$. En aquest cas comparariem amb la posició $k = 3$. Si es dona el cas que $t[k] \leq x$, llavors s'executaria l'assignació " $inf := 3$ ", deixant inf i sup amb els mateixos valors que a la iteració anterior. Això faria que el bucle no acabés mai.

5.7 Problemes

- 5.1 Dissenyar un algorisme que compti quantes vegades es troba un enter donat en una taula d'enters.
- 5.2 Dissenyar un algorisme que compti quantes parells i quants senars hi ha en una taula de naturals.
- 5.3 Dissenyar un algorisme que calculi la mitjana d'una taula de nombres reals, i un altre que en calculi la variància. Recordem que la variància d'un conjunt d'elements $\{x_1, \dots, x_n\}$ es defineix com $\sum_{i=1}^n (x_i - \mu)^2 / n$, on μ és la mitjana.
- 5.4 Dissenyar un algorisme que calculi la mitjana i la variància d'una taula de reals consultant-ne només un cop cada component. No es permet utilitzar cap altra taula. Pista: reescriure la definició de la variància en una forma més convenient.
- 5.5 Dissenyar un altre algorisme que determini si la taula conté només elements parells.
- 5.6 Dissenyar un algorisme que digui si una taula d'enters està ordenada creixentment.

- 5.7** Dissenyar un algorisme que decideixi, per a una taula $[1..2N]$ d'enters, si els components d'índex parell de la taula estan ordenats en ordre creixent i els senars en ordre decreixent.
- 5.8** Dissenyar una acció que, donada una taula d'enters, la modifiqui sumant 1 a tots els seus elements.
- 5.9** Dissenyar una funció que rebi una taula d'una certa mida i que determini si és un palíndrom (és el mateix llegir-la d'esquerra a dreta que de dreta a esquerra) o no.
- 5.10** Dissenyar una funció que, donada una taula d'enters amb el primer element diferent de zero, compti el nombre dels seus canvis de signe. Un canvi de signe és l'aparició de dos enters de signes diferents, separats com a màxim per zeros.
- 5.11** Dissenyar un algorisme que, donada una taula de naturals, tots entre 1 i M ,

1. compti el nombre de vegades que apareix cadascun d'ells, és a dir, quants cops apareix l'1, quants el 2, i així fins al M .
2. en calculi la moda, és a dir, l'element que més cops hi apareix.

- 5.12** Dissenyar una funció que, donada una taula d'enters, determini quants canvis de pendent conté. Un canvi de pendent és un element que és l'últim d'una seqüència estrictament creixent i el primer d'una estrictament decreixent, o a l'inrevés. Els extrems de la taula no es consideren en cap cas canvi de pendent.

Per exemple, la taula

$$[1, 3, 7, 9, 6, 2, 4, 4, 5, 7, 3]$$

té tres canvis de pendent: 9, 2 i 7

- 5.13** Donada una taula a , un segment nul és un fragment de la taula tal que la suma dels seus elements és zero. Dissenyar un algorisme que trobi el segment nul més gran d'una taula ordenada creixentment.
- 5.14** Suposem que a i b són dues taules de nombres enters positius, amb els llocs buits marcats amb un 0. Escriviu algorismes que emmagatzemin en una altra taula:
1. la intersecció dels elements de a i b .
  2. la unió dels elements de a i b .

Repetir els apartats anteriors suposant que les taules estan ordenades.

- 5.15** Suposar que a i b són dues taules (ordenades) estrictament creixents de nombres enters. Dissenyar un algorisme que calculi el nombre de valors que apareixen en totes dues taules.
- 5.16** Un polinomi d'una variable x amb coeficients reals i grau com a molt N es pot representar amb una taula $[0..N]$ de reals. La component i èssima de la taula és el coeficient de x^i en el polinomi. Dissenyar algorismes per a:
- donats dos polinomis p i q , calcular el polinomi $p + q$.
  - donat un polinomi p , calcular el polinomi p' (derivada de p).
  - donat un polinomi p , calcular el polinomi integral de p .

- donat un polinomi p , calcular el grau del polinomi.
- donat un polinomi p i un real x , avaluar $p(x)$.
- donats dos polinomis p i q , calcular el polinomi producte $p * q$.

5.17 Siguin $a[1..N]$ i $b[1..N]$ dues taules d'enters. Dissenyar un algorisme que calculi nombre de parells (i, j) tals que $a(i) + b(j) > 0$.

Suposar després que a i b són creixents, i intentar donar una solució molt més eficient.

5.18 Dissenyar un algorisme que, donada una taula creixent de nombres enters $a[1..N]$ i un nombre enter $k \geq 0$, calculi el nombre de parells (i, j) tals que

$$1 \leq i \leq j \leq n \wedge a(j) - a(i) \leq k.$$

5.19 Dissenyar una funció que donada una taula d'enters, determini si hi ha alguna posició que conté la suma dels elements de totes les posicions anteriors.

5.20 Dissenyar una funció que donada una taula de $[1..N]$ d'enters, determini si hi ha algun α entre 0 i N tal que la suma dels elements entre 1 i α coincideix amb la suma dels elements entre $\alpha + 1$ i N .

5.21 Un nombre natural de com a molt N dígits es pot representar per una taula $[0..N - 1]$. El dígit de menys pes és el de la posició 0 i el de més pes el de la posició $N - 1$. Si la representació és en base B , cada component de la taula conté un natural entre 0 i $B - 1$.

L'interès d'aquesta és que permet representar nombres molt més grans que els del tipus predefinit sense provocar sobreiximents, triant N prou gran.

Dissenyar algorismes que, amb naturals representats d'aquesta manera,

- calculi la suma de dos naturals, indicant si hi ha sobreiximent.
- calculi la resta de dos naturals, indicant si hi ha error.
- donats naturals a i b , determini si $a = b$, $a < b$ o $a > b$.

5.22 Una taula està “mitjanament ordenada” si per a tot element de la taula es compleix que el seu valor és més gran o igual a la mitjana dels valors anteriors. Per exemple, la taula

1 5 3 5 4 6 5

està mitjanament ordenada. En canvi, la taula

1 5 3 5 3 6 5

no ho està degut al fet que la mitjana de 1 5 3 5 és més gran que 3. Dissenyar una funció que digui si una taula està mitjanament ordenada.

Capítol 6

Ordenació de taules

Els algorismes que segueixen ordenen de manera *creixent* taules d'enters. Els dos primers (inserció i selecció) són algorismes bàsics de complexitat quadràtica, mentre que els dos últims són algorismes avançats força més eficients basats, com la cerca binària, en l'estratègia *dividir i vèncer*.

Tots els algorismes presentats en aquest capítol tenen la següent especificació:

acció ordenar (e/s t: taula [1..N] de enter)
{Pre: $N > 0$ }
{Post: $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }

Nomenclatura utilitzada en aquest capítol

La notació t_e i t_s la fem servir per referir-nos als valors de la taula a l'*entrada* i la *sortida* de l'acció, respectivament. Aquesta és una notació que utilitzarem sovint en les especificacions d'accions que tinguin paràmetres d'entrada/sortida.

La notació $x \in \text{permut}(y)$ la fem servir per indicar que x i y són taules del mateix tamany i que el contingut de x és el mateix que el de y amb un possible canvi d'ordre dels seus elements. Direm que x és una *permutació de y*.

El predicat $\text{ordenada}(t)$ indica que els elements de la taula t estan ordenats. Si no diem res més al respecte, suposarem que estan ordenats creixentment.

Fent un abús de notació, també farem servir predicats del següent tipus:

$$t[i..j] \leq t[p..q]$$

que serà una abreviació del predicat

$$\forall k, r : i \leq k \leq j, p \leq r \leq q : t[k] \leq t[r]$$

o dit en llenguatge natural: “*qualsevol dels elements de l'interval $t[i..j]$ és menor o igual que qualsevol dels elements de l'interval $t[p..q]$* ”. En particular, també podrem utilitzar la notació

$$x \leq t[i..j]$$

quan només ens referim a un element.

6.1 Ordenació per inserció

L'ordenació per inserció procedeix de manera molt similar a com ordenem un joc de cartes. El que fa l'algorisme és, per cada element no ordenat, inserir-lo al lloc que li pertoca a la part ja ordenada de la taula.

A continuació presentem el raonament per a un algorisme iteratiu.

- Invariant:

$$t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i-1]), 1 \leq i \leq N+1$$

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \cdots \ t[i-1]}_{\text{ordenada}} \ t[i] \ \cdots \ t[N]$$

- Condició d'acabament: quan tota la taula estigui ordenada ($i = N + 1$).
- Cos del bucle: farem que hi hagi un element més ordenat a cada iteració. Per això inserirem l'element $t[i]$ a lloc que li correspongui dins de $t[1..i-1]$, desplaçant els elements més grans un lloc cap a la dreta. A continuació, incrementarem i .
- Inicialització. Al principi ja tenim al menys un element ordenat. Per fer vàlid l'invariant n'hi ha prou en fer $i = 2$.
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'incrementa i . Això garanteix que tard o d'hora arribarà a ser $N + 1$.

```

acció ordenar_inserció (e/s  $t$ : taula[1.. $N$ ] de enter)
{Pre:  $N > 0$ }
{Post:  $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }
  var  $i$ : nat;
   $i := 2$ ;
  {Inv:  $t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i-1]), 1 \leq i \leq N+1$ }
  mentre  $i \neq N+1$  fer
    inserir  $t[i]$  a  $t[1..i-1]$ ;
     $i := i + 1$ ;
  fmentre;
facció

```

Refinament de “inserir $t[i]$ a $t[1..i-1]$ ”

L'inserció de l'element $t[i]$ a l'interval $t[1..i-1]$ es farà iterativament, desplaçant un element de l'interval una posició a la dreta si és més gran que $t[i]$. Inicialment, s'emmagatzemarà l'element $t[i]$ a una variable auxiliar x .

- Invariant: tindrem una part de l'interval desplaçat una posició cap a la dreta. Aquest serà el subinterval $t[j+1..i]$, on $t[j]$ és l'element a tractar a la propera iteració. L'invariant és:

$$x < t[j+1..i], 1 < j \leq i$$

- **Condicció d'acabament:** Ens aturarem quan trobem un element que sigui més petit o igual que x o quan arribem a l'inici de la taula. Per evitar l'avaluació de la posició inexistente "0" de la taula, ens aturarem una posició abans. Així, la condició d'acabament és:

$$j = 2 \vee t[j - 1] \leq x$$

Aixó comportarà un tractament especial pel darrer element de la taula que s'haurà de fer fora del bucle.

- **Cos del bucle:** donat que $t[j - 1] > x$, desplaçem aquest element un lloc a la dreta

$$t[j] := t[j - 1]; i := j - 1;$$

- **Inicialització:** extraïem l'element $t[i]$ i el guardem a x . Inicialment, l'interval desplaçat és buit ($j = i$). **Demostració d'acabament:** a cada iteració es decrementa el valor de j . Aixó garanteix que, en el pitjor dels casos, j arribarà a valer 2.

```

refinament inserir  $t[i]$  a  $t[1..i - 1]$ 
  var  $j$ : nat; {Per recórrer la part ordenada de la taula}
       $x$ : enter; {Per emmagatzemar temporalment l'element a inserir}
   $x := t[i]; j := i;$ 
  {Inv:  $x < t[j + 1..i], 1 < j \leq i$ }
  mentre  $j \neq 2 \wedge t[j - 1] > x$  fer
     $t[j] := t[j - 1]; j := j - 1;$ 
  fmentre;
  { $j = 2 \vee t[j - 1] \leq x$ }
  si  $t[j - 1] \leq x$  llavors  $t[j] := x;$ 
  sino  $t[2] := t[1]; t[1] := x;$ 
  fsi;

```

L'anterior refinament es pot simplificar si utilitzem una avaluació "curtcircuitada" de la condició d'acabament, tal com es fan en lleguatsges com C o Java. L'invariant tindria ara la condició $j \geq 1$ en lloc de $j > 1$. Farem servir la notació $\wedge_c$ per denotar l'avaluació curtcircuitada de la conjunció. El refinament quedaria com segueix:

```

refinament inserir  $t[i]$  a  $t[1..i - 1]$ 
  var  $j$ : nat,  $x$ : enter;
   $x := t[i]; j := i;$ 
  {Inv:  $x < t[j + 1..i], 1 \leq j \leq i$ }
  mentre  $j \neq 1 \wedge_c t[j - 1] > x$  fer
     $t[j] := t[j - 1]; j := j - 1;$ 
  fmentre;
   $t[j] := x;$ 

```

Finalment es presenta l'algorisme complet:

```

acció ordenar_inserció (e/s  $t$ : taula[1.. $N$ ] de enter)
{Pre:  $N > 0$ }
{Post:  $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }
  var  $i$ : nat;
   $i := 2$ ;
  {Inv:  $t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i - 1]), 1 \leq i \leq N + 1$ }
  mentre  $i \neq N + 1$  fer
    var  $j$ : nat,  $x$ : enter;
     $x := t[i]; j := i$ ;
    {Inv:  $x < t[j + 1..i], 1 \leq j \leq i$ }
    mentre  $j \neq 1 \wedge_c t[j - 1] > x$  fer
       $t[j] := t[j - 1]; j := j - 1$ ;
    fmentre;
     $t[j] := x; i := i + 1$ ;
  fmentre;
facció

```

6.2 Ordenació per selecció

L'ordenació per selecció es basa en triar en cada moment l'element més petit de la part no ordenada de la taula i situar-lo a continuació dels elements ja ordenats. L'invariant és semblant al de la ordenació per inserció, però afegint la condició de que qualsevol element de la part ordenada és més petit o igual que qualsevol element de la part no ordenada. Això fa que la part ordenada ja no s'hagi de modificar més durant la resta de l'algorisme.

- Invariant:

$$t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i - 1]), t[1..i - 1] \leq t[i..N], 1 \leq i \leq N$$

$$\underbrace{t[1] \ t[2] \ \dots \ t[i - 1]}_{\text{ordenada}} \leq \underbrace{t[i] \ \dots \ t[N]}_{\text{no ordenada}}$$

- Condició d'acabament: quan tota la taula estigui ordenada ($i = N$). Cal notar que la ordenació de l'interval $t[1..N - 1]$ ja implica la ordenació de la taula sencera, donat que l'element $t[N]$ no és més petit que l'element $t[N - 1]$, segons l'invariant.
- Cos del bucle: farem que hi hagi un element més ordenat a cada iteració. Per això cal cercar l'element més petit a l'interval $t[i..N]$ i posar-lo a la posició i . L'element que estava a la posició i el podem posar al lloc on estava l'element mínim. Una vegada fet això, podem incrementar i per fer valer l'invariant per una posició més.
- Inicialització. Al principi no hi ha cap element ordenat ($i = 1$).
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'incrementa i . Això garanteix que tard o d'hora arribarà a ser N .

```

acció ordenar_selecció (e/s  $t : \text{taula}[1..N]$  de enter)
{Pre:  $N > 0$ }
{Post:  $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }
  var  $i : \text{nat}$ ;
   $i := 1$ ;
  {Inv:  $t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i - 1]),$ 
     $t[1..i - 1] \leq t[i..N], 1 \leq i \leq N$ }
  mentre  $i \neq N$  fer
    var  $k : \text{nat}$ ;
     $k := \text{"posició de l'element mínim de } t[i..N]\text{"}$ ;
    intercanvi ( $t[i], t[k]$ );
     $i := i + 1$ ;
  fmentre;
facció

```

Per l'acció *intercanvi* es pot fer servir l'algorisme presentat a la Secció 2.1 (pàg. 8). Per a refinar la cerca de l'element mínim de l'interval $t[i..N]$ es pot fer servir un algorisme semblant al descrit a la Secció 5.2 (pàg. 37) per a calcular l'element màxim d'una taula. En aquest cas, el que cerquem és la posició on es troba l'element en lloc del valor de l'element.

Deixem pel lector el raonament d'aquesta part de l'algorisme. A continuació es presenta l'algorisme d'ordenació per selecció complet.

```

acció ordenar_selecció (e/s  $t : \text{taula}[1..N]$  de enter)
{Pre:  $N > 0$ }
{Post:  $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }
  var  $i : \text{nat}$ ;
   $i := 1$ ;
  {Inv:  $t \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t[1..i - 1]),$ 
     $t[1..i - 1] \leq t[i..N], 1 \leq i \leq N$ }
  mentre  $i \neq N$  fer
    var  $k, j : \text{nat}$ ;
     $k := i; j := i + 1$ 
    {Inv:  $t[k] = \min(t[i..j - 1]), i < j \leq N + 1$ }
    mentre  $j \neq N + 1$  fer
      si  $t[j] < t[k]$  llavors  $k := j$ ; fsi;
       $j := j + 1$ ;
    fmentre;
    intercanvi ( $t[i], t[k]$ );
     $i := i + 1$ ;
  fmentre;
facció

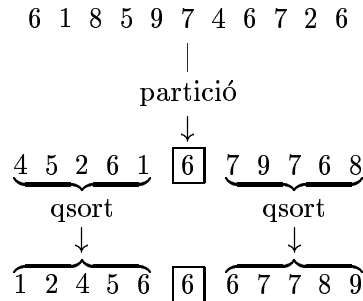
```

6.3 Quick sort

L'algorisme d'ordenació ràpida o *quicksort* es basa en la idea de dividir la taula en dues parts al voltant d'un element anomenat *pivot*, garantint que els elements d'una de les parts siguin tots ells

inferiors al pivot, i que els elements de l'altra part siguin tots ells superiors al pivot. A continuació es procedeix recursivament a ordenar cadascuna de les parts.

El següent gràfic mostra un exemple de l'estratègia utilitzada.

En primer lloc, donarem l'especificació de l'algorisme de partició per poder-lo utilitzar en el raonament de l'algorisme de *quicksort*.

acció *partició* (e/s t : **taula**[1.. N] **de** enter; **ent** i, j : nat; **sort** k : nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i < j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), i \leq k \leq j, t[i..k-1] \leq t[k] \leq t[k+1..j]$ }

I ara l'especificació de l'algorisme *qsort*. Cal notar que en aquesta especificació es permet cridar a *qsort* amb intervals buits ($i > j$).

acció *qsort* (e/s t : **taula**[1.. N] **de** enter; **ent** i, j : nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N+1, 0 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }

Raonament recursiu de *qsort*

- Cas senzill: quan l'interval a ordenar sigui buit o només tingui un element ($i \geq j$), no caldrà fer res.
- Cas recursiu ($i < j$): cal partir l'interval en dos troços de tal manera que els elements del subinterval de l'esquerra siguin menors o iguals que els elements del subinterval de la dreta. Després cal ordenar cadascun d'ells.
- Demostració d'acabament: cadascun dels troços partits és més petit que el troç original. En algun moment s'arribarà a troços buits o d'un element.

acció *qsort* (e/s t : **taula**[1.. N] **de** enter; **ent** i, j : nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N+1, i; 0 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }
var k : nat;
si $i < j$ **llavors**
     partició (t, i, j, k);
     qsort ($t, i, k-1$);
     qsort ($t, k+1, j$);
fsi;
facció

Únicament resta dissenyar l'acció principal d'ordenació que crida a *qsort*:

acció ordenar (e/s *t*: **taula** [1..*N*] de enter)
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $t_s \in \text{permut}(t_e), \text{ordenada}(t_s)$ }
 $qsort(t, 1, N);$
facció

Raonament iteratiu de *partició*

Per a fer la partició, triarem com a element pivot el primer de l'interval, $t[i]$, i desglosarem l'algorisme en dos parts:

1. Partir l'interval $t[i..j]$ en dos subinterval, $t[i..k]$ i $t[k+1..j]$, tal que $t[i..k] \leq t[i] \leq t[k+1..j]$.
2. Posar el pivot, $t[i]$ a la posició k de l'interval

Cal indicar que la segona part de l'algorisme és necessària per garantir un acabament de *qsort*. En posar el pivot a la posició k , podem reduir la ordenació als intervals $t[i..k-1]$ i $t[k+1..j]$, garantint que les dues parts són més petites que l'interval original.

Per resoldre la primera part (iterativa) de l'algorisme farem servir un invariant descrit pel següent diagrama:

$$\underbrace{t[i] \cdots t[k]}_{\leq t[i]} \quad t[k+1] \cdots t[q] \quad \underbrace{t[q+1] \cdots t[j]}_{\geq t[i]}$$

- Invariant:

$$i \leq k \leq q \leq j, \quad t[i..k] \leq t[i] \leq t[q+1..j]$$

Aquest invariant descriu la situació on els extrems esquerra i dret de l'interval ja han estat classificats i on només ens queda el subinterval del mig, $t[k+1..q]$, per classificar.

- Condició d'acabament: quan tots els elements hagin estat classificats ($k = q$).
- Cos del bucle: a cada iteració classificarem l'element $t[q]$. Si és més petit que $t[i]$, l'intercanviarem amb l'element $t[k+1]$, altrament el deixarem on està. En ambdós casos, un dels subinterval classificats creixerà, és a dir, caldrà incrementar k o decrementar q .
- Inicialització: per a complir l'invariant, n'hi ha prou amb tenir $k = i$ i $q = j$, és a dir, només l'element $t[i]$ ha estat classificat.
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'incrementa k o es decrementa q . Per tant, en algun moment es trobaran i es complirà la condició d'acabament ($k = q$).

```

acció partició (e/s  $t$ : taula[1.. $N$ ] de enter; ent  $i, j$ : nat; sort  $k$ : nat)
{Pre:  $N > 0, 1 \leq i < j \leq N$ }
{Post:  $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), i \leq k \leq j, t[i..k-1] \leq t[k] \leq t[k+1..j]$ }
  var  $q$ : nat;
   $k := i; q := j$ ;
  {Inv:  $i \leq k \leq q \leq j, t[i..k] \leq t[i] \leq t[q+1..j]$ }
  mentre  $k \neq q$  fer
    si  $t[q] < t[i]$  llavors
      intercanvi ( $t[k+1], t[q]$ );  $k := k+1$ ;
    sino
       $q := q-1$ ;
    fsi;
  fmentre;
  {Ara posem el pivot a la posició  $k$ }
  intercanvi ( $t[i], t[k]$ );
facció

```

L'algorisme que s'ha presentat per a fer la partició de l'interval pot derivar-se amb un raonament relativament senzill. Tot i això, hi ha altres versions una mica més complicades que redueixen el nombre d'intercanvis a realitzar i, per tant, són més eficients.

6.4 Fusió de taules ordenades

Dissenyar una funció que rebí dues taules ordenades i retorni una altra taula que sigui la fusió ordenada de les dues taules.

Especificació

```

funció fusió ( $A$ : taula[1.. $N$ ] de enter;  $B$ : taula[1.. $M$ ] de enter)
  retorna  $C$ : taula[1.. $N+M$ ] de enter
{Pre:  $N > 0, M > 0, \text{ordenada}(A), \text{ordenada}(B)$ }
{Post:  $C \in \text{permut}(A \cup B), \text{ordenada}(C)$ }

```

Solució iterativa

La solució que es presenta aquí realitzar la fusió en dues fases:

1. Fusiona elements de A i de B fins exhaurir els elements d'una de les taules.
2. Afegir els elements de la taula no completada.

D'aquesta manera, la primera fase resulta més senzilla. En aquesta secció només presentarem el raonament iteratiu per a la primera fase i comentarem la segona fase. L'invariant de la primera

queda il·lustrat amb la següent figura.

$$\begin{array}{c}
 \underbrace{A[1] \ \cdots \ A[i-1]}_{\text{fusionat}} \ A[i] \ \cdots \ A[N] \\
 \\
 \underbrace{B[1] \ \cdots \ \cdots \ B[j-1]}_{\text{fusionat}} \ B[j] \ \cdots \ B[M] \\
 \\
 \underbrace{C[1] \ \cdots \ \cdots \ \cdots \ \cdots \ C[i+j-2]}_{\text{permut}(A[1..i-1] \cup B[1..j-1])} \ C[i+j-1] \ \cdots \ C[N+M]
 \end{array}$$

En tot moment, haurem fusionat uns quants elements de A i de B (els més petits) i els haurem posat ordenadament a C . Per progressar caldrà agafar l'element més petit, triat entre $A[i]$ i $B[j]$, i posar-el a la posició $C[k]$.

- Invariant:

$$\begin{array}{l}
 C[1..k-1] \in \text{permut}(A[1..i-1] \cup B[1..j-1]), \text{ ordenada}(C[1..k-1]) \\
 C[1..k-1] \leq A[i..N], \ C[1..k-1] \leq B[j..M], \ k = i + j - 1
 \end{array}$$

- Condició d'acabament: quan tots els elements d'alguna de les taules ja hagin estat fusionats ($i = N + 1 \vee j = M + 1$).
- Cos del bucle: caldrà triar l'element més petit entre $A[i]$ i $B[j]$ per posar-el a $C[k]$. Per mantenir l'invariant caldrà incrementar els indexos corresponents.
- Inicialització: al començament no hi ha res fusionat ($i = j = k = 1$).
- Demostració d'acabament: a cada iteració agafem un element de A o de B . Tard o d'hora s'exhauriran els elements d'una de les taules.

```

funció fusió (A: taula[1..N] de enter; B: taula[1..M] de enter)
    retorna C: taula[1..N+M] de enter
{Pre:  $N > 0, M > 0, \text{ordenada}(A), \text{ordenada}(B)$ }
{Post:  $C \in \text{permut}(A \cup B), \text{ordenada}(C)$ }
    var i, j, k: nat;
    i := 1; j := 1; k := 1;
{Inv:  $C[1..k-1] \in \text{permut}(A[1..i-1] \cup B[1..j-1]), \text{ordenada}(C[1..k-1])$ 
       $C[1..k-1] \leq A[i..N], C[1..k-1] \leq B[j..M]$ }
    mentre  $i \leq N \wedge j \leq M$  fer
        si  $A[i] < B[j]$  llavors  $C[k] := A[i]; i := i + 1;$ 
        sino  $C[k] := B[j]; j := j + 1;$ 
        fsi;
        k := k + 1;
    fmentre;

    {Començament de la segona fase}
    {Inv  $\wedge (i = N + 1 \vee j = M + 1)$ }
    mentre  $i \leq N$  fer
         $C[k] := A[i]; i := i + 1; k := k + 1;$ 
    fmentre;

    {Inv  $\wedge i = N + 1$ }
    mentre  $j \leq M$  fer
         $C[k] := B[j]; j := j + 1; k := k + 1;$ 
    fmentre;

    { $(\text{Inv} \wedge i = N + 1 \wedge j = M + 1) \Rightarrow \text{Post}$ }
    retorna C;
ffunció

```

Cal notar que la segona fase té dos bucles, però només un d'ells executarà alguna iteració donat que una de les taules ja haurà estat fusionada completament. Els bucles de la segona fase només fan una còpia dels elements no fusionats a la taula *C*.

6.5 Ordenació per fusió (merge sort)

L'ordenació per fusió o *merge sort* es basa en la idea de dividir la taula en dues parts que ordenem per separat, i que a continuació fusionem. El procés d'ordenació de les parts és recursiu, mentre que es procedeix iterativament a l'hora de fusionar.

Per a realitzar aquesta ordenació, utilitzarem un algorisme de fusió de taules molt semblant al presentat a l'anterior secció. Per aquesta raó no es descriurà el raonament corresponent a la fusió i únicament es presentarà una adaptació de l'algorisme pel cas del *merge sort*. La característica principal d'aquest algorisme, que anomenarem *fusió_local* és que la fusió es realitza sobre el mateix interval a ordenar. Tot i això, cal una taula auxiliar. L'especificació de *fusió_local* és la següent:

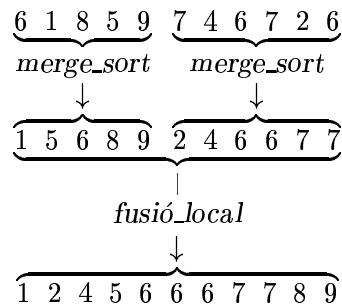

acció *fusió_local* (e/s *t*: *taula*[1..*N*] de enter; ent *i, k, j*: nat)
 {Pre: $N > 1, 1 \leq i \leq k < j \leq N, \text{ordenada}(t[i..k]), \text{ordenada}(t[k + 1..j])$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }

A continuació detallem l'especificació de l'acció principal del *merge sort*, que és idèntica a la del *quick sort*.

acció *merge_sort* (e/s *t*: *taula*[1..*N*] de enter; ent *i, j*: nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N + 1, 0 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }

El següent gràfic mostra un exemple de l'estratègia utilitzada.

Raonament recursiu de *merge sort*

- Cas senzill: quan l'interval a ordenar sigui buit o només tingui un element ($i \geq j$), no caldrà fer res.
- Cas recursiu ($i < j$): cal partir l'interval en dos troços, ordenar cadascun d'ells i fusionar-los.
- Demostració d'acabament: cadascun dels troços partits és més petit que el troç original. En algun moment s'arribarà a troços buits o d'un element.

acció *merge_sort* (e/s *t*: *taula*[1..*N*] de enter; ent *i, j*: nat)
 {Pre: $N > 0, 1 \leq i \leq N + 1, 0 \leq j \leq N$ }
 {Post: $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }

si $i < j$ **llavors**
   var *k*: nat;
   k := (*i* + *j*) div 2;
   merge_sort(*t*, *i*, *k*);
   merge_sort(*t*, *k* + 1, *j*);
   fusió_local(*t*, *i*, *k*, *j*);

fsi;
facció

Fusió de subintervalls adjacents

Finalment només resta dissenyar l'acció *fusió_local* que fusiona dos subintervalls adjacents i ordenats. El raonament iteratiu pel disseny d'aquesta acció és molt similar al de la funció *fusió* presentada a l'anterior secció (pàg. 56). Per aquesta raó no el descriurem aquí. En el cas de la *fusió_local* cal deixar el resultat a la mateixa taula. Per aquesta raó cal declarar una taula auxiliar i afegir una fase de còpia al final de la fusió.

```

acció fusió_local (e/s t: taula[1..N] de enter; ent i, k, j: nat)
{Pre:  $N > 1, 1 \leq i \leq k < j \leq N, \text{ordenada}(t[i..k]), \text{ordenada}(t[k + 1..j])$ }
{Post:  $t_s[i..j] \in \text{permut}(t_e[i..j]), \text{ordenada}(t[i..j])$ }
  var x: taula[1..N] de enter; {taula auxiliar per a la fusió}
      p, q, r: nat; {indexos de taules per a la fusió}

  {Primera fase: fusió fins exhaurir un dels intervals}
  p := i; q := k + 1; r := i;
  mentre  $p \leq k \wedge q \leq j$  fer
    si  $t[p] < t[q]$  llavors x[r] := t[p]; p := p + 1;
    sino x[r] := t[q]; q := q + 1;
    fsi;
    r := r + 1;
  fmentre;

  {Segona fase: afegit dels elements restants}
  mentre  $p \leq k$  fer
    x[r] := t[p]; r := r + 1; p := p + 1;
  fmentre;
  mentre  $q \leq j$  fer
    x[r] := t[q]; r := r + 1; q := q + 1;
  fmentre;

  {Tercera fase: còpia de la taula auxiliar a la taula original}
  p := i;
  mentre  $p \leq j$  fer
    t[p] := x[p]; p := p + 1;
  fmentre;
facció

```

6.6 Problemes

- 6.1 Dissenyar una variant de l'ordenació per selecció on a cada iteració de l'algorisme es seleccionin els elements mínim i màxim i es posin al principi i al final de la part no ordenada.
- 6.2 Donada una taula *t* de [1..*N*] d'enters i un enter *x*, dissenyar un algorisme que la reorganitzi de tal manera que primer apareguin tots els elements més petits que *x*, després tots els iguals a *x* i finalment tots els més grans. Les dues úniques operacions possibles sobre la taula són la consulta i l'intercanvi. Intentar que funcioni en temps proporcional a *N* i no a *N*².

6.3 Donada una taula $v[1..N]$ d'enters, es pot extraure una seqüència creixent de la següent manera:

- L'element $v[1]$ és el primer element de la seqüència
- L'element de la seqüència que segueix a $v[i]$ és $v[j]$ tal que j és l'element més proper a i , amb $j > i$, i $v[j] \geq v[i]$.

Exemple: donada la taula

1 3 2 8 5 4 8 7 12 8

la seqüència creixent que s'extrauria seria

1 3 8 8 12

Dissenyar una acció que reordeni els elements d'una taula d'enters de tal manera que la seqüència creixent quedi emmagatzemada ordenadament a l'esquerra de la taula i la resta d'elements quedin a la dreta de la taula (no necessàriament ordenats).

6.4 Dissenyar l'acció *partició* de l'algorisme de *quick sort* (pàg. 54) amb el següent invariant:

$$\{\text{Inv} : i \leq k \leq q \leq j, \quad t[i..k] \leq t[i] \leq t[k+1..q]\}$$

6.5 Modificar l'algorisme d'ordenació per selecció (pàg. 51) de tal manera que la taula contingui una permutació del seu contingut original, amb la part esquerra ordenada amb només una instància de cada element i la part dreta, sense ordenar, amb els elements repetits. Per exemple:

original:	8	3	5	8	9	5	6	5	7	2	7	1	2	3
ordenada:	1	2	3	5	6	7	8	9	5	3	7	5	8	2
	-----							-----						
	ordenada							repetits						

Capítol 7

Matrius

En aquest capítol es presenten algorismes bàsics d'àlgebra lineal que treballen principalment sobre matrius. Sovint, es farà servir la sentència “**per**” en les iteracions dels algorismes. Aquesta sentència és força apropiada per a fer recorreguts sobre els elements de vectors i matrius.

A efectes de raonar amb sentències iteratives de tipus “**per**”, considerarem que els següents fragments tenen un comportament equivalent:

per $i := inf$ fins sup fer S ; fper
--

(a)

$i := inf$; mentre $i \leq sup$ fer S ; $i := i + 1$; fmentre ;

(b)

$i := inf - 1$; mentre $i < sup$ fer $i := i + 1$; S ; fmentre ;
--

(c)

Per que això sigui així, hem de considerar que

- La sentència S no modifica la variable i .
- El valor de la variable i és desconegut en acabar el bucle i , per tant, no el podem fer servir en la postcondició.

Quan es doni el cas que $inf > sup$, no s'executarà cap iteració del bucle. Usualment, raonarem amb aquests bucles fent servir l'equivalència (b) amb el següent tipus d'invariant:

{Inv: S 'ha fet el tractament S per als elements $inf..i - 1$, $inf \leq i \leq sup + 1$ } per $i := inf$ fins sup fer S ; fper
---

Un avantatge dels bucles “**per**” és que l'acabament queda garantit per la pròpia semàntica i, per tant, no cal demostrar-lo. La inicialització de l'índex del bucle també és quelcom que ve implícit amb la pròpia semàntica. El cos del bucle correspon normalment al tractament de l'element i , incloent les instruccions que fan que l'invariant es compleixi per un element més de l'estructura tractada.

7.1 Producte escalar

Dissenyar un programa que calculi el producte escalar de dos vectors, amb la següent especificació:

funció *prod_escalar* (*a, b: taula [1..N] de enter*) **retorna** *p:enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $p = \sum_{k=1}^N a[k] \cdot b[k]$ }

L'invariant es pot obtenir amb una generalització de la postcondició,

$$p = \sum_{k=1}^{i-1} a[k] \cdot b[k], \quad 1 \leq i \leq N + 1$$

donant lloc al següent algorisme.

funció *prod_escalar* (*a, b: taula [1..N] de enter*) **retorna** *p:enter*
 {Pre: $N > 0$ }
 {Post: $p = \sum_{k=1}^N a[k] \cdot b[k]$ }
var *i: nat;*
p := 0;
 {Inv: $p = \sum_{k=1}^{i-1} a[k] \cdot b[k], 1 \leq i \leq N + 1$ }
per *i:=1 fins N fer*
     p := p + a[i] * b[i];
fper;
retorna *p;*
ffunció

7.2 Suma de matrius

La suma de matrius te ls següent especificació:

funció *suma* (*A, B: taula [1..N,1..M] de enter*) **retorna** *C:taula [1..N,1..M] de enter*
 {Pre: $N > 0, M > 0$ }
 {Post: $C = A + B$ }

on l'operació "+" significa "suma de matrius". Com ja se sap d'àlgebra lineal, la suma de matrius es realitza element a element de tal manera que

$$C[i, j] = A[i, j] + B[i, j]$$

El recorregut dels elements de la matriu es pot fer de diverses maneres. Probablement, la més natural és aquella que fa un recorregut per files i, dins de cada fila, un recorregut per columnes¹.

D'aquesta manera es pot derivar un invariant que caracteritza el recorregut per files:

$$C[1..i-1, *] = A[1..i-1, *] + B[1..i-1, *], \quad 1 \leq i \leq N + 1$$

¹El mateix tipus de recorregut es pot fer per columnes i files dins de cada columna.

que ens diu que s'ha realitzat la suma per a tots els elements de les files $1..i - 1$. El símbol '*' representa tots els elements d'aquella dimensió. En aquest cas en concret, '*' representa $1..M$. Dins del tractament de cada fila hi ha un tractament per columnes implementat per un altra bucle amb el següent invariant:

$$C[i, 1..j - 1] = A[i, 1..j - 1] + B[i, 1..j - 1], 1 \leq j \leq M + 1$$

que ens diu que s'han tractat les columnes $1..j - 1$ dins la fila i . Això ens porta a un algorisme com el que segueix.

```

funció suma (A, B: taula [1..N,1..M] de enter) retorna C:taula [1..N,1..M] de enter
{Pre:  N > 0, M > 0}
{Post: C = A + B}
  var i, j: nat;
  {Inv:  C[1..i - 1, *] = A[1..i - 1, *] + B[1..i - 1, *], 1 ≤ i ≤ N + 1}
  per i:=1 fins N fer
    {Inv:  C[i, 1..j - 1] = A[i, 1..j - 1] + B[i, 1..j - 1], 1 ≤ j ≤ M + 1}
    per j:=1 fins M fer
      C[i, j] := A[i, j] + B[i, j];
    fper;
  fper;
  retorna C;
ffunció

```

7.3 Matriu transposta

L'especificació de l'algorisme és

```

acció transposar (e/s A: taula [1..N,1..N] de enter)
{Pre:  N > 0}
{Post: As = AeT}

```

on A^T representa la transposició de la matriu A . La transposició es realitza mitjançant l'intercanvi dels elements $A[i, j]$ amb els elements $A[j, i]$.

El recorregut dels elements es pot realitzar tal com mostra la Figura 7.1, utilitzant dos bucles per visitar cada una de les dimensions i tenint en compte que només els elements per sota la diagonal han de ser intercanviats amb els elements de sobre la diagonal. Això dona lloc als invariants i algorisme que es presenten a continuació.

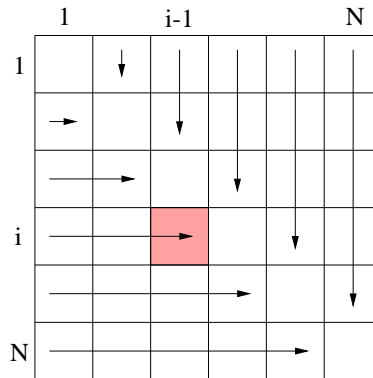

Figura 7.1: Recorregut de la matriu per a fer la transposició.

```

acció transposar (e/s A: taula [1..N,1..N] de enter)
{Pre: N > 0}
{Post:  $A_s = A_e^T$ }
  var i, j: nat;
  {Inv: S'han transposat les files 2..i - 1 amb les columnes 2..i - 1, 1 < i ≤ N + 1}
  per i:=2 fins N fer
    {Inv: S'han transposat els elements  $A[i, 1..j - 1]$ 
      amb els elements  $A[1..j - 1, i]$ , 1 < j ≤ i}
    per j:=1 fins i - 1 fer
      intercanvi ( $A[i, j]$ ,  $A[j, i]$ );
    fper;
  fper;
facció

```

7.4 Matriu simètrica

Dissenyar una funció amb la següent especificació:

```

funció simètrica (A: taula [1..N,1..N] de enter) retorna sim: booleà
{Pre: N > 0}
{Post: sim = "A és simètrica"}

```

Una matriu és simètrica si es compleix la següent propietat:

$$\forall i, j : 1 \leq i \leq N \wedge 1 \leq j \leq N : A[i, j] = A[j, i]$$

Tot i que el quantificador $\forall$ ens podria portar a pensar que s'ha de realitzar un recorregut per tots els elements de la matriu, l'algorisme que cal dissenyar es correspon millor a una estratègia de cerca: cal cercar un element $A[i, j]$ tal que $A[i, j] \neq A[j, i]$.

La cerca es pot desglosar de la següent manera:

- Cerca d'una fila que contingui algun element no simètric.
- Cerca, dins d'una fila, d'un element no simètric

Això dona lloc a una estructura amb dos bucles imbricats. El primer d'ells té l'invariant:

Les files $1..i - 1$ són simètriques, $\neg fs \Rightarrow$ la fila i no és simètrica

on fs és una variable booleana que controla la cerca. De manera semblant, dins de cada fila i es pot derivar un invariant que caracteritza la cerca de la columna d'algun element no simètric:

Les columnes $1..j - 1$ són simètriques, $\neg cs \Rightarrow$ la columna j no és simètrica

on cs és una variable booleana que controla la cerca dins de la fila.

El raonament associat a aquests invariants és molt semblant al de la cerca en taules (veure Secció 5.4, pàg. 40), i no es descriurà aquí. Cal notar que la condició d'acabament del bucle més imbricat conté la condició $j < i$. Això és degut a que, de manera semblant a la transposició de matrius (veure Figura 7.1), només cal comparar cada element per sota de la diagonal amb l'element corresponent de sobre la diagonal. L'algorisme resultant és el que segueix.

```

funció simètrica (A: taula [1..N,1..N] de enter) retorna sim: booleà
{Pre: N > 0}
{Post: sim = "A és simètrica"}
  var i, j: nat; fs, cs: booleà;
  i := 2; fs := cert;
  {Inv: Les files 1..i - 1 són simètriques,  $\neg fs \Rightarrow$  la fila i no és simètrica}
  mentre i ≤ N ∧ fs fer
    j := 1; cs := cert;
    {Inv: Les columnes 1..j - 1 són simètriques,  $\neg cs \Rightarrow$  la columna j no és simètrica}
    mentre j < i ∧ cs fer
      si A[i, j] ≠ A[j, i] llavors cs := fals;
      sino j := j + 1;
    fsi;
  fmentre;
  si ¬cs llavors fs := fals;
  sino i := i + 1;
  fsi;
fmentre;
  retorna fs;
ffunció

```

L'anterior algorisme es pot millorar tenint en compte dos fets:

- Les variables fs i cs tenen funcions semblants i poden ser compartides pels dos bucles.
- La funciona no necessita conèixer exactament on hi ha alguna asimetria, es a dir, els valors de i i j al final dels bucles és irrellevant.

Amb això, es pot arribar a un algorisme una mica més eficient, on els invariants dels bucles són una mica més difícils de especificar. Deixem al lector la tasca de definir aquests invariants. L'algorisme és el que segueix.

```

funció simètrica (A: taula [1..N,1..N] de enter) retorna sim: booleà
{Pre: N > 0}
{Post: sim = “A és simètrica”}
  var i, j: nat;
  i := 1; sim := cert;
  mentre i ≤ N ∧ sim fer
    j := 1;
    mentre j < i ∧ sim fer
      sim := A[i, j] = A[j, i];
      j := j + 1;
    fmentre;
    i := i + 1;
  fmentre;
  retorna sim;
ffunció

```

7.5 Cerca en matriu ordenada

Volem dissenyar un algorisme que faci la cerca d'un element en una matriu ordenada. L'ordenació ens ve donada per files i per columnes, és a dir, l'element $A[i+1, j]$ és més gran o igual que l'element $A[i, j]$ i l'element $A[i, j+1]$ és més gran o igual que l'element $A[i, j]$. L'especificació és la següent:

```

funció cerca_ordenada (A: taula [1..N,1..M] de enter; x: enter)
  retorna (trobat: booleà, i: nat, j:nat)
{Pre: N > 0, M > 0,
  ∀i, j: 1 ≤ i < N, 1 ≤ j ≤ M: A[i, j] ≤ A[i + 1, j],
  ∀i, j: 1 ≤ i ≤ N, 1 ≤ j < M: A[i, j] ≤ A[i, j + 1]}
{Post: trobat ⇔ x ∈ A, trobat ⇒ A[i, j] = x}

```

El fet que la matriu estigui ordenada ens permet proposar un algorisme de complexitat proporcional a $N + M$, en lloc de la complexitat proporcional a $N \cdot M$ que obtindriem amb una cerca convencional. L'invariant que ens permet fer una cerca eficient és el següent:

$$x \in A \Leftrightarrow x \in A[1..i, j..M], \text{ trobat} \Rightarrow A[i, j] = x$$

Aquest invariant ens diu que la pertinença a la matriu es pot reduir a la pertinença a una submatriu. La següent figura il·lustra l'invariant per a una matriu concreta on s'esta fent la cerca de l'element $x = 8$.

			<i>j</i>		<i>N</i>	
1	4	5	7	10	12	1
2	5	8	9	10	13	
6	7	10	11	12	15	<i>i</i>
9	11	13	14	17	20	
11	12	19	20	21	23	
13	14	20	22	25	26	

El raonament amb aquest invariant és el següent:

- Condició d'acabament: quan es troba l'element (*trobat*) o bé quan no es pot trobar (la submatriu és buida: $i < 1 \vee j > M$).
- Cos del bucle: cal comparar l'element a cercar amb l'element inferior dret ($A[i, j]$) de la submatriu. Poden passar tres coses:
  - $A[i, j] = x$. En aquest cas, ja hem trobat l'element.
  - $A[i, j] > x$. En aquest cas sabem que cap element de la fila i podrà ser igual a x . Per tant, podem reduir la submatriu en una fila.
  - $A[i, j] < x$. En aquest cas sabem que cap element de la columna j podrà ser igual a x . Per tant, podem reduir la submatriu en una columna.
- Inicialització. Al principi, la submatriu que pot contenir l'element és tota la matriu ($i = 1, j = M$). La variable *trobat* cal inicialitzar-la a fals per que l'invariant sigui vàlid.
- Demostració d'acabament. A cada iteració en la que no s'ha trobat l'element, s'elimina una fila o una columna de la submatriu. Això no pot executar-se infinitament sense que la submatriu acabi essent buida.

<p>funció <i>cerca_ordenada</i> (A: taula $[1..N, 1..M]$ de <i>enter</i>; x : <i>enter</i>) retorna (<i>trobat</i>: <i>booleà</i>, i: <i>nat</i>, j:<i>nat</i>)</p> <p>{Pre: $N > 0, M > 0,$ $\forall i, j : 1 \leq i < N, 1 \leq j \leq M : A[i, j] \leq A[i + 1, j],$ $\forall i, j : 1 \leq i \leq N, 1 \leq j < M : A[i, j] \leq A[i, j + 1]}$</p> <p>{Post: $trobat \Leftrightarrow x \in A, trobat \Rightarrow A[i, j] = x$ $i := N; j := 1; trobat := fals;$ {Inv: $x \in A \Leftrightarrow x \in A[1..i, j..M], trobat \Rightarrow A[i, j] = x$ mentre $\neg trobat \wedge i \geq 1 \wedge j \leq M$ fer si $A[i, j] < x$ llavors $j := j + 1;$ sinosi $A[i, j] > x$ llavors $i := i - 1;$ sino $trobat := cert;$ fsi; fmentre; retorna (<i>trobat</i>, i, j); ffunció</p>

Cal notar que la definició de la submatriu és important en aquest algorisme. El lector podrà comprovar que no totes les definicions de submatrius són apropiades per a fer l'algorisme eficient. Per exemple, si agafessim el següent invariant:

$$x \in A \Leftrightarrow x \in A[1..i, 1..j], trobat \Rightarrow A[i, j] = x$$

la cerca no es podria realitzar amb temps proporcional a $N + M$. Deixem que el lector trobi algun altre invariant que permeti fer la cerca eficient.

7.6 Multiplicació de matrius

Volem dissenyar una funció amb la següent especificació:

funció multiplicació (*A*: taula [1..*N*,1..*M*] de enter; *B*: taula [1..*M*,1..*P*] de enter)
retorna *C*:taula [1..*N*,1..*P*] de enter
 {Pre: $N > 0, M > 0, P > 0$ }
 {Post: $C = A \cdot B$ }

Per a calcular $C = A \cdot B$ cal realitzar tants productes escalars com elements té la matriu C . En aquest algorisme farem servir els índexos i , j i k per referenciar les dimensions $[1..N]$, $[1..M]$ i $[1..P]$, respectivament. El càlcul que cal fer per a cada element de C és el següent:

$$C[i, k] = \sum_{j=1}^M A[i, j] \cdot B[j, k]$$

L'algorisme proposat té tres bucles imbricats, cadascun d'ells associat a un dels índexos de la multiplicació. Els dos primers bucles fan un recorregut pels elements de la matriu C . Per a cada element es fa un producte escalar (veure Secció 7.1, pàg. 61). L'algorisme resultant és el que segueix.

funció multiplicació (*A*: taula [1..*N*,1..*M*] de enter; *B*: taula [1..*M*,1..*P*] de enter)
retorna *C*:taula [1..*N*,1..*P*] de enter
 {Pre: $N > 0, M > 0, P > 0$ }
 {Post: $C = A \cdot B$ }
 var *i, j, k*: nat;
 {Inv: $C[1..i-1, *] = A[1..i-1, *] \cdot B, 1 \leq i \leq N+1$ }
per *i*:=1 **fins** *N* **fer**
   {Inv: $C[i, 1..k-1] = A[i, *] \cdot B[* , 1..k-1], 1 \leq k \leq P+1$ }
   per *k*:=1 **fins** *P* **fer**
     var *prod*: enter;
     {Calculem el producte escalar $A[i, *] \cdot B[* , k]$ }
     prod := 0;
     {Inv: $prod = A[i, 1..j-1] \cdot B[1..j-1, k], 1 \leq k \leq M+1$ }
     per *j* := 1 **fins** *M* **fer**
       prod := *prod* + $A[i, j] \cdot B[j, k]$;
     fper;
     C[*i, k*] := *prod*;
   fper;
fper;
retorna *C*;
ffunció

7.7 Problemes

- 7.1 Dissenyar un algorisme que, donada una matriu $N \times N$ d'enters, determini si tots els seus elements són diferents de zero.
- 7.2 Escriure un algorisme que determini, per a una matriu a amb n files i m columnes, el nombre de components negatives.
- 7.3 Escriure tres algorismes que, donada una matriu quadrada a d'ordre $N \times N$ comprovin si és:

1. simètrica ($a_{ij} = a_{ji}$ per a tot i, j);
2. triangular ($a_{ij} = 0$ per a tot $i < j$);
3. diagonal ($a_{ij} = 0$ per a tot $i \neq j$).

Dissenyar-ne versions amb dues iteracions i amb una sola iteració.

7.4 Dissenyar una funció que comprovi que una matriu quadrada d'ordre N , representada en una taula t , és un quadrat màgic. Una matriu és un quadrat màgic si es donen les tres condicions següents:

- La suma S dels elements d'una fila és idèntica per a totes les files.
- La suma dels elements de qualsevol columna també és S .
- La suma dels elements de les dues diagonals principals és S .

La funció ha de retornar cert si t és un quadrat màgic, i fals en cas contrari.

Capítol 8

Seqüències

En aquest capítol es presenta un model abstracte per a tractar seqüències i algorismes bàsics sobre seqüències.

8.1 Operacions amb seqüències

A continuació s'especifiquen les operacions que es poden realitzar sobre les seqüències. Per a representar l'estat d'una seqüència utilitzarem la següent nomenclatura:

$$\underbrace{s_1 \cdots s_{k-1}}_{pe(s)} \bullet \underbrace{s_k \cdots s_n}_{pd(s)}$$

on $pe(s)$ representarà la part tractada de la seqüència (part esquerra) i $pd(s)$ la part per tractar (part dreta). El primer element de $pd(s)$ serà al que s'accedirà cada vegada que es faci una lectura. S'arribarà a final de seqüència quan $pd(s) = \emptyset$.

Sovint necessitarem raonar sobre l'acabament d'un algorisme en termes de la longitud de la seqüència o d'una part de la seqüència. Es farà servir la nomenclatura $|s|$, $|pe(s)|$ i $|pd(s)|$ per indicar longituds d'aquestes parts.

L'execució d'una operació en una seqüència quan es troba en un estat que no compleix la precondició de l'operació suposarà un error d'execució. Alguns exemples de errors serien els següents:

- Cridar a $actual(s)$ o $avançar(s)$ quan es compleix $fi\_seq(s)$.
- Fer una operació de lectura quan s no està oberta per a lectura.
- Tancar una seqüència quan no està oberta.
- Obrir una seqüència quan encara està oberta.

És important destacar que en una seqüència només es poden realitzar operacions de lectura o d'escriptura, però no d'ambdues a la vegada. El tipus d'operacions a realitzar dependrà de com s'hagi obert la seqüència ($obrir\_lectura$ o $obrir\_escriptura$). L'operació de *tancar* una seqüència és comuna a tots dos modes d'accés. L'especificació de totes les operacions sobre seqüències es presenta a continuació, on es fa servir el tipus genèric T per indicar el tipus de dades dels elements de la seqüència.

OPERACIONS PER A LECTURA

acció *obrir_lectura* (*e/s s: seq de T*)

{Pre: *s* està tancada}

{Post: *s* està oberta per a lectura, $pe(s) = \emptyset$ }

funció *fi_seq* (*s: seq de T*) **retorna** *f: booleà*

{Pre: *s* està oberta per a lectura}

{Post: $f = (pd(s) = \emptyset)$ }

funció *actual* (*s: seq de T*) **retorna** *x: T*

{Pre: *s* està oberta per a lectura, $\neg fi\_seq(s)$, $s = pe(s) \bullet s_k \dots$ }

{Post: $x = s_k$ }

acció *avançar* (*e/s s: seq de T*)

{Pre: *s* està oberta per a lectura, $\neg fi\_seq(s)$, $s = s_1 \dots s_{k-1} \bullet s_k s_{k+1} \dots$ }

{Post: *s* està oberta per a lectura, $s = s_1 \dots s_{k-1} s_k \bullet s_{k+1} \dots$ }

OPERACIONS PER A ESCRIPTURA

acció *obrir_escriptura* (*e/s s: seq de T*)

{Pre: *s* està tancada}

{Post: *s* està oberta per escriptura, $s = \bullet$ }

acció *escriure* (*e/s s: seq de T; ent x: T*)

{Pre: *s* està oberta per escriptura, $s = s_1 \dots s_k \bullet$ }

{Post: *s* està oberta per a escriptura, $s = s_1 \dots s_k x \bullet$ }

OPERACIÓ PER A TANCAR

acció *tancar* (*e/s s: seq de T*)

{Pre: *s* està oberta}

{Post: *s* està tancada}

8.2 Comptar *as* en una frase

Dissenyar una funció que compti el nombre de ‘*a*’s que hi ha en una seqüència de caràcters, amb la següent especificació:

funció *comptar_as* (*s: seq de caràcter*) **retorna** *n: nat*

{Pre: *s* està tancada}

{Post: $n = \text{“nombre de as que hi ha a s”}$ }

El raonament per a un disseny iteratiu podria ser com aquest:

- Invariant: n conté el nombre de 'a's que hi ha a $pe(s)$.

$$\underbrace{s_1 \cdots s_{k-1}}_{n = \# \text{ as}} \bullet \underbrace{s_k \cdots s_n}_{pd(s)}$$

- Condició d'acabament: $fi\_seq(s)$. Això farà que al final n tingui el nombre de as de tota la seqüència.
- Cos del bucle: cal examinar l'element actual de s . En el cas que sigui una 'a', cal incrementar n . En qualsevol cas, cal avançar per mantenir l'invariant.
- Inicialització: cal obrir la seqüència per lectura ($pe(s)$ serà buida) i definir $n = 0$ (no hi ha cap 'a' a $pe(s)$).
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'avança i, per tant, $|pd(s)|$ decreix. En algun moment arribarà a ser zero i $fi\_seq(s)$ serà cert.

```

funció comptar_as (s: seq de caràcter) retorna n: nat
{Pre: s està tancada}
{Post: n = "nombre de as que hi ha a s"}
  obrir_lectura (s);
  n := 0;
  {Inv: n = "nombre de as que hi ha a pe(s)"}
  mentre ¬fi_seq (s) fer
    si actual (s) = 'a' llavors n := n + 1; fsi;
    avançar (s);
  fmentre;
  tancar (s);
  retorna n;
ffunció

```

8.3 Comptar paraules en una frase

S'ha de dissenyar una funció que compti el nombre de paraules d'una seqüència de caràcters, amb la següent especificació:

```

funció comptar_paraules (s: seq de caràcter) retorna n: nat
{Pre: s està tancada}
{Post: n = "nombre de paraules que hi ha a s"}

```

Considerarem que una paraula és qualsevol fragment de la seqüència que no conté cap blanc (que representarem per $\sqcup$) i que està precedida i seguida d'algun $\sqcup$. Eventualment, la primera paraula pot no estar precedida de $\sqcup$, i la darrera paraula pot no estar seguida de $\sqcup$.

Així, el següent text té cinc paraules:

La $\sqcup$ taula $\sqcup \sqcup \sqcup$ és $\sqcup \sqcup$ de $\sqcup$ fusta

igual que el següent text:

□□La□taula□□□és□□de□fusta□□□□

El problema a resoldre es fa més senzill si observem propietat que hi han tantes paraules com començaments de paraula. I un començament de paraula el podem detectar quan trobem dos caràcters adjacents on el primer és □ i el segon és diferent de □. Només hi ha una excepció en aquesta propietat: la primera paraula pot no estar precedida per un □. Això ho tindrem en compte en la inicialització de l'algorisme.

- Invariant: n conté el nombre de començaments de paraula trobats a $pe(s)$, i c conté el darrer caràcter de $pe(s)$, que correspon al caràcter llegit a la darrera iteració. Al principi de seqüència, $c = \square$.
- Condició d'acabament: $fi\_seq(s)$.
- Cos del bucle: Si tenim $c = \square$ i $actual(s) \neq \square$, llavors hem detectat un nou començament de paraula i cal incrementar n . A més, cal actualitzar c amb el darrer caràcter llegit i avançar. Tot això fa que l'invariant es compleixi per a un element més de la seqüència.
- Inicialització: cal obrir s per a lectura. Com que $pe(s)$ és buida, cal fer $n = 0$. A més, posarem $c = \square$ per contemplar el cas en que el primer caràcter de la seqüència no sigui □ i així poder detectar l'inici de la primera paraula. Això ho podem fer donat que l'afegiment de caràcters □ a l'inici del text no canvia el seu nombre de paraules.
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'avança i es decrementa $|pd(s)|$. En algun moment es farà zero i $fi\_seq(s)$ serà zero.

```

funció comptar_paraules (s: seq de caràcter) retorna n: nat
{Pre: s està tancada}
{Post: n = "nombre de paraules que hi ha a s"}
  var c: caràcter;
  obrir_lectura (s);
  n := 0; c := '□';
  {Inv: n = "nombre d'inicis de paraula que hi ha a pe(s)",
    |pe(s)| > 0 ⇒ c = "darrer caràcter de pe(s)",
    |pe(s)| = 0 ⇒ c = '□'}
  mentre ¬fi_seq (s) fer
    si c = '□' ∧ actual (s) ≠ '□' llavors n := n + 1; fsi;
    c := actual (s);
    avançar (s);
  fmentre;
  tancar (s);
  retorna n;
ffunció

```

8.4 Mitjana dels elements d'una seqüència

Volem dissenyar una funció que calculi la mitjana dels elements d'una seqüència s d'enters. Quan s no és buida, la mitjana es pot calcular com

$$m = 1/n \cdot \sum_{i=1}^n s_i$$

on $n = |s|$. Quan $|s| = 0$, llavors definirem la mitjana com zero. L'especificació de la funció és la següent:

funció mitjana (s : seq de real) retorna m : real
 {Pre: s està tancada}
 {Post: $|s| > 0 \Rightarrow m = 1/|s| \cdot \sum_{i=1}^{|s|} s_i$,
 $|s| = 0 \Rightarrow m = 0$ }

Per a calcular la mitjana n'hi ha prou en saber el nombre d'elements de s i la seva suma. Això és el que caracteritzarà l'invariant del bucle.

- Invariant: $n = |pe(s)|$, $sum = \sum_{i=1}^{|pe(s)|} s_i$.
- Condició d'acabament: $fi\_seq(s)$.
- Cos del bucle: cal incrementar n i sumar l'element actual a sum per mantenir l'invariant per una posició més de la seqüència.
- Inicialització: per a fer valer l'invariant al principi cal obrir s per a lectura, $n = 0$ i $sum = 0$ (donat que $|pe(s)| = 0$).
- Demostració d'acabament: a cada iteració s'avança una posició i $|pd(s)|$ decreix. Tard o d'hora es farà zero i $fi\_seq(s)$ serà cert.

funció mitjana (s : seq de real) retorna m : real
 {Pre: s està tancada}
 {Post: $|s| > 0 \Rightarrow m = 1/|s| \cdot \sum_{i=1}^{|s|} s_i$,
 $|s| = 0 \Rightarrow m = 0$ }

var n : nat; sum : real;
 obrir_lectura (s);
 $n := 0$; $sum := 0$;
 {Inv: $n = |pe(s)|$, $sum = \sum_{i=1}^{|pe(s)|} s_i$ }

mentre $\neg fi\_seq(s)$ **fer**
      $sum := sum + actual(s)$;
      $n := n + 1$;
     avançar (s);

fmentre;
 tancar (s);
 { $n = |s|$, $sum = \sum_{i=1}^{|s|} s_i$ }

si $n \neq 0$ **llavors** $m := sum/n$; **sino** $m := 0$; **fsi**;
 retorna m ;

ffunció

8.5 Cerca d'un element

Dissenyar una acció que cerqui un element en una seqüència s i s'aturi quan el trobi. En el cas que no el trobi, l'acció ha d'arribar al final de la seqüència. L'acció ha de deixar la seqüència oberta per a lectura i, en el cas que l'element hi sigui, $actual(s)$ ha de tenir el valor de l'element cercat. L'especificació de l'acció és la següent:

acció cerca (*e/s s: seq de T; ent x: T*)
 {Pre: *s està tancada*}
 {Post: *s està oberta, $x \in s \Rightarrow actual(s) = x, x \notin s \Rightarrow fi\_seq(s)$* }

L'estratègia seguida per l'algorisme presentat és molt semblant a la de la cerca iterativa en una taula (veure Secció 5.4, pàg. 40). L'invariant que s'utilitza en aquest cas és el següent:

$$x \notin pe(s), trobat \Rightarrow (actual(s) = x)$$

i deixem que el lector dedueixi la resta del raonament que ens porta a la solució iterativa.

acció cerca (*e/s s: seq de T; ent x: T*)
 {Pre: *s està tancada*}
 {Post: *s està oberta, $x \in s \Rightarrow actual(s) = x, x \notin s \Rightarrow fi\_seq(s)$* }
 var *trobat: booleà;*
 obrir_lectura (*s*); *trobat := fals;*
 {Inv: *$x \notin pe(s), trobat \Rightarrow (actual(s) = x)$* }
 mentre $\neg fi\_seq(s) \wedge \neg trobat$ fer
     si actual (s) = x llavors trobat := cert;
     sino avançar (s);
     fsi;
 fmentre;
facció

8.6 Fusió de seqüències ordenades

L'algorisme presentat en aquesta secció realitza la fusió de dues seqüències ordenades i genera una altra seqüència ordenada que conté els elements de les dues anteriors. L'especificació és com segueix:

funció fusió (*s1, s2: seq de enter*) retorna *s3: seq de enter*
 {Pre: *s1, s2 estan tancades i ordenades creixentment*}
 {Post: *s3 = s1 $\cup$ s2, s3 està tancada i ordenada creixentment*}

on, en un abús de notació, fem servir el símbol $\cup$ per indicar "fusió".

L'estratègia per a resoldre aquest problema és molt semblant a la utilitzada per fer la fusió de dues taules ordenades (veure Secció 6.4, pàg. 54) i, per aquesta raó, no presentarem les justificacions de l'algorisme iteratiu al voltant de l'invariant. Com en el cas de la fusió de taules, l'algorisme té dues fases:

1. Fusió dels elements de *s1* i *s2* fins exhaurir una de les dues seqüències.
2. Còpia dels elements de l'altra seqüència.

L'invariant utilitzat a la primera fase és el següent:

$$s3 = pe(s1) \cup pe(s2), s3 \text{ està ordenada creixentment, } s3 \leq pd(s1), s3 \leq pd(s2)$$

on la notació $s3 \leq pd(s1)$ s'utilitza per indicar que qualsevol element de *s3* és més petit o igual que qualsevol element de *pd(s1)*.

```

funció fusió (s1, s2: seq de enter) retorna s3: seq de enter
{Pre: s1, s2 estan tancades i ordenades creixentment}
{Post:  $s3 = s1 \cup s2$ , s3 està tancada i ordenada creixentment}
  obrir_lectura (s1); obrir_lectura (s2); obrir_escriptura (s3);
  {Inv:  $s3 = pe(s1) \cup pe(s2)$ , s3 està ordenada creixentment,  $s3 \leq pd(s1)$ ,  $s3 \leq pd(s2)$ }
  mentre  $\neg fi\_seq(s1) \wedge \neg fi\_seq(s2)$  fer
    si actual (s1)  $\leq$  actual (s2) llavors
      escriure (s3, actual (s1)); avançar (s1);
    sino
      escriure (s3, actual (s2)); avançar (s2);
    fsi;
  fmentre;

  {Inv  $\wedge$  ( $fi\_seq(s1) \vee fi\_seq(s2)$ )}
  mentre  $\neg fi\_seq(s1)$  fer
    escriure (s3, actual (s1)); avançar (s1);
  fmentre;

  {Inv  $\wedge$   $fi\_seq(s1)$ }
  mentre  $\neg fi\_seq(s2)$  fer
    escriure (s3, actual (s2)); avançar (s2);
  fmentre;

  {Inv  $\wedge$   $fi\_seq(s1) \wedge fi\_seq(s2)$ }
  tancar (s1); tancar (s2); tancar (s3);
  retorna s3;
ffunció

```

8.7 Problemes

- 8.1 Escriure un algorisme que, donada una seqüència d'enters acabada en 0, decideixi si un valor donat pertany a la seqüència o no. Repetir el problema suposant que la seqüència és creixent.
- 8.2 Dissenyar un algorisme que, donada una seqüència d'enters acabada en 0, determini si està formada només per valors positius.
- 8.3 Dissenyar un algorisme que, donada una seqüència d'enters positius, comprovi si la sèrie és creixent.
- 8.4 Donada una frase acabada en punt, comptar el nombre de caràcters no blancs que hi apareixen, sense comptar el punt finalitzador.
- 8.5 Dissenyar un algorisme que compti el nombre de lletres de la primera paraula d'un text.
- 8.6 Dissenyar un algorisme que, donada una frase acabada en punt, determini si té més lletres 'b' que 'c'.
- 8.7 Donada una frase acabada en punt, determinar quina és la primera vocal que hi apareix.

- 8.8** Donada una seqüència d'enters acabada en 0, calcular-ne la mitjana aritmètica.
- 8.9** Dissenyar un algorisme que, donada una seqüència d'enters $z_0, z_1, z_2, \dots$ escrigui la seqüència de sumes parcials $z_0, z_0 + z_1, z_0 + z_1 + z_2, \dots$
- 8.10** Donada una seqüència no buida d'enters, trobar-ne el menor.
- 8.11** Donat un text, determinar si cada vocal hi apareix un cop com a mínim.
- 8.12** Donat un text, determinar quina és la vocal que més cops hi apareix.
- 8.13** Donada una sèrie d'enters amb com a mínim tres elements, determinar si formen una progressió aritmètica o no. Recordar que una progressió aritmètica és una sèrie de la forma $b, a + b, 2a + b, 3a + b, 4a + b, \dots$ amb alguns valors d' a i b .
- 8.14** Escriure un algorisme que faci la còpia d'un text suprimint tots els espais en blanc.
- 8.15** Donada una frase acabada en punt, comptar el nombre de caràcters que apareixen a partir de la primera 'a', sense comptar-ne el punt final.
- 8.16** Dissenyar un algorisme que copiï un text sense els blancs del començament.
- 8.17** Suposem que F i G són dues seqüències estrictament creixents de nombres enters. Dissenyar un algorisme que calculi el nombre de valors que apareixen en totes dues seqüències.
- 8.18** Donades F i G seqüències creixents de nombres enters, calcular la distància entre totes dues. Definim la distància entre les seqüències com
- $$\text{dist}(F, G) = \min\{|f - g| \mid f \in F, g \in G\}$$
- 8.19** Donades F i G seqüències creixents de nombres enters, dissenyar un algorisme que determini si existeixen $f \in F$ i $g \in G$ tals que $|f - g| < 9$.
- 8.20** Dissenyar un algorisme que, donades tres seqüències creixents d'enters, F, G i H , que com a mínim tenen un element comú, calculi el mínim element comú.
- 8.21** Dissenyar un algorisme que, donades dues seqüències ordenades d'enters, n'obtingui una altra, també ordenada, amb els elements comuns de les dues.
- 8.22** Tenim una seqüència d'enters $c_0, c_1, c_2, \dots, c_n$ que conté els coeficients del polinomi $P(x) = c_0 + c_1x + \dots + c_nx^n$. Dissenyar un algorisme que calculi eficientment $P(m)$ a partir de la seqüència i un enter m donat. L'algorisme no pot fer servir l'operació d'exponenciació. Repetir el problema suposant que la seqüència que ens donen és $c_n, c_{n-1}, \dots, c_1, c_0$.

Capítol 9

Algorismes numèrics

Aquest capítol presenta alguns algorismes que tracten dades numèriques de tipus real. En aquest cas és important tenir en compte la precisió amb la que es pot treballar. Els problemes proposats són iteratius i el seu acabament depèn de la precisió amb la que es vol calcular la solució final.

En els problemes que es plantegen, es farà servir una constant ε que controlarà el grau de precisió de les solucions calculades. El valor d'aquesta constant sol ser petit, per exemple $\varepsilon = 10^{-10}$.

9.1 Exponencial

Dissenyar una funció que calculi un valor aproximat per e^x , essent $0 \leq x < 1$. L'especificació de la funció és la següent:

funció *exp* (*x*: real) **retorna** *s*: real
{Pre: $0 \leq x < 1$ }
{Post: $s \approx e^x$ }

Se sap que e^x es pot calcular mitjançant la suma dels elements d'una sèrie de Taylor:

$$e^x = \sum_{i=0}^{\infty} \frac{x^i}{i!} = 1 + x + \frac{x^2}{2!} + \frac{x^3}{3!} + \dots + \frac{x^i}{i!} + \dots$$

Quan $0 \leq x < 1$, els termes d'aquesta sèrie són cada vegada més petits i la suma convergeix cap a e^x . Si en lloc de agafar infinits termes de la sèrie, se n'agafen només uns quants, es comet un error. Aquest error és menor com més termes de la sèrie s'agafin.

Anomenem t_i a l' i -èssim terme d'aquesta suma i s_i a la suma dels i primers termes de la suma. Considerarem que la solució obtinguda és prou aproximada quan

$$|t_i| < \varepsilon |s_i|.$$

El càlcul de t_i no és computacionalment senzill: cal calcular x^i i $i!$. Tot i això, es pot observar que aquest càlcul es pot fer incrementalment a partir de t_{i-1} de la següent manera:

$$t_i = t_{i-1} \cdot \frac{x}{i}$$

Tot això ens porta a un algorisme iteratiu que es justifica tal com segueix:

- Invariant:

$$s = \sum_{k=0}^i \frac{x^k}{k!}, \quad t = \frac{x^i}{i!}$$

- Condició d'acabament: quan el terme sumat ja sigui prou petit ($t < \varepsilon s$).
- Cos del bucle: cal calcular un nou terme i sumar-lo. Per això, cal incrementar i , calcular el nou terme en funció de l'anterior i afegir-lo a s .
- Inicialització: podem inicialitzar la suma amb el terme zero ($i = 0$, $t = 1$, $s = 0$). D'aquesta manera es compleix l'invariant.
- Demostració d'acabament: la demostració es basa en la convergència d'aquests tipus de sèries que garanteix que, tard o d'hora, hi haurà un terme t_i més petit que εs_i .

```

funció exp ( $x$ : real) retorna  $s$ : real
{Pre:  $0 \leq x < 1$ }
{Post:  $s \approx e^x$ }
  var  $i$ : nat;  $t$ : real;
   $i := 0$ ;  $t := 1$ ;  $s := 1$ ;

  {Inv:  $s = \sum_{k=0}^i \frac{x^k}{k!}$ ,  $t = \frac{x^i}{i!}$ }

  mentre  $t \geq \varepsilon * s$  fer
     $i := i + 1$ ;
     $t := t * x / i$ ;
     $s := s + t$ ;
  fmentre;
  retorna  $s$ ;
ffunció

```

9.2 Cosinus

Dissenyar una funció que calculi un valor aproximat per $\cos x$, essent $0 \leq x < 1$. L'especificació de la funció és la següent:

```

funció cos ( $x$ : real) retorna  $s$ : real
{Pre:  $0 \leq x < 1$ }
{Post:  $s \approx \cos x$ }

```

Se sap que $\cos x$ es pot calcular mitjançant la suma dels elements d'una sèrie de Taylor:

$$\cos x = \sum_{j=0}^{\infty} \frac{x^{2j}}{(2j)!} = 1 - \frac{x^2}{2!} + \frac{x^4}{4!} - \frac{x^6}{6!} + \cdots + \frac{x^{2j}}{(2j)!} + \cdots$$

El comportament d'aquesta sèrie és semblant a la presentada a la secció anterior per a calcular e^x . Els termes també es poden calcular incrementalment amb la següent recurrència:

$$t_i = t_{i-1} \cdot \frac{x^2}{i(i-1)}$$

on $i = 2j$. D'aquí es pot dissenyar un algorisme basat en el següent invariant:

$$s = \sum_{k=0}^j (-1)^k \frac{x^k}{k!}, \quad t = (-1)^j \frac{x^j}{j!}$$

El raonament associat a aquest invariant és semblant al del problema anterior i es deixa com a exercici pel lector.

```

funció cos (x: real) retorna s: real
{Pre: 0 ≤ x < 1}
{Post: s ≈ cos x}
  var i: nat; t: real;
  i := 0; t := 1; s := 1;

  {Inv:  $s = \sum_{k=0}^j (-1)^k \frac{x^k}{k!}$ ,  $t = (-1)^j \frac{x^j}{j!}$ , on  $i = 2j$ }

  mentre |t| ≥ ε * s fer
    i := i + 2;
    t := -t * x * x / (i * (i - 1));
    s := s + t;
  fmentre;
  retorna s;
ffunció

```

9.3 Zero d'una funció

Dissenyar un algorisme que approximi el zero d'una funció $f(x)$, contínua a l'interval $[a, b]$, i sabent que els signes de $f(a)$ i $f(b)$ són diferents. L'especificació és la següent:

```

funció zero (a, b: real) retorna z: real
{Pre:  $f(a) \cdot f(b) < 0$ , f és contínua entre a i b}
{Post:  $|f(z)| < \epsilon$ }

```

El disseny d'algorisme segueix una estratègia semblant a la de la cerca binària. Iterativament anirà reduint l'amplada de l'interval a la meitat depenent del signe de la funció en el punt mig de l'interval, tal com es mostra en la Figura 9.1.

El raonament de l'algorisme és el següent:

- Invariant: els signes de la funció a a i b són diferents i z es troba entre a i b .

$$f(a) \cdot f(b) < 0, \quad (a < z < b) \vee (b < z < a)$$

Cal observar que l'invariant no suposa que $a \leq b$.

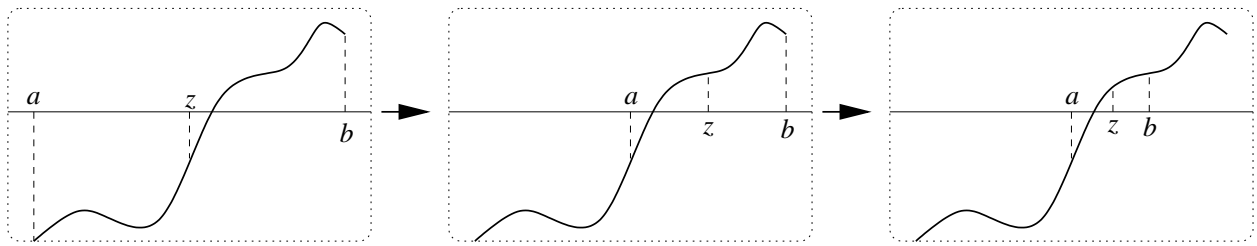

Figura 9.1: Càlcul iteratiu del zero d'una funció contínua.

- Condició d'acabament: $f(z) < \epsilon$.
- Cos del bucle: es calcula el valor de la funció al mig de l'interval (z) i es redueix l'interval per la meitat segons els signe de $f(z)$ per mantenir l'invariant.
- Inicialització: al principi a i b ténen els valors d'entrada de la funció i z és la mitjana dels dos.
- Demostració d'acabament: a cada iteració es redueix l'interval a la meitat. Arribarà un moment en que l'interval serà prou petit per tenir $f(z) < \epsilon$.

```

funció zero ( $a, b$ : real) retorna  $z$ : real
{Pre:  $f(a) \cdot f(b) < 0$ ,  $f$  és contínua entre  $a$  i  $b$ }
{Post:  $|f(z)| < \epsilon$ }
   $z := (a + b)/2$ ;
  {Inv:  $f(a) \cdot f(b) < 0$ ,  $(a < z < b) \vee (b < z < a)$ }
  mentre  $|f(z)| \geq \epsilon$  fer
    si  $f(a) * f(z) > 0$  llavors  $a := z$ ; sino  $b := z$ ; fsi;
     $z := (a + b)/2$ ;
  fmentre;
  retorna  $z$ ;
ffunció

```

En el cas que el càlcul de $f(x)$ fos complexa, es podria proposar un algorisme que minimitzes les crides a la funció f . Suggerim que el lector proposi aquesta solució.

9.4 Problemes

- 9.1** Dissenyar una funció que calculi un valor aproximat per a la sèrie següent, per a valors de x a l'interval $[0, 1]$:

$$\int_0^x e^{-u^2} du = x - \frac{x^3}{3 \cdot 1!} + \frac{x^5}{5 \cdot 2!} - \frac{x^7}{7 \cdot 3!} + \dots$$

- 9.2 El mètode de Newton-Raphson.** Aquest mètode permet aproximar el zero d'una funció de manera més ràpida que una cerca binària. Donat un valor inicial x_0 , genera una seqüència

$x_1, x_2, x_3, \dots$ que cada vegada s'acosta més al zero. Per generar x_{i+1} cal conèixer la funció $f(x_i)$ i la seva derivada $f'(x_i)$ i aplicar la següent recurrència:

$$x_{i+1} = x_i - f(x_i)/f'(x_i)$$

Es demana utilitzar el mètode de Newton per calcular $\sqrt{a}$. Per això cal trobar el zero de la funció $f(x) = x^2 - a$, que té per derivada $f'(x) = 2x$.

Dissenyar la funció que calculi $\sqrt{a}$ i comparar la seva convergència respecte a la cerca binària presentada a la secció 9.3.

- 9.3** El mètode de Newton-Raphson (veure problema anterior) també permet dissenyar un algorisme per a fer divisions sense utilitzar l'operació de divisió. Per a calcular $q = z/d$ es pot calcular $1/d$ i després multiplicar per z . Per a calcular $1/d$ podem trobar el zero de la funció

$$f(x) = \frac{1}{x} - d$$

que té el zero a $x = 1/d$. La derivada de la funció és

$$f'(x) = -\frac{1}{x^2}$$

Dissenyar una funció que calculi z/d utilitzant el mètode de Newton-Raphson i estudiar la seva convergència¹.

---

¹Per a evitar problemes de convergència, suposar que $d \in [1/2, 1)$ i prendre $x_0 = 1.5$. Aquestes són les condicions que s'utilitzen per a realitzar divisions amb nombres reals normalitzats segons l'estàndard de IEEE.

Capítol 10

Generació de seqüències d'elements

En aquest capítol es presenten alguns algorismes de generació de seqüències d'elements, per exemple, la generació de totes les permutacions de n elements, o de totes les seqüències creixents de nombres naturals que sumen n .

La manera més intuïtiva de resoldre aquests problemes és mitjançant el raonament recursiu. En tots aquests algorismes s'utilitzarà una taula on s'aniran emmagatzemant les seqüències generades. Tot i que aquesta taula es pot passar com un paràmetre d'entrada a cada crida recursiva, utilitzarem el pas de paràmetres d'entrada/sortida com a mecanisme de transmissió d'informació.

El pas de paràmetres d'entrada és normalment implementat mitjançant la còpia completa del paràmetre. En el cas dels algorismes d'aquest capítol, el paràmetre transmès és una taula de n elements i la seva còpia podria representar una penalització important en el rendiment de l'algorisme. Per una altra cantó, el pas com a paràmetre d'entrada/sortida fa que els canvis realitzats en una acció siguin visibles a l'acció que l'ha cridat. Caldrà doncs anar en compte en caracteritzar aquests possibles canvis en l'especificació dels algorismes.

Els algorismes que seran presentats combinen la recursivitat amb la iteració. Per no ofegar la descripció de l'algorisme amb la seva formalització, no descriurem el raonament corresponent a les parts iteratives. Ens limitarem a mostrar els invariants que modelen el seu comportament. A més, el raonament recursiu de tots els algorismes és molt semblant. Per aquesta raó només analitzarem a una mica més de detall el primer algorisme i discutirem les diferències principals en la resta d'algorismes.

Nomenclatura utilitzada

Per fer més senzilla l'especificació dels algorismes farem servir alguna nomenclatura apropiada. Per exemple, el predicat

$$t[1..l] \in \{1..k\}^l$$

ens indicarà que els elements de l'interval $t[1..l]$ contenen valors del conjunt $\{1..k\}$. El predicat

$$\text{creixent}(t[1..l])$$

indicarà que l'interval és estrictament creixent ($t[1] < t[2] < \dots < t[l]$). El predicat

$$\text{diferents}(t[1..l])$$

indicarà que no hi ha cap parella d'elements a $t[1..l]$ que siguin iguals. Cal adonar-se que

$$\text{creixent}(t[1..l]) \Rightarrow \text{diferents}(t[1..l])$$

Finalment, a tots els algorismes caldrà escriure de tant en tant les seqüències generades i emmagatzemades a una taula. Per fer això suposarem que disposem d'una acció que ens escriu tot el contingut de la taula:

escriure_taula(t)

10.1 Seqüències d'elements de $\{1..k\}$

L'especificació de l'algorisme és la següent:

acció *genseq1k* (**ent** $n, k: \text{nat}$)
 {Pre: $n > 0, k > 0$ }
 {Post: *Ha escrit totes les seqüències de longitud n que existeixen agafant elements del conjunt $\{1..k\}$* }

Per exemple, si tinguéssim $n = 2$ i $k = 3$, les seqüències generades serien les següents (no necessàriament en aquest ordre):

(1 1) (1 2) (1 3) (2 1) (2 2) (2 3) (3 1) (3 2) (3 3)

Per a resoldre el problema farem inducció amb la llargària de la seqüència i l'anirem construint a partir d'un prefix ja construït anteriorment. Per això dissenyarem la següent acció:

acció *genseq1k_rec* (**ent** $n, k: \text{nat}; e/s t: \mathbf{taula}[1..n] \text{ de } \text{nat}; \mathbf{ent} l: \text{nat}$)
 {Pre: $n > 0, k > 0, 0 \leq l \leq n, t[1..l] \in \{1..k\}^l$ }
 {Post: *Ha escrit totes les seqüències de longitud n que existeixen agafant elements del conjunt $\{1..k\}$ i que comencen pel prefix $t[1..l]$* }

I ara fem un raonament recursiu per dissenyar *genseq1k_rec*, fent inducció amb la llargària del prefix.

- Cas senzill ($l = n$): ja hem generat una seqüència completa i la podem escriure.
- Cas recursiu ($l < n$): cal definir una posició més del prefix posant tots els possibles valors del conjunt $\{1..k\}$ i generant les seqüències pel sufix que resta per definir.
- Demostració d'acabament: a cada crida recursiva incrementem la longitud del prefix. Això garanteix que sempre s'arribarà al cas senzill ($l = n$).

acció *genseq1k_rec* (**ent** $n, k: \text{nat}; e/s t: \mathbf{taula}[1..n] \text{ de } \text{nat}; \mathbf{ent} l: \text{nat}$)
 {Pre: $n > 0, k > 0, 0 \leq l \leq n, t[1..l] \in \{1..k\}^l$ }
 {Post: *Ha escrit totes les seqüències de longitud n que existeixen agafant elements del conjunt $\{1..k\}$ i que comencen pel prefix $t[1..l]$* }
si $l = n$ **llavors** *escriure_taula(t)*;
sino
   var $i: \text{nat}$;
   {Inv: *Ha escrit totes les seqüències amb prefix $t[1..l]$ i amb els valors $\{1..i-1\}$ a la posició $l+1$* }
   per $i := 1$ **fins** k **fer**
      $t[l+1] := i$; *genseq1k_rec* ($n, k, t, l+1$);
   fper;
fsi;
facció

Finalment cal dissenyar l'acció principal amb la que s'ha de començar la construcció de les seqüències. Cal declarar una taula on emmagatzemar les seqüències i fer la crida inicial amb un prefix de longitud zero.

```

acció genseq1k (ent  $n, k: \text{nat}$ )
{Pre:  $n > 0, k > 0$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències de longitud  $n$  que existeixen
       agafant elements del conjunt  $\{1..k\}$ }
  var  $S: \text{taula}[1..n]$  de  $\text{nat}$ ;
      genseq1k_rec ( $n, k, S, 0$ );
facció

```

10.2 Seqüències creixents d'elements de $\{1..k\}$

L'especificació de l'algorisme és la següent:

```

acció genseq1k_creix (ent  $n, k: \text{nat}$ )
{Pre:  $n > 0, k > 0$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències creixents de longitud  $n$ 
       d'elements agafats del conjunt  $\{1..k\}$ }

```

Per exemple, si tinguéssim $n = 3$ i $k = 5$, les seqüències generades serien les següents (no necessàriament en aquest ordre):

```

(1 2 3) (1 2 4) (1 2 5) (1 3 4) (1 3 5)
(1 4 5) (2 3 4) (2 3 5) (2 4 5) (3 4 5)

```

La solució a aquest problema és molt semblant a l'anterior. Només hi ha dues diferències principals:

- En definir l'element $l + 1$ del prefix, cal fer-ho amb valors més grans que els que hi han a la posició l .
- Pel motiu anterior, no podem cridar a l'acció amb un prefix de longitud zero. Donat que com a mínim necessitem un prefix de longitud 1, farem la inicialització del primer element de la seqüència a l'acció principal.

Amb aquestes consideracions, l'algorisme queda de la següent manera:

```

acció genseq1k_creix_rec (ent  $n, k: \text{nat}$ ; e/s  $t: \text{taula}[1..n]$  de  $\text{nat}$ ; ent  $l: \text{nat}$ )
{Pre:  $n > 0, k > 0, 0 \leq l \leq n, t[1..l] \in \{1..k\}^l, \text{creixent}(t[1..l])$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències creixents de longitud  $n$ 
d'elements agafats del conjunt  $\{1..k\}$  i que comencen pel prefix  $t[1..l]$ }
  si  $l = n$  llavors escriure_taula( $t$ );
  sino
    var  $i: \text{nat}$ ;
    {Inv: Ha escrit totes les seqüències creixents amb prefix  $t[1..l]$ 
i amb els valors  $\{t[l] + 1..i - 1\}$  a la posició  $l + 1$ }
    per  $i := t[l] + 1$  fins  $k$  fer {Agafem valors més grans que  $t[l]$ }
       $t[l + 1] := i$ ; genseq1k_creix_rec ( $n, k, t, l + 1$ );
    fper;
  fsi;
facció

```

```

acció genseq1k_creix (ent  $n, k: \text{nat}$ )
{Pre:  $n > 0, k > 0$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències creixents de longitud  $n$ 
d'elements agafats del conjunt  $\{1..k\}$ }
  var  $S: \text{taula}[1..n]$  de  $\text{nat}$ ;  $i: \text{nat}$ ;
  {Generem seqüències amb prefixos d'un element}
  per  $i := 1$  fins  $k$  fer
     $S[1] := i$ ; genseq1k_creix_rec ( $n, k, S, 1$ );
  fper;
facció

```

10.3 Seqüències d'elements diferents de $\{1..k\}$

L'especificació de l'algorisme és la següent:

```

acció genseq1k_dif (ent  $n, k: \text{nat}$ )
{Pre:  $n > 0, k > 0$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències de longitud  $n$ 
d'elements diferents del conjunt  $\{1..k\}$ }

```

Per exemple, si tinguéssim $n = 2$ i $k = 4$, les seqüències generades serien les següents (no necessàriament en aquest ordre):

(1 2) (1 3) (1 4) (2 1) (2 3) (2 4) (3 1) (3 2) (3 4) (4 1) (4 2) (4 3)

Per a resoldre aquest problema farem servir una estratègia semblant a les anteriors. En generar el següent element del prefix, cal tenir en compte no repetir cap dels que ja han aparegut al prefix. Per evitar haver de consultar tots els elements apareguts, s'utilitzarà una taula auxiliar que contindrà informació sobre els elements utilitzats. En particular, tindrem la següent taula:

usat: taula[1..k] **de** booleà

que en tot moment indicarà els elements que han estat usats en el prefix construït. Es a dir,

$$usat[i] \Leftrightarrow \text{l'element } i \text{ ha estat usat en el prefix } t[1..l]$$

Aquesta serà l'especificació de l'algorisme recursiu:

```

acció genseq1k_dif_rec (ent  $n, k$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat;
                        e/s:  $usat$ : taula[1.. $k$ ] de booleà; ent  $l$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ ,  $k > 0$ ,  $0 \leq l \leq n$ ,  $t[1..l] \in \{1..k\}^l$ , diferents( $t[1..l]$ ),
       $usat$  indica els elements utilitzats a  $t[1..l]$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències de longitud  $n$  d'elements diferents
       del conjunt  $\{1..k\}$  i que comencen pel prefix  $t[1..l]$ ,  $usat_s = usat_e$ }

```

Cal notar en aquesta especificació que el contingut de la taula $usat$ és el mateix a l'entrada i a la sortida de l'acció ($usat_s = usat_e$). Aquest fet és importat a l'hora de mantenir la informació en aquesta taula coherent amb el contingut del prefix.

```

acció genseq1k_dif_rec (ent  $n, k$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat;
                        e/s:  $usat$ : taula[1.. $k$ ] de booleà; ent  $l$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ ,  $k > 0$ ,  $0 \leq l \leq n$ ,  $t[1..l] \in \{1..k\}^l$ , diferents( $t[1..l]$ ),
       $usat$  indica els elements utilitzats a  $t[1..l]$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències de longitud  $n$  d'elements diferents
       del conjunt  $\{1..k\}$  i que comencen pel prefix  $t[1..l]$ ,  $usat_s = usat_e$ }
si  $l = n$  llavors escriure_taula( $t$ );
sino
  var  $i$ : nat;
  {Inv: Ha escrit totes les seqüències d'elements diferents amb prefix  $t[1..l]$ 
        i amb els valors  $\{1..i-1\}$  a la posició  $l+1$ }
  per  $i := 1$  fins  $k$  fer
    si  $\neg usat[i]$  llavors {Només agafem valors no usats}
       $t[l+1] := i$ ;  $usat[i] := \text{cert}$ ;
      genseq1k_dif_rec ( $n, k, t, usat, l+1$ );
       $usat[i] := \text{fals}$ ; {deixem d'usar l'element}
    fsi;
  fper;
fsi;
facció

```

Finalment, l'acció que fa la crida inicial ha de generar un prefix buit amb cap element usat.

```

acció genseq1k_dif (ent  $n, k$ : nat)
{Pre:  $n > 0, k > 0$ }
{Post: Ha escrit totes les seqüències de longitud  $n$ 
d'elements diferents del conjunt  $\{1..k\}$ }
var  $S$ : taula[1.. $n$ ] de nat;
       $usat$ : taula[1.. $k$ ] de booleà;
       $i$ : nat;
{Hem de cridar a l'acció recursiva amb un prefix de longitud zero
i sense cap element  $usat$ }
per  $i := 1$  fins  $k$  fer  $usat[i] := fals$ ; fper;
genseq1k_dif_rec ( $n, k, S, usat, 0$ );
facció

```

10.4 Permutacions de n elements

La generació de totes les permutacions de n elements es podria realitzar mitjançant la següent crida:

$genseq1k\_dif(n, n)$;

Per exemple, per $n = 3$ s'obtidria la següent sortida:

(1 2 3) (1 3 2) (2 1 3) (2 3 1) (3 1 2) (3 2 1)

En aquesta secció es presenta un algorisme lleugerament diferent a $genseq1k\_dif$ que té les següents propietats:

- No fa servir la taula $usat$ per guardar informació sobre els elements utilitzats en el prefix.
- Permet generar permutacions dels elements d'una taula sobre la mateixa taula. Per tant, no cal que els elements estiguin agafats d'un conjunt predeterminat $\{1..k\}$.

L'especificació de l'algorisme és la següent:

```

acció permutacions(ent  $n$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ }
{Post: Ha generat totes les permutacions dels elements  $\{1..n\}$ }

```

Per a realitzar una implementació recursiva dissenyarem una generalització de l'acció anterior:

```

acció permutacions_rec (ent  $n$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat; ent  $l$ : nat)
{Pre:  $n > 0, 0 \leq l \leq n$ }
{Post: Ha generat totes les permutacions dels elements de  $t$ 
que tenen el prefix  $t[1..l]$ ,  $t_s = t_e$ }

```

Per al disseny d'aquest algorisme és importat garantir que el contingut de la taula t a la sortida serà el mateix que el de l'entrada.

```

acció permutacions_rec (ent  $n$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat; ent  $l$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ ,  $0 \leq l \leq n$ }
{Post: Ha generat totes les permutacions dels elements de  $t$ 
      que tenen el prefix  $t[1..l]$ ,  $t_s = t_e$ }
  si  $l = n$  llavors escriure_taula( $t$ );
  sino
    var  $i$ : nat;
    {Inv: Ha generat totes les permutacions amb prefix  $t[1..l]$ 
          i amb els valors  $\{l + 1..i - 1\}$  a la posició  $l + 1$ }
    per  $i := l + 1$  fins  $n$  fer
      intercanvi ( $t[l + 1]$ ,  $t[i]$ ); {Posem un nou element del sufix}
      permutacions_rec ( $n$ ,  $t$ ,  $l + 1$ ); {Generem permutacions}
      intercanvi ( $t[l + 1]$ ,  $t[i]$ ); {Tornem l'element al seu lloc}
    fper;
  fsi;
facció

```

Finalment, l'acció que fa la crida inicial ha de generar un prefix buit i la taula plena dels elements que s'han de permutar.

```

acció permutacions(ent  $n$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ }
{Post: Ha generat totes les permutacions dels elements  $\{1..n\}$ }
  var  $S$ : taula [1.. $n$ ] de nat;  $i$ : nat;
  per  $i := 1$  fins  $n$  fer  $S[i] := i$ ; fper;
  permutacions_rec ( $n$ ,  $S$ , 0);
facció

```

10.5 Seqüències creixents que sumen n

Suposem, per exemple, que $n = 10$. L'algorisme que volem dissenyat hauria de generar les següents seqüències d'elements:

(1 2 7) (1 3 6) (1 4 5) (1 9) (2 3 5) (2 8) (3 7) (4 6) (10)

L'especificació de l'algorisme és la següent:

```

acció seqcreix_sum (ent  $n$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ }
{Post: Ha generat totes les seqüències creixents de nombres positius que sumen  $n$ }

```

De nou farem servir una estratègia semblant als problemes anteriors, fent inducció amb la longitud del prefix construït. Cal observar que la longitud de les seqüències generades mai serà superior a n . Per ser més precisos, podríem demostrar que mai serà superior a $\alpha\sqrt{n}$ on α és una certa constant. Per no complicar el problema, utilitzarem una taula de tamany n per guardar la seqüència generada.

L'especificació de l'acció recursiva més general és la següent:

```

acció seqcreix_sum_rec (ent  $n$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat; ent  $l, s$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ ,  $1 \leq l \leq n$ , creixent( $t[1..l]$ ),  $s = \sum_{k=1}^l t[k] \leq n$ }
{Post: Ha generat totes les seqüències creixents de nombres positius que sumen  $n$ 
i que tenen com a prefix  $t[1..l]$ }

```

Per estalviar feina a l'hora de calcular la suma dels elements del prefix generat, s'utilitza el paràmetre s que va acumulant la suma del prefix. De manera semblant al que passava amb l'acció *genseq1k_dif_rec* (veure Secció 10.3), es necessita un prefix no buit per poder consultar l'element anterior del prefix i forçar que la seqüència sigui creixent. Per aquesta raó tenim $l \geq 1$ a la precondition.

```

acció seqcreix_sum_rec (ent  $n$ : nat; e/s  $t$ : taula[1.. $n$ ] de nat; ent  $l, s$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ ,  $1 \leq l \leq n$ , creixent( $t[1..l]$ ),  $s = \sum_{k=1}^l t[k] \leq n$ }
{Post: Ha generat totes les seqüències creixents de nombres positius que sumen  $n$ 
i que tenen com a prefix  $t[1..l]$ }
si  $s = n$  llavors escriure_taula( $t$ );
sino
  var  $i$ : nat;
   $i := t[l] + 1$ ; {Agafem valors més grans que  $t[l]$ }
  {Inv: Ha escrit totes les seqüències creixents que sumen  $n$  amb prefix  $t[1..l]$ 
i amb els valors  $\{t[l] + 1..i - 1\}$  a la posició  $l + 1$ }
  mentre  $s + i \leq n$  fer {Ens aturem quan la suma sigui massa gran}
     $t[l + 1] := i$ ;
    seqcreix_sum_rec ( $n, t, l + 1, s + i$ );
     $i := i + 1$ ;
  fmentre;
fsi;
facció

```

Ara només resta dissenyar l'acció principal que genera crides recursives amb prefixos de longitud 1.

```

acció seqcreix_sum (ent  $n$ : nat)
{Pre:  $n > 0$ }
{Post: Ha generat totes les seqüències creixents de nombres positius que sumen  $n$ }
var  $S$ : taula[1.. $n$ ] de nat;  $i$ : nat;
{Genera seqüències amb prefixos d'un element}
per  $i := 1$  fins  $n$  fer
   $S[1] := i$ ; seqcreix_sum_rec ( $n, S, 1, i$ );
fper;
facció

```

10.6 Problemes

10.1 Dissenyar un algorisme que generi totes les seqüències de longitud k de nombres positius tal que el terme i de la seqüència no sigui superior a i per a qualsevol i .

- 10.2** Dissenyar un algorisme que generi totes les aplicacions injectives del conjunt $\{1 \dots k\}$ sobre el conjunt $\{1 \dots n\}$, suposant que $k \leq n$. Una aplicació és injectiva si no hi ha dos elements del conjunt $\{1 \dots k\}$ als que els hi correspongui el mateix element de $\{1 \dots n\}$. La generació de les aplicacions hauria de tenir una complexitat lineal sobre k .
- 10.3** Dissenyar un algorisme que generi totes les possibles particions d'un natural $n > 0$, és a dir, totes les representacions de n com la suma de naturals positius. Generar les sumes de manera que l'ordre dels sumands sigui no creixent. Per exemple, per $n = 4$, les particions són $1 + 1 + 1 + 1$, $2 + 1 + 1$, $2 + 2$, $3 + 1$ i 4 .
- 10.4** Dissenyar un algorisme amb la mateixa especificació que el problema anterior, però ara generant les seqüències en ordre alfabètic invertit. Per exemple, per $n = 4$ generariem 4 , $3 + 1$, $2 + 2$, $2 + 1 + 1$ i $1 + 1 + 1 + 1$.
- 10.5** Una seqüència de $2n$ nombres, on cada nombre pertany al conjunt $\{1 \dots k\}$, es diu que *té sort* si la suma dels n primers nombres és igual a la suma dels n restants. Dissenyar un algorisme que, donats n i k , escrigui totes les seqüències amb sort.

Capítol 11

Recursivitat avançada

11.1 Les torres de Hanoi

Les torres de Hanoi és un exemple excepcional que demostra el poder del raonament inductiu per a resoldre problemes complexos. L'enunciat del problema és el següent:

Els monjos d'un monestir havien de moure unes pedres circulars, totes de diferent diàmetre, des d'un lloc sagrat fins un altre lloc sagrat. Degut al seu pes, les pedres més petites sempre havien d'estar apilades sobre les més grosses i només es podia moure una pedra a la vegada. Per a moure les pedres, els monjos només disposaven d'un altre lloc sagrat on les podien dipositar temporalment. El problema a resoldre era el següent: quina era la seqüència de moviments que s'havien de realitzar per moure n pedres des d'un lloc fins un altre sense que mai una pedra més petita estigués per sota d'una de més grossa?

Anomenem *origen*, *destí* i *auxiliar* els tres llocs sagrats on es poden dipositar les pedres i suposem que volem moure n pedres des d'*origen* a *destí*. Aquests llocs es poden identificar amb tres nombres naturals diferents, per exemple 1, 2 i 3. L'especificació de l'acció que volem dissenyar és la següent:

acció hanoi (**ent** n , *origen*, *destí*, *aux*: nat)
{Pre: *origen*, *destí* i *aux* identifiquen tres llocs diferents}
{Post: S'han escrit els moviments per moure n pedres des de *origen* a *destí* utilitzant *aux*}

El raonament inductiu que es pot realitzar per a resoldre aquest problema s'il·lustra a la Figure 11.1. Suposem que sabem resoldre el problema per $n - 1$ pedres. Com ho podríem resoldre per n pedres?. La solució és la següent:

- Movem $n - 1$ pedres des d'*origen* a *auxiliar*, fent servir *destí* com a lloc temporal per a dipositar pedres. Cal notar que la pedra més grossa restarà quieta a *origen* i, per tant qualsevol pedra que es mogui sobre d'ella sempre serà més petita.
- Movem la pedra grossa des d'*origen* a *destí*.
- Movem les $n - 1$ pedres d'*auxiliar* a *destí*, fent servir *origen* per a dipositar pedres temporalment.

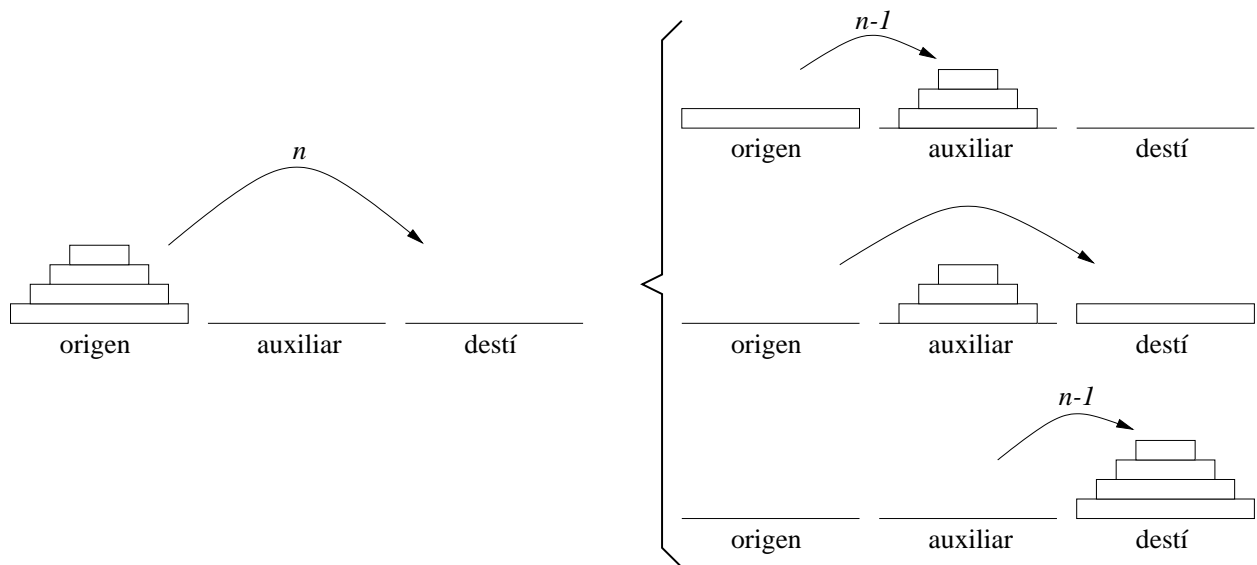

Figura 11.1: Inducció en el problema de les torres de Hanoi

El raonament recursiu que ens deriva l'algorisme és el següent (fem inducció amb el nombre n de pedres a moure):

- Cas senzill: $n = 0$, no cal moure cap pedra.
- Cas recursiu: $n > 0$, apliquem les tres fases explicades anteriorment (moure $n - 1$, moure 1 i moure $n - 1$).
- Demostració d'acabament: cada crida recursiva decremanta el nombre de pedres a moure. Sempre s'arribarà al cas senzill $n = 0$.

```

acció hanoi (ent  $n$ , origen, desti, aux: nat)
{Pre: origen, desti i aux identifiquen tres llocs diferents}
{Post: S'han escrit els moviments per moure  $n$  pedres des de origen a desti utilitzant aux}
  si  $n > 0$  llavors
    hanoi ( $n - 1$ , origen, aux, desti);
    escriure ("Moure de ", origen, " a ", desti);
    hanoi ( $n - 1$ , aux, desti, origen);
  fsi;
facció

```

Finalment ens podriem preguntar,

Quants moviments serien necessaris per a moure n pedres?

Si anomenem $mov(n)$ a aquest nombre, podem demostrar per inducció que $mov(n) = 2^n - 1$. Efectivament, sabem que $mov(0) = 2^0 - 1 = 0$ (no cal fer cap moviment). Ara suposem, com a hipòtesi d'inducció, que $mov(n - 1) = 2^{n-1} - 1$, i observem l'algorisme proposat anteriorment. El nombre de moviments per a n pedres és

$$mov(n) = mov(n - 1) + 1 + mov(n - 1) = (2^{n-1} - 1) + 1 + (2^{n-1} - 1) = 2^n - 1$$

Per exemple, si tinguéssim 10 pedres i poguéssim fer un moviment cada minut, trigariem 17 hores i 3 minuts a moure les 10 pedres d'un lloc a l'altre. Què trigariem si tinguéssim 30 pedres?. Més de ... 2000 anys!

11.2 Camí en un laberint (2 moviments)

El problema a resoldre és el de trobar un camí en un laberint que vagi des d'una posició origen (O), amb coordenades (x_o, y_o) , a una posició destí (D), amb coordenades (x_d, y_d) , sense passar per cap obstacle. Representarem el laberint amb una matriu $L[1..N, 1..M]$ que inicialment conté 0's (per indicar les caselles lliures) i 1's (per indicar les caselles amb obstacles). Després de trobar el camí, volem deixar-lo marcat amb 2's a la mateixa matriu.

En aquesta primera versió del problema, només permetrem fer moviments cap a la dreta (augmentant la coordenada y) i cap abaix (augmentant la coordenada x). L'especificació del problema és la següent:

acció *trobar_camí* (e/s L : **taula** $[1..N, 1..M]$ **de** nat ; **ent** x_o, y_o, x_d, y_d : nat ; **sort** *trobat*: $booleà$)
 {Pre: L conté un laberint, $1 \leq x_d \leq N$, $1 \leq y_d \leq M$, $L[x_d, y_d]$ no és un obstacle}
 {Post: $trobat \Leftrightarrow$ existeix un camí amb només moviments $\downarrow$ i $\rightarrow$ des de (x_o, y_o) a (x_d, y_d) ,
 $trobat \Rightarrow L$ té el camí trobat marcat amb "2"}
 }

Farem un raonament recursiu per derivar l'algorisme. En primer lloc cal notar que l'especificació del problema permet que (x_o, y_o) indexi una casella fora de la matriu. Això ens servirà per tractar els casos senzills de manera més elegant.

El paradigma recursiu d'aquest problema el podem explicar de la següent manera:

Si volem anar de (x_o, y_o) a (x_d, y_d) cal veure si ens podem moure a la dreta i trobar un camí de $(x_o + 1, y_o)$ a (x_d, y_d) . Si no el trobem, cal veure si ens podem moure cap abaix i trobar un camí de $(x_o, y_o + 1)$ a (x_d, y_d) . Si tampoc el trobem, llavors no hi ha camí.

Es a dir, el problema de trobar un camí és reduïx al problema de fer un moviment i trobar un camí des de la nova posició, provant tots els possibles moviments des de la casella on ens trobem.

Degut a que només es poden realitzar moviments del tipus $\rightarrow$ i $\downarrow$, podem observar que l'existència d'un camí implica que les caselles visitades sempre estaran en la submatriu $L[x_o..x_d, y_o..y_d]$.

El raonament recursiu es pot fer de la següent manera:

- Casos senzills:

- (x_o, y_o) es troba fora de la submatriu $L[1..x_d, 1..y_d]$. En aquest cas, no existeix camí.
- $L[x_o, y_o]$ és un obstacle. Tampoc existeix camí.
- $x_o = x_d \wedge y_o = y_d$. Ja hem trobat camí, doncs l'origen és el propi destí.

- Cas recursiu (l'únic que no cobreixen els casos senzills). Ens trobem dins de la matriu, en una casella que no és un obstacle, però que tampoc és la casella destí. Cal provar de fer el moviment $\rightarrow$ i trobar el camí des de $(x_o + 1, y_o)$. En cas de no trobar-lo, cal provar el moviment $\downarrow$ i trobar el camí des de $(x_o, y_o + 1)$. Si en algun cas es troba el camí, cal marcar la casella amb un '2'. Per inducció, el camí trobat ja haurà estat marcat.

- Demostració d'acabament. En cada crida recursiva poden passar dues coses:

- Que es faci un moviment i s'arribi a un cas senzill. En aquest cas, la recursivitat acabarà.

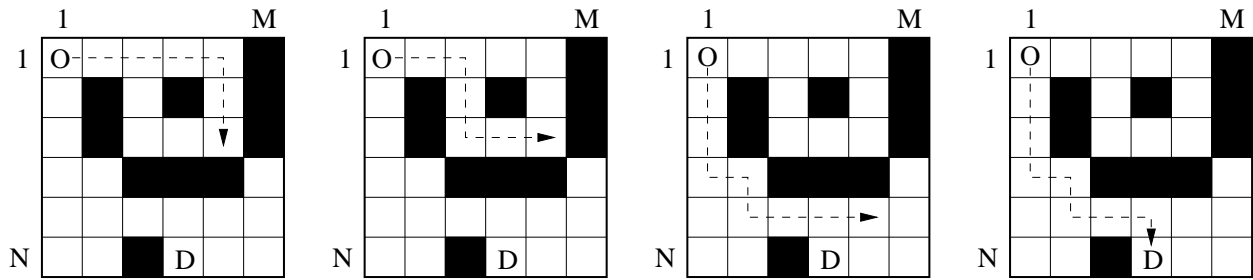

Figura 11.2: Camins explorats per l'algorisme del laberint amb moviments $\rightarrow$ i $\downarrow$.

- Que es faci un moviment i s'arribi a una casella sense obstacle dins de la submatriu $L[1..x_d, 1..y_d]$. En aquest cas, sempre ens aproparem a (x_d, y_d) en alguna de las dimensions de la matriu. Això no pot passar un nombre infinit de vegades sense que arribem a la casella (x_d, y_d) , altrament hauriem sortit de la submatriu $L[1..x_d, 1..y_d]$ en algun moment. Això demostra que qualsevol cadena de crides recursives no pot ser infinita.

L'evolució de l'algorisme s'il·lustra a la Figura 11.2, mostrant diferents camins explorats durant la cerca.

```

acció trobar_camí (e/s  $L$ : taula  $[1..N, 1..M]$  de nat; ent  $x_o, y_o, x_d, y_d$ : nat; sort trobat: booleà)
{Pre:  $L$  conté un laberint,  $1 \leq x_d \leq N$ ,  $1 \leq y_d \leq M$ ,  $L[x_d, y_d]$  no és un obstacle}
{Post: trobat  $\Leftrightarrow$  existeix un camí amb només moviments  $\downarrow$  i  $\rightarrow$  des de  $(x_o, y_o)$  a  $(x_d, y_d)$ ,
      trobat  $\Rightarrow$   $L$  té el camí trobat marcat amb "2"}
si  $x_o < 1 \vee x_o > x_d \vee y_o < 1 \vee y_o > y_d$  llavors trobat := fals; {Fora del laberint}
sinosi  $L[x_o, y_o] = 1$  llavors trobat := fals; {Obstacle}
sinosi  $x_o = x_d \wedge y_o = y_d$  llavors  $L[x_o, y_o] := 2$ ; trobat := cert; {Hem arribat}
sino {Encara no hem arribat. Intentem avançar.}
  trobar_camí ( $L, x_o + 1, y_o, x_d, y_d, trobat$ );
si  $\neg$ trobat llavors
  trobar_camí ( $L, x_o, y_o + 1, x_d, y_d, trobat$ );
fsi;
{trobat  $\Leftrightarrow$  ha trobat un camí}
si trobat llavors  $L[x_o, y_o] := 2$ ; fsi;
fsi;
facció

```

11.3 Camí en un laberint (4 moviments)

En aquesta secció es presenta un algorisme semblant al de la secció anterior. Però en aquest cas es permeten moviments cap a les quatre direccions: dreta, esquerra, amunt i abaix. Això fa que la resolució sigui una mica més complicada. Més en concret, el problema que pot aparèixer es mostra a la Figura 11.3, on es veu que la cerca podria entrar en un cicle de caselles visitades sense obstacles. Això podria comportar una cadena infinita de crides recursives que no trobessin mai el camí ni sortissin mai de la matriu.

L'especificació de l'algorisme que volem dissenyar ara és:

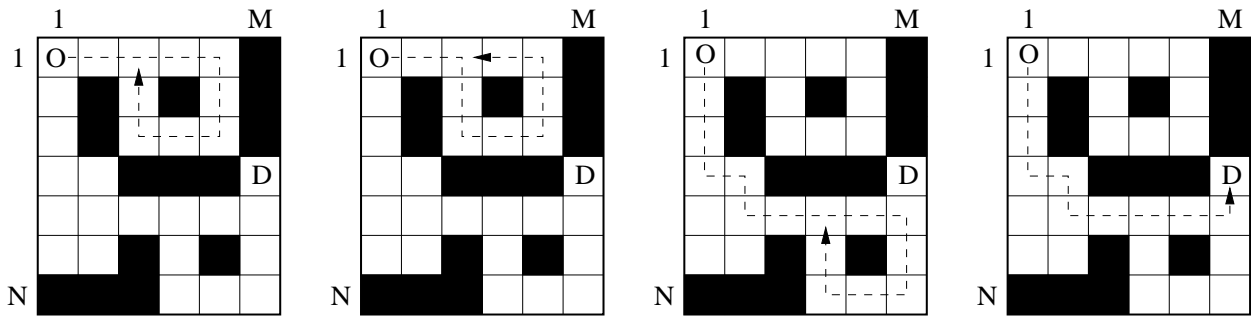

Figura 11.3: Camins explorats per l'algorisme del laberint amb moviments $\rightarrow$, $\leftarrow$, $\downarrow$ i $\uparrow$.

acció *trobar_camí* (*e/s* L : **taula** $[1..N, 1..M]$ **de** nat ; **ent** x_o, y_o, x_d, y_d : nat ; **sort** *trobat*: booleà)
 {**Pre**: L conté un laberint, $1 \leq x_d \leq N$, $1 \leq y_d \leq M$, $L[x_d, y_d]$ no és un obstacle,
 L conté el camí construït fins a (x_o, y_o) marcat amb "2"}
 {**Post**: *trobat* $\Leftrightarrow$ existeix un camí des de (x_o, y_o) a (x_d, y_d) ,
trobat $\Rightarrow L$ té el camí trobat marcat amb "2"}
 }

A continuació s'expliquen les principals diferències amb l'algorisme presentat a la secció anterior:

- Donat que es poden realitzar quatre moviments, qualsevol casella de la matriu que no sigui un obstacle pot acollir un camí vàlid. Per aquesta raó, el primer cas senzill únicament comprova que (x_o, y_o) estigui dins de la matriu.
- En el cas recursiu, es proven quatre possibles moviments sempre i quan no es trobi un camí abans. En el problema anterior només se'n provaven dos. La diferència principal està en que la casella visitada es marca (amb un '2') *abans* de provar els moviments. Això permet detectar el cas en que un camí visita una casella ja visitada pel mateix camí. Finalment, en el cas que no es trobi camí, la casella es desmarca per deixar la matriu tal com estava abans de cercar aquest camí.
- El segon cas senzill també comprova que la casella no hagi estat visitada. Les caselles visitades són considerades com obstacles, amb l'objectiu d'evitar camins cíclics. Per aquesta raó, la condició és $L[x_o, y_o] \neq 0$.
- La condició d'acabament és més difícil de demostrar. En aquest cas, cal observar que no sempre els moviments ens garanteixen l'apropament a la casella destí. En canvi, sí que cada vegada que es fa una crida recursiva, abans es marca una casella més de la matriu amb un '2' (casella visitada). Com que el nombre de caselles és finit, mai podrà haver una cadena infinita de crides recursives sense trobar una casella ja visitada. Això garanteix l'acabament.

La Figura 11.3 mostra l'evolució de l'algorisme en diverses fases de la seva execució per un exemple concret. A continuació es presenta l'algorisme.

```

acció trobar_camí (e/s L: taula [1..N,1..M] de nat; ent xo, yo, xd, yd: nat; sort trobat: booleà)
{Pre: L conté un laberint, 1 ≤ xd ≤ N, 1 ≤ yd ≤ M, L[xd, yd] no és un obstacle,
      L conté el camí construït fins a (xo, yo) marcat amb "2"}
{Post: trobat ⇔ existeix un camí des de (xo, yo) a (xd, yd),
       trobat ⇒ L té el camí trobat marcat amb "2"}
  si xo < 1 ∨ xo > N ∨ yo < 1 ∨ yo > M llavors trobat := fals; {Fora del laberint}
  sinosi L[xo, yo] ≠ 0 llavors trobat := fals; {Obstacle o casella visitada. Tirem enrera.}
  sinosi xo = xd ∧ yo = yd llavors L[xo, yo] := 2; trobat := cert; {Hem arribat}
  sino {Encara no hem arribat. Intentem avançar.}
    L[xo, yo] := 2; {Marquem per no tornar a passar.}
    trobar_camí (L, xo + 1, yo, xd, yd, trobat);
    si ¬trobat llavors
      trobar_camí (L, xo - 1, yo, xd, yd, trobat);
    si ¬trobat llavors
      trobar_camí (L, xo, yo + 1, xd, yd, trobat);
    si ¬trobat llavors
      trobar_camí (L, xo, yo - 1, xd, yd, trobat);
    fsi;
  fsi;
  {trobat ⇔ ha trobat un camí}
  si ¬trobat llavors L[xo, yo] := 0; fsi; {No hem trobat camí. Desmarquem la casella.}
  fsi;
facció

```

11.4 Les vuit reines

El problema a resoldre té el següent enunciat:

Cal posar vuit reines en un tauler d'escacs sense que cap parella d'elles es pugui capturar mútuament.

En realitat, el problema més general que volem resoldre en aquesta secció és el de posar n reines en un tauler de $n \times n$ caselles. Representarem el nostre tauler amb una matriu $T[1..n, 1..n]$ de booleans, on voldrem que l'algorisme ens "marqui" els llocs on es poden posar les reines en el cas que es trobi una solució. Suposarem que la casella $T[1, 1]$ correspon a la superior esquerra en les nostres figures. A continuació es presenta l'especificació de l'algorisme.

```

funció reines (n: nat) retorna (hi_ha:booleà; T: taula[1..n,1..n] de booleà)
{Pre: n > 0}
{Post: hi_ha ⇔ existeix una ubicació legal de n reines,
       hi_ha ⇒ T conté la ubicació de les n reines}

```

Abans de resoldre el problema farem un conjunt d'observacions:

- Les reines es poden moure en horitzontal, vertical i diagonal, qualsevol nombre de caselles.
- No hi podrà haver dues reines a la mateixa fila, altrament es podrien capturar entre elles. Donat que tenim n reines i n files, hi haurà d'haver una reina a cada fila.

- El mateix raonament el podem aplicar a les columnes.
- Podem distingir dos tipus de diagonals, les que van cap amunt i a la dreta ($\nearrow$) i les que van cap amunt i a l'esquerra ($\nwarrow$). A cada diagonal només hi podrà haver una reina.
- Si dues caselles (i_1, j_1) i (i_2, j_2) pertanyen a la mateixa diagonal en sentit $\nearrow$, llavors es compleix que $i_1 + j_1 = i_2 + j_2$. D'aquesta manera, podem identificar totes les diagonals $\nearrow$ amb un índex del conjunt $\{2, \dots, 2n\}$, que s'obté de sumar $i + j$ per a qualsevol element de la diagonal.
- Si dues caselles (i_1, j_1) i (i_2, j_2) pertanyen a la mateixa diagonal en sentit $\nwarrow$, llavors es compleix que $i_1 - j_1 = i_2 - j_2$. D'aquesta manera, podem identificar totes les diagonals $\nwarrow$ amb un índex del conjunt $\{1 - n, \dots, n - 1\}$, que s'obté de restar $i - j$ per a qualsevol element de la diagonal.

La recursivitat ens ajuda força a fer la resolució d'aquest problema més senzilla. En la solució que es proposa, es fa inducció amb el nombre de files del tauler. L'estratègia que se seguirà s'explica informalment a continuació:

Suposem que hem posat $i - 1$ reines a les files $1..i - 1$, sense que cap parella d'elles es pugui capturar. Per posar la resta de reines farem:

- *Posar una reina a la posició $T[i, 1]$. Si no pot capturar a cap de les $i - 1$ anteriors, provarem de posar les reines a les files $i + 1..n$ (crida recursiva). Si té èxit, ja hem trobat una solució i la podem retornar.*
- *Si no s'ha tingut èxit, provarem el mateix per a la posició $T[i, 2]$.*
- *...*
- *Si no s'ha tingut èxit, provarem el mateix per a la posició $T[i, n]$.*
- *Si no ha tingut èxit, vol dir que no hi ha una solució vàlida per a les $i - 1$ reines posades a les files $1..i - 1$.*

Cada vegada que cal posar una reina en una casella, cal comprovar que no captura cap reina de les files anteriors. Això podria realitzar-se mitjançant una funció que explorés totes les caselles dominades per la nova reina i comprovés que no hi ha cap reina en elles. Per evitar fer aquesta exploració cada vegada que volem posar una reina, utilitzarem unes taules que ens "recolliran" tota aquesta informació. En particular tindrem les següents taules, totes elles de tipus booleà (veure Figura 11.4, on els $\bullet$ indiquen les columnes i diagonals dominades):

- $C[1..n]$ que indicarà quines columnes ja estan dominades per les reines posades a les files $1..i - 1$.
- $D_d[2..2n]$ que indicarà quines diagonals en sentit $\nearrow$ ja estan dominades.
- $D_e[2..2n]$ que indicarà quines diagonals en sentit $\nwarrow$ ja estan dominades.

Ara podem plantejar l'especificació de l'acció recursiva que resoldrà el problema de les reines.

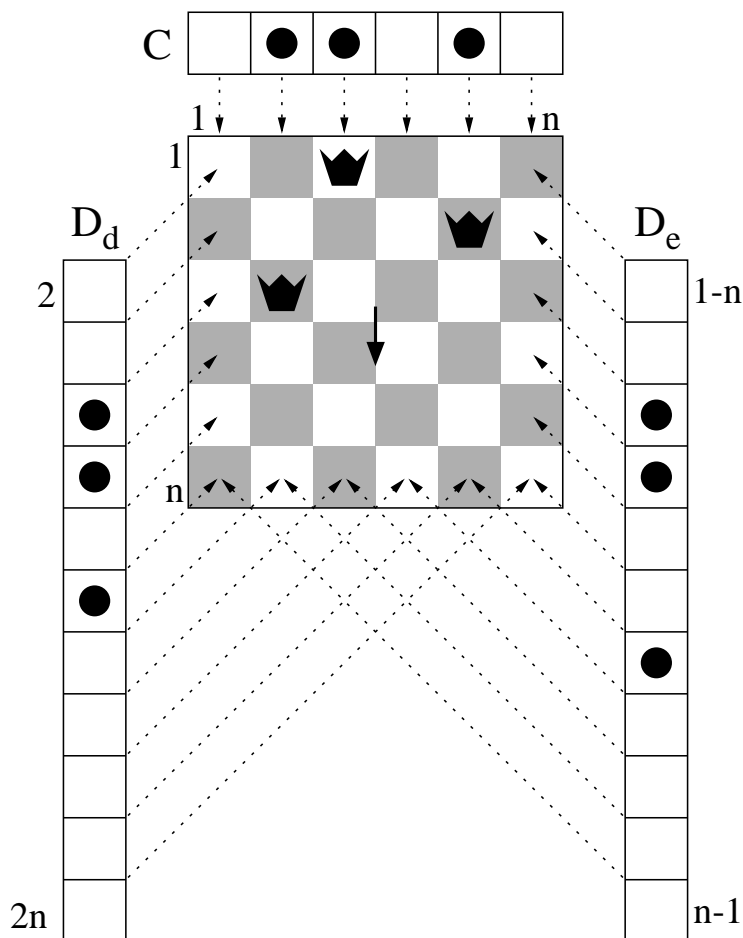

Figura 11.4: Estat dels paràmetres en la crida a `reines_rec` ($6, T, 4, C, D_d, D_e, trobat$).

<p>acció <code>reines_rec</code> (ent n: nat, e/s T: taula$[1..n, 1..n]$ de booleà; ent i: nat; e/s C: taula $[1..n]$ de booleà; e/s D_d: taula $[2..2 * n]$ de booleà; e/s D_e: taula $[1-n..1 + n]$ de booleà; sort $trobat$: booleà)</p> <p>{Pre: $n > 0$, T conté una posició legal de reines a les $i - 1$ primeres files, C, D_d i D_e indiquen quines columnes, diagonals ↗ i diagonals ↘, respectivament, estan dominades per les $i - 1$ reines}</p> <p>{Post: $trobat \Leftrightarrow$ existeix una ubicació legal amb les $i - 1$ reines de l'entrada, $trobat \Rightarrow T$ conté la ubicació de totes les reines}</p>
--

Fem el raonament recursiu per a dissenyar `reines_rec`.

- Cas senzill: $i > n$, totes les reines han estat posades amb èxit. No cal fer res.
- Cas recursiu: $i \leq n$, s'han posat reines a les files $1..i - 1$. Ara cal fer una *cerca* de la columna on es pot posar una reina a la columna i . Això s'implementa amb un bucle de cerca on, després d'haver comprovat que la casella (i, j) no domina a cap reina anterior, es marquen les

caselles dominades per aquesta i es prova de trobar una ubicació per a les reines de les files $i + 1..n$. La cerca acaba tant aviat s'ha trobat una columna que permeti obtenir una solució.

- Demostració d'acabament. A cada crida recursiva s'incrementa el valor de i . En algun moment s'arribarà al cas senzill ($i > n$). Això garanteix que mai hi podrà haver una cadena infinita de crides recursives.

```

acció reines_rec (ent  $n$ : nat, e/s  $T$ : taula[1..n,1..n] de booleà; ent  $i$ : nat;
    e/s  $C$ : taula [1..n] de booleà;
    e/s  $D_d$ : taula [2..2 * n] de booleà;
    e/s  $D_e$ : taula [1..n..1 + n] de booleà;
    sort trobat: booleà)
{Pre:  $n > 0$ ,  $T$  conté una posició legal de reines a les  $i - 1$  primeres files,
 $C$ ,  $D_d$  i  $D_e$  indiquen quines columnes, diagonals ↗ i diagonals ↘,
respectivament, estan dominades per les  $i - 1$  reines}
{Post: trobat ⇔ existeix una ubicació legal amb les  $i - 1$  reines de l'entrada,
trobat ⇒  $T$  conté la ubicació de totes les reines}
si  $i > n$  llavors {Cas senzill}
    trobat := cert;
sino {Cas recursiu}
    trobat := fals;  $j := 1$ ;
    {Inv: No s'ha trobat una posició legal a les caselles  $T[i, 1..j - 1]$ ,
    trobat ⇒ ha trobat una posició legal a la casella  $T[i, j]$ ,  $1 \leq j \leq n + 1$ }
    mentre  $\neg$ trobat  $\wedge j \leq n$  fer
        si  $\neg c[j] \wedge \neg D_d[i + j] \wedge \neg D_e[i - j]$  llavors
            {Marquem tauler i caselles dominades per la posició  $(i, j)$ }
             $T[i, j] := \text{cert}$ ;  $C[j] := \text{cert}$ ;  $D_d[i + j] := \text{cert}$ ;  $D_e[i - j] := \text{cert}$ ;
            {cerquem una solució}
            reines_rec ( $n$ ,  $T$ ,  $i + 1$ ,  $C$ ,  $D_d$ ,  $D_e$ , trobat);
            si  $\neg$ trobat llavors
                {Desmarquem tauler i caselles dominades per la posició  $(i, j)$ }
                 $T[i, j] := \text{fals}$ ;  $C[j] := \text{fals}$ ;  $D_d[i + j] := \text{fals}$ ;  $D_e[i - j] := \text{fals}$ ;
            fsi;
        fsi;
        si  $\neg$ trobat llavors  $j := j + 1$ ; fsi; {Provem la següent columna}
    fmentre;
fsi;
facció

```

Es deixa pel lector la justificació del bucle que implementa el cas recursiu. El raonament correspon al d'una cerca. Finalment, només cal dissenyar la funció inicial que resol el problema de les reines. L'únic que cal fer es declarar les taules utilitzades durant les crides recursives i inicialitzar-les adequadament (cap casella dominada). La crida inicial a `reines_rec` cal fer-la amb el paràmetre $i = 1$ (cap reina posada).

```

funció reines (n: nat) retorna (hi_ha:booleà; T: taula[1..n,1..n] de booleà)
{Pre: n > 0}
{Post: hi_ha ⇔ existeix una ubicació legal de n reines,
      hi_ha ⇒ T conté la ubicació de les n reines}
  var C: taula [1..n] de booleà;
      Dd: taula [2..2 * n] de booleà;
      De: taula [1 - n..1 + n] de booleà;
      i, j: nat;

  {Inicialitzem les taules de columnes i diagonals dominades}
  per i := 1 fins n fer
    C[i] := fals;
    per j := 1 fins n fer T[i, j] := fals; fper;
  fper;
  per i := 2 fins 2 * n fer Dd[i] := fals; fper;
  per i := 1-n fins 1 + n fer De[i] := fals; fper;

  {I ara resollem el problema de les reines}
  reines_rec (n, T, 1, C, Dd, De, hi_ha);
  retorna (hi_ha, T);
ffunció

```

Com a curiositat direm que el problema de les n reines té solució per a qualsevol valor de n que sigui diferent de 2 i 3.